

Contra Julianum imperatorem i

ΛΟΓΟΣ Δ΄.

Κατὰ Ἰουλιανοῦ Βασιλέως Στηλιτευτικὸς πρῶτος.

Α΄. Ἀκούσατε ταῦτα, πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτί σαςθε πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην· καλῶ γὰρ ἅπαντας, ὡσπερ ἐξ ἀπόπτου τινὸς καὶ μεσαιτάτης περιωπῆς, μεγάλῳ καὶ ὑψηλῶ τῷ κηρύγματι· ἀκούσατε, λαοὶ, φυλαὶ, γλῶσσαι, πᾶν γένος ἀνθρώπων, καὶ ἡλικία πᾶσα, ὅσοι τε νῦν ἐστε, καὶ ὅσοι γενήσεσθε· καὶ ἴν' ἢ μοι μεῖζον τὸ κήρυγμα, πᾶσα δύναμις τῶν οὐρανῶν, πάντες ἄγγελοι, οἷς ἔργον ἢ τοῦ τυράννου κατάλυσις, οὐ τὸν Σηῶν καθελοῦσι τὸν βασιλέα τῶν Ἀμορῶν, οὐδὲ τὸν Ὀγβασιλέα τῆς Βασάν, μικροὺς δυνάστας, καὶ μικρὸν μέρος τῆς οἰκουμένης κακοῦντας τὸν Ἰσραὴλ· ἀλλὰ τὸν δράκοντα, τὸν ἀποστάτην, τὸν νοῦν τὸν μέγαν, τὸν Ἀσσύριον, τὸν κοινὸν ἀπάντων ἐχθρὸν καὶ πολέμιον, τὸν πολλὰ μὲν ἐπὶ γῆς μανέντα καὶ ἀπειλήσαντα, πολλὴν δὲ ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος λαλήσαντά τε καὶ μελετήσαντα.

Β΄. Ἄκουε, οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ· καιρὸς γάρ μοι τὰ αὐτὰ τῷ μεγαλοφωνοτάτῳ τῶν προφητῶν 35.533 Ἡσαΐα συμφθέγγασθαι. Πλὴν ὅσον ὁ μὲν ἐπὶ τῷ Ἰσραὴλ ἀθετήσαντι ταῦτα καλεῖ καὶ μαρτύρεται· ἐγὼ δὲ ἐπὶ τυράννῳ, καὶ ἀθετήσαντι καὶ πεσόντι πτώμα τῆς ἀσεβείας ἄξιον.

Γ΄. Ἄκουε, καὶ ἡ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίου ψυχὴ, εἴ τις αἴσθησις, ὅσαι τε πρὸ αὐτοῦ βασιλέων φιλόχριστοι· τοῦ δὲ καὶ πάντων μάλιστα, ὅσω τῇ Χριστοῦ κληρονομίᾳ συναυξηθεῖς, καὶ αὐξήσας ταύτην εἰς δύναμιν, καὶ χρόνῳ βεβαιωσάμενος, ὥστε καὶ πάντων διὰ τοῦτο γενέσθαι τῶν πώποτε βασιλέων ὀνομαστότατος, (ὦ τῆς ἐπηρείας!) ἀγνόημα ἠγνόησε σφόδρα τῆς οἰκείας εὐσεβείας ἀνᾶξιον· ἔλαθεν ἐπιτρέφων Χριστιανοῖς τὸν Χριστοῦ πολέμιον, καὶ τοῦτο μόνον τῶν ἀπάντων οὐ καλῶς ἐφιλανθρωπέυσατο, καὶ σῶσαι καὶ βασιλεῦσαι τὸν κακῶς καὶ σωθέντα καὶ βασιλεύσαντα· καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα ἀνᾶσθει, ὡσπερ τῇ καταλύσει τῆς ἀσεβείας, καὶ τοῖς Χριστιανῶν πράγμασιν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἐπανελθοῦσιν, οὕτω δὴ καὶ τῷ λόγῳ. Λόγον γὰρ ἀναθήσω τῷ Θεῷ χαριστήριον, πάσης ἀλόγου θυσίας ἱερώτερον τε καὶ καθαρώτερον, οὐ κατὰ τοὺς ἐναγεῖς ἐκείνου λόγους καὶ λήρους, καὶ τὰς ἐναγεστέρας θυσίας, ὧν ἡ περιουσία καὶ τὸ δυνατὸν ἀσεβείας ἦν δύναμις, καὶ ἄσοφος, ἴν' οὕτως ὀνομάσω, σοφία· ἐπεὶ καὶ πᾶσα ἡ τοῦ αἰῶνος τούτου δύναμις τε καὶ παιδείσις ἐν σκότει διαπορευομένη, καὶ τοῦ τῆς ἀληθείας φωτὸς πόρρω πίπτουσα· ἐκείνη μὲν δὴ τοιαύτη καὶ παρὰ τοιούτοις, καὶ τοιαύτας ἔχουσα τὰς ἐπικαρπίας, ὡσεὶ χόρτος ταχὺ ἀποξηρανομένη, καὶ ὡσεὶ λάχανα χλόης ταχὺ ἀποπίπτουσα, καὶ συναπιούσα τοῖς πατράσιν ἀπολλυμένοις μετ' ἡχοῦ, καὶ περιφανεστέροις τὴν πτώσιν ἢ τὴν ἀσέβειαν.

Δ΄. Ἐμοὶ δὲ θύοντι θυσίαν αἰνέσεως σήμερον, καὶ τὴν ἀναίμακτον τῶν λόγων τιμὴν ἀνάπτουσι, τίς θέατρον περιστήσει τῇ χάριτι παρισσούμενον; ἢ τίς συνηχήσει γλῶσσα τοσοῦτον, ὅποσον καὶ βούλομαι; Τίς ἀκοὴ τῷ λόγῳ συμπροθυμηθήσεται; Καὶ γὰρ οὐ τῷ λόγῳ μόνον ἢ διὰ λόγου χάρις οἰκειοτάτη μετὰ τῶν ἄλλων ὧν ὀνομάζεται, καὶ ταύτη χαίροντι τῇ προσηγορίᾳ διαφερόντως καὶ τῇ δυνάμει τῆς κλήσεως· ἀλλὰ κάκεινῳ πρέπουσα δίκη, λόγῳ 35.536 κολάζεσθαι ὑπὲρ τῆς εἰς λόγους παρανομίας· ὧν κοινῶν ὄντων λογικοῖς ἅπασιν, ὡς ἰδίων αὐτοῦ, Χριστιανοῖς ἐφθόνησεν, ἀλογώτατα περὶ λόγων διανοηθεῖς, ὁ πάντων, ὡς ᾤετο, λογιώτατος.

Ε'. Πρῶτον μὲν, ὅτι κακούργως τὴν προσηγορίαν μετέθηκεν ἐπὶ τὸ δοκοῦν, ὡσπερ τῆς θρησκείας ὄντα τὸν Ἑλληνα λόγον, ἀλλ' οὐ τῆς γλώσσης· καὶ διὰ τοῦτο, ὡς ἀλλοτρίου καλοῦ φῶρας, τῶν λόγων ἡμᾶς ἀπήλασεν· ὡσπερ ἂν εἰ καὶ τεχνῶν εἶρξεν ἡμᾶς, ὅσοι παρ' Ἑλλήσιν εὗρηται, καὶ τοῦτο διαφέρειν αὐτῷ διὰ τὴν ὁμωνυμίαν ἐνόμισεν· ἔπειτα, ὅτι λανθάνειν ἡμᾶς ὑπέλαβεν, οὐκ ἀγαθοῦ τινος τῶν πρώτων ἀποστερήσειν μέλλων, οἷ γε καὶ σφόδρα τούτους περιφρονοῦμεν τοὺς λόγους· ἀλλὰ τοὺς ἐλέγχους τῆς ἀσεβείας φοβούμενος, ὡσπερ ἐν τῇ κομψείᾳ τῆς λέξεως τὴν ἰσχὺν ἔχοντας, ἀλλ' οὐκ ἐν τῇ γνώσει τῆς ἀληθείας καὶ τοῖς ἐνθυμήμασιν, ὧν ἐπισχεῖν ἡμᾶς ἀδυνατώτερον ἢ τὸν Θεὸν ὁμολογεῖν γλώσσαν ἔχοντας· ἐπεὶ καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ἱεουργοῦμεν τὸν λόγον, ὡσπερ τὰ σώματα, ἠνίκα ἂν καὶ τούτοις ἀγωνίζεσθαι δέη περὶ τῆς ἀληθείας· ὥστε ὁ τοῦτο προστάξας Ἀττικίζειν μὲν ἐκώλυσε, τὸ δὲ ἀληθεύειν οὐκ ἔπαυσε· καὶ τὸ μὲν εἰς τοῦ σαθρὸν ἤλεγξε, τοὺς ἐλέγχους δὲ οὐ διέφυγεν· ὅτι μὴ καὶ μᾶλλον τούτοις ἑαυτὸν ὑποθεῖς ἠγνόησεν.

ς'. Οὐ γὰρ θαρρόωντος ἦν οὔτε τοῖς ὑπὲρ τῆς θρησκείας δικαίοις, οὔτε τοῖς λόγοις αὐτοῖς τὸ τοὺς ἡμετέρους ἐπίσχειν λόγους· ὡσπερ ἂν εἴ τις κράτιστον ἑαυτὸν νομίζοι τῶν ἀθλητῶν, καὶ ἀξιοίη κατὰ πάντων κηρύττεσθαι, μηδένα τῶν γενναίων ἀγωνίᾳ ζεσθαι, μηδὲ καταβαίνειν εἰς τὸ στάδιον ἐπιτάξας, ἢ τι τῶν μελῶν περικόψας, ὅπερ ἀνανδρίας μᾶλλον ἢ ῥώμης τεκμήριον. Κατὰ γὰρ τῶν ἀγωνιζομένων, οὐ τῶν ἄνω καθεζομένων οἱ 35.537 στέφανοι· καὶ τῶν πάσῃ τῇ ῥώμῃ χρωμένων, οὐ τῶν περιηρημένων τὸ πολὺ τῆς δυνάμεως. Εἰ δὲ ὅλως συμμίζαι καὶ εἰς χεῖρας ἐλθεῖν ἐφοβήθης, αὐτῷ τούτῳ τὴν ἥτταν ἔδειξας, καὶ νικᾶν ὑπῆρξέ μοι μηδὲ ἠγωνισμένῳ, ὃν ἠγωνίσω μὴ ἀγωνίσασθαι. Ταῦτα μὲν ὁ σοφὸς ἡμῖν βασιλεύς τε καὶ νομοθέτης, ὡσπερ ἵνα μηδὲν αὐτοῦ τῆς τυραννίδος ἄμοιρον ᾖ, καὶ προκηρύξῃ τὴν ἀλογίαν ἐν ἀρχῇ τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας, τυραννήσας πρὸ τῶν ἄλλων τοὺς λόγους· ἡμῖν δὲ καλὸν καὶ ὑπὲρ τῶν λόγων αὐτῶν ὁμολογεῖν τῷ Θεῷ χάριν, τὴν ἐλευθερίαν ἀπολαβόντων· καὶ μάλιστα μὲν καὶ τοῖς ἄλλοις τιμᾶν αὐτὸν ἀναθήμασι φειδομένους μηδενός, μήτε χρημάτων μήτε κτημάτων, ἃ, τοῦ καιροῦ γενόμενα καὶ τῆς τυραννίδος, ἢ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ διεσώσατο, τιμᾶν δὲ πρὸ τῶν ἄλλων τοῖς λόγοις, τῇ δικαίᾳ καρποφορίᾳ καὶ κοινῇ πάντων, ὅσοι τῆς χάριτος μετελήψασιν. Ἀλλ' ὁ μὲν ὑπὲρ τῶν λόγων λόγος τοσοῦτος ἵνα μὴ, μακρότερον ἀποτείνοντες, ἔξω τοῦ καιροῦ πίπτωμεν, καὶ ἄλλο τι μᾶλλον σπουδαζέμεν ἢ οὗ χάριν συνεληλύθαμεν.

Ζ'. Ἦδη δέ μοι πηδᾶ καὶ ἵεται πρὸς πανηγυρισμὸν ὁ λόγος, καὶ τοῖς ὀρωμένοις συμφαιδρύνεται, καὶ καλεῖ πάντας εἰς χορείαν πνευματικὴν, ὅσοι τε νηστεῖαις καὶ κλαυθμῷ, καὶ δεήσει προσέκειντο, νυκτὸς καὶ ἡμέρας αἰτούμενοι λύτρωσιν τῶν κατεχόντων ἀνιάρων, καὶ δεξιὸν ἐν τοῖς κακοῖς φάρμακον, τὴν οὐ κατασχύνουσαν ἐλπίδα ποιοῦμενοι· ὅσοι τε, μεγάλους ἀνατλάντες ἀγῶνας καὶ ἄθλους, καὶ πολλαῖς πληγέντες καὶ χαλεπαῖς τοῦ καιροῦ προσβολαῖς, θέατρον ἐγενήθησαν τῷ κόσμῳ, καὶ ἀγγέλοις, καὶ ἀνθρώποις, κατὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου φωνήν· καὶ τὰ μὲν σώματα κάμνοντες, τὰς δὲ ψυχὰς ἀήττητοι διαμείναντες, καὶ πάντα ἰσχύοντες ἐν τῷ δυναμοῦντι αὐτοὺς Χριστῷ· ὅσοι τε, κοσμικὴν ἀποθέμενοι κακίας ὕλην καὶ δυναστείαν, ἢ τὴν ἄρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων μετὰ χαρᾶς προσδεξάμενοι, ἢ τῆς ἑαυτῶν, ὃ δὴ λέγεται, φυγαδευθέντες ἀδίκως, ἢ ἀνδρῶν, ἢ γυναικῶν, ἢ γονέων, ἢ τέκνων, ἢ ὅσοις ἄλλοις ὀνόμασι τῆς μικρᾶς οἰκειότητος κατεχόμεθα, τούτων πρὸς ὀλίγον διαζευχθέντες, καὶ τῷ Χριστοῦ 35.540 καρποφορήσαντες αἵματι τὰ ὑπὲρ Χριστοῦ πάθη, νῦν ἂν ἐκεῖνο λέγοιεν καὶ ἄδοιεν ἐν καιρῷ, τὸ, Ἐπεβίβασας ἀνθρώπους ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν· διήλθομεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος· καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυχήν.

Η'. Καλῶ καὶ τὴν ἑτέραν μοῖραν εἰς τὴν πανήγυριν, ὅσοι, τὸν μὲν τῶν ὄλων ὁμολογοῦντες Θεὸν, καὶ μέχρι τούτου τοὺς λογισμοὺς ὑγιαίνοντες τοῖς δὲ τῆς προνοίας λόγοις οὐκ ἐμβατεύοντες, ἐκ τῶν ἐναντίων πολλάκις τὰ βελτίω διοικουμένης, καὶ τῇ χρηστότητι προκαλουμένης τὴν ἐπανόρθωσιν, ἀλλὰ διὰ πτωχείαν ψυχῆς καὶ κουφότητα, ἐν τῷ ὑπερῷ φανεύεσθαι τὸν ἀσεβῆ τοὺς λογισμοὺς, ἐμπυριζόμενοι τε καὶ ἀναπτόμενοι, καὶ εἰρήνην ἀμαρτωλῶν οὐ φέροντες, ὃ δὴ φησὶν ὁ ψαλμὸς, οὐδ' ὑπομένοντες τοῦ Θεοῦ τὴν βουλήν, καὶ πρὸς τὸ πέρασ μακροθυμοῦντες· δοῦλοι δὲ ὄντες αἰὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν ὀρωμένων, τοῖς τοιούτοις θαύμασι βεβαιοῦνται πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

Θ'. Καλῶ καὶ τὰς ἐπτοημένας ψυχὰς περὶ τὴν τοῦ κόσμου τοῦδε σκηνὴν καὶ τὸ μέγα θέατρον· καὶ καλῶ γε τοῖς Ἑσαίου ῥήμασι· Γυναῖκες ἐρχόμεναι ἀπὸ θεάς, δεῦτε, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα ἐκ τῆς ἔξω περιπλανήσεως ἐπιστρέψασαι, σχολάσατε καὶ γνῶτε, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ Θεὸς, ὑψούμενος ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὑψούμενος ἐν τῇ γῆ, αἰὶ ποτε ἐν πᾶσιν οἷς ἐποίησε θαυμασίους καὶ τέρασι, καὶ τοῖς νῦν ἐναργέστερον.

Ι'. Εἴθε μοι τοῦ χοροῦ μέρος ἦν κάκεῖνο τὸ σύστημα, ὃ, σὺν ἡμῖν τέως τῷ Θεῷ προσᾶδον οὐ κίβδηλον ᾠδὴν, οὐδὲ ἀδόκιμον, ἀλλὰ καὶ τῆς δεξιᾶς ποτε στάσεως ἀξιούμενον, πιστεύω δὲ, ὅτι καὶ μετ' ὀλίγον ἀξιωθησόμενον, οὐκ οἶδ' ὅ τι παθόν, ἐξαίφνης μεθαρμόζεται τε καὶ μετατάττεται· καὶ οὐδὲ ὑπὸ τῆς κοινῆς εὐφροσύνης, ὃ καὶ θαυμάζω μᾶλλον. εἰς ταυτὸν ἔρχεται· ἀλλ' ἰδίαν ἴστησιν οὐκ εὐρυθμόν τινα ταύτην χορείαν, οὐδὲ ἐναρμόνιον· τοσοῦτον γὰρ ἴσως εἰπεῖν καὶ αὐτοὶ δώσουσιν· ἀλλ' ὅποιαν καὶ τίνα; εἰ καὶ κινεῖται λέγειν ὁ ζήλος, ἀλλ' ἡ πίστις κρατεῖ· καὶ καθέξω τοῦ λόγου τὸ ἀηδὲς αἰδοῖ τῆς ἐλπίδος. Ἔτι μου περιέπω τὰ μέλη· ἔτι δίδωμι πλέον τῇ πρὶν ἀγάπῃ τῆς παρούσης ὑπεροψίας· καὶ διὰ τοῦτο γίνομαι μακροθυμότερος, ἵν' ὀνειδίσω θερμότερον. 35.541

ΙΑ'. Μίαν μοῖραν, ἐν ψυχῶν γένος ἀποκηρύττω τῆς πανηγύρεως, στένων μὲν καὶ ἀλγῶν, καὶ οὐδὲ ἐπαῖον τας ἴσως πενθῶν, οὐδ' αἰσθανομένους τῆς ἑαυτῶν ἀπωλείας ἀποδυρόμενος· τοῦτο γὰρ τῆς πληγῆς αὐτῶν τὸ ἐλεεινότατον· ἀποκηρύττω δ' ὅμως, οἷ, σπαρέντες οὐκ ἐπὶ τὴν στερεὰν πέτραν καὶ ἄσειστον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ξηρὰν τε καὶ ἄγονον· εἰσὶ δὲ οἱ τῷ λόγῳ προσελθόντες ἐπιπολαίως καὶ ὀλιγόπιστοι, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς, εὐθέως ἐξανατείλαντες, καὶ προκύψαντες, ἵνα τοῖς πλησίον ἀρέσωσιν, ἔπειτα ὑπὸ βραχείας τοῦ πονηροῦ προσβολῆς καὶ ὀλίγου πειρασμῶν καύσωνος, ἐξηράνθησαν καὶ ἀπέθανον. Καὶ τούτων ἔτι χεῖρους, καὶ μᾶλλον ἀπο κηρυκτέοι τῆς πανηγύρεως, ὅσοι μηδὲ πρὸς ὀλίγον ἀντέβησαν τῷ καιρῷ, καὶ τοῖς τὴν κακὴν αἰχμαλωσίαν ἡμᾶς αἰχμαλωτίζουσιν ἀπὸ τοῦ ἀναβάντος εἰς ὕψος, καὶ καλῶς ἡμᾶς αἰχμαλωτίσαντος· ἀλλ' ἐκ περιουσίας ἐφάνησαν πονηροὶ τε καὶ εὐωνοί, οὐδὲ πρὸς ὀλίγον ἀντισχόντες, οὐδὲ γενομένης τινὸς αὐτοῖς θλίψεως, ἢ πειρασμοῦ, διὰ τὸν λόγον σκανδαλισθέντες, ἀλλὰ προσκαιροῦ κέρδους, ἢ θεραπείας, ἢ δυναστείας μικρᾶς, οἱ δέιλαιοι τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν ἀπεμπολήσαντες.

ΙΒ'. Ἐπεὶ δὲ ἀνεκαθήραμεν τῷ λόγῳ τοῦ χοροῦ τὸ πλήρωμα, φέρε, ὅση δύναμις, ἀγνισάμενοι καὶ σώματα, καὶ ψυχὰς, καὶ μίαν ἀναλαβόντες φωνὴν, ἐνὶ συναρμοσθέντες Πνεύματι, τὴν ἐπινίκιον ἄδωμεν ἐκείνην ᾠδὴν, ἣν ποτε ἤσεν ὁ Ἰσραὴλ ἐπὶ τοῖς Αἰ γυπτίοις, τῇ Ἑρυθρᾷ καλυφθεῖσι θαλάσση, ἔξαρ χούσης Μαρίας, καὶ ἀνακρουομένης τὸ τύμπανον· Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ· ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν, οὐκ εἰς θάλασσαν, τοῦτο γὰρ μεθαρμόζω τῆς ᾠδῆς, ἀλλ' ὅποι φίλον ἦν αὐτῷ, καὶ ὅπως αὐτὸς ἐδικαίωσεν· Ὁ ποιῶν πάντα καὶ μετασκευάζων, εἶπέ που τῆς ἑαυτοῦ προφητείας Ἀμὼς φιλοσοφῶν ἐνθεώτατα· ὁ ἐκτρέπων εἰς τὸ πρῶτ' σκιὰν θανάτου, καὶ ἡμέραν εἰς νύκτα συσκοτάζων, καὶ οἰονεῖ

διὰ κύκλου τινὸς εὐ θύνων καὶ διεξάγων τὸν ἅπαντα κόσμον, καὶ τὰ ἡμέτερα, σαλευόμενά τε ὁμοῦ καὶ μὴ σαλευόμενα, ταῖς μεταβολαῖς κινούμενα καὶ περιτρεπόμενα, καὶ ἄλλοτε ἄλλως ἔχοντα· τῇ τάξει δὲ τῆς προνοίας πά για καὶ ἀκίνητα, κἂν διὰ τῶν ἐναντίων ὀδεύη, τῷ Λόγῳ μὲν δήλων, ἡμῖν δὲ ἀγνοουμένων· ὁ καθαίρων δυνάστας ἀπὸ θρόνων, καὶ ἀνυπονόητον κοσμῶν δια 35.544 δήματι· παρὰ γὰρ τῆς θείας καὶ τοῦτο λαμβάνω Γραφῆς· ὁ γόνασιν ἀδυνατοῦσι θάρσος περιτιθεῖς, καὶ συντριβῶν ἀμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ βραχίονας καὶ ταῦτα παρ' ἄλλης ὤδης, ὅπως ἂν ἕκαστον ἐπίη τῇ μνήμῃ, πολλῶν συμπληρούντων μοι τὴν ὤδην, καὶ συνεραυζόντων τὸν χαριστήριον· ὁ διδοὺς ὀράσθαι τοῦ ἀσεβοῦς καὶ τὴν ὑπὲρ τὰς κέδρους ἔπαρσιν, καὶ τὴν εἰς τὸ μηκέτι εἶναι καθαίρει σιν· ὅταν αὐτοῦ παρελθεῖν δυνηθῶμεν τάχει καὶ ἀσ φαλεῖα ποδὸς τὴν ἀσέβειαν.

ΙΓ'. Τίς ταῦτα πρὸς ἀξίαν ἄσεται, καὶ διηγῆσεται τῶν τὰ θεῖα διηγουμένων; Τίς λαλήσει τὰς δυ ναστείας τοῦ Κυρίου, ἀκουστάς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ; τίνα φωνὴν, ἢ τίνα λόγου δύ ναμιν ἐξιώσει τῷ θαύματι; Τίς συνέτριψεν ὄπλον, καὶ ῥομφαίαν, καὶ πόλεμον; Τίς συνέθλασε τὰς κε φαλάς τῶν δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος; Τίς ἔδωκεν αὐτὸν βρῶμα λαοῖς, οἷς καὶ παρέδωκε; Τίς ἔστησεν εἰς αὔραν καταγιγίδα; Τίς εἶπε τῇ θαλάσῃ, Σιώπα, πεφίμωσο; καὶ, Ἐν σοὶ συντριβήσεται σου τὰ κύματα· καὶ μέντοι καὶ συντρίψας, οὐκ ἐπὶ πολὺ με θεωρισθέντα καὶ ἀναζέσαντα; Τίς ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων πατεῖν ἐδωρήσατο, οὐκ ἔτι λάθρα τὴν πτέρ ναν τηρούντων, ὡς ἢ κατάκρισις, ἀλλὰ φανερώς ἐπανισταμένων καὶ διαιρόντων τὴν κεφαλήν, ἢν πα τεῖσθαι κατεδικάσθησαν; Τίς ὁ ποιήσας κρῖμα καὶ δικαιοσύνην ἀδόκητον; Τίς ὁ μὴ παντελῶς ἐπαφείς τὴν ράβδον τῶν ἀμαρτωλῶν, ἄρα θαρρήσαι χρή τῷ κλήρῳ τῶν δικαίων εἰπεῖν; ἢ, ὁ τούτου μετριώτερον, τῷ κλήρῳ αὐτὸν γινωσκόντων;

ΙΔ'. Οὐ γὰρ ὡς δίκαιοι παρεδόθημεν, τοῦτο γὰρ, ὀλίγοι καὶ ὀλιγάκις· ἴν', ὡς ἀθληταὶ γενναῖοι, τὸν πειραστὴν κατασχύνωσιν· ἀλλ' ὡς ἀμαρ τάνοντες κατεκρίθημεν, εἶτα ἠλεήθημεν κηδεμονι κῶς τε καὶ πατρικῶς, ὅσον σωφρονισθῆναι, πληγέντες, καὶ ὅσον πρὸς αὐτὸν ἐπιστρέψαι νουθετη θέντες. Ἦλεγξε μὲν γὰρ, οὐ τῷ θυμῷ δέ· καὶ πε παιδευκε μὲν, οὐ τῇ ὀργῇ δέ· δι' ἀμφοτέρων δεικνὺς τὸ φιλόανθρωπον καὶ τῆς ὑπομνήσεως, καὶ τῆς ἀν ἔσεως. Τίς ὁ ποιήσας ἐκδίκησιν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἔλεγε γμοὺς ἐν τοῖς λαοῖς, Κύριος κραταιὸς καὶ δυνατὸς, Κύριος δυνατὸς ἐν πολέμῳ. 35.545

ΙΕ'. Μίαν εὐρίσκω φωνὴν, ἐν μέλος, τῶν παρόντων πῶς ἄξιον, ἢν Ἡσαΐας πρὸ ἡμῶν ἀνεφθέξατο, σφόδρα τῷ νῦν καιρῷ πρέπουσαν, καὶ τῷ μεγέθει τῆς εὐεργεσίας ἀμιλλωμένην· Εὐφραυνέσθω ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν, καὶ αἱ νεφέλαι ῥανάτωσαν δικαιο σύνην· ῥηξάτω τὰ ὄρη εὐφροσύνην, καὶ οἱ βουνοὶ ἀγαλλίασιν· ἐπεὶ καὶ κτίσις πᾶσα, καὶ δυνάμεις οὐ ράνιοι, καὶ τῶν τοιούτων, ὡς γε δὴ ὁ ἐμὸς λόγος, συνεπαισθάνονται· οὐ γὰρ συστενάζει μόνον καὶ συν ωδίνει δουλεύουσα τῇ φθορᾷ, τοῖς κάτω λέγω γινο μένοις τε καὶ ἀπογινομένοις, ἀποκαραδοκοῦσα τὸ τέλος τούτων καὶ τὴν ἀποκάλυψιν, ἵνα καὶ αὐτὴ τότε τύχη τῆς ἐλπιζομένης ἐλευθερίας, ὡς νῦν ἄκουσα τούτοις προσδεδεμένη διὰ τὴν τοῦ δημιουργήσαντος δύναμιν, ἀλλὰ καὶ συνδοξάζει καὶ συναγάλλεται τοῖς τοῦ Θεοῦ τέκνοις εὐφραυνομένοις.

Ις'. Τοιγαροῦν, οὐ γὰρ ἀφέξομαι θείων φωνῶν θεῖαν ἐξηγούμενος δύναμιν, ἀγαλλιάσθω ἔρημος, καὶ ἀν θείτω ὡς κρίνον, ἢ χήρα χθὲς καὶ πρῶην, ὡς γε ἐδόκει, καὶ ἀνανδρος Ἐκκλησία, καὶ πᾶς ὁ τῷ φθο νερῷ καὶ ἀτερπεῖ χειμῶνι τῆς ἀσεβείας τέως συν εσταλμένος· ὅτι ἠλέησε Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ οὐκ ἐγκαταλέλοιπεν· ὅτι ἐποίησε θαυμαστὰ πράγματα, βουλήν ἀρχαίαν ἀληθινήν· ἢ δὲ ἦν, εὐδοκεῖν ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐ τὸν, καὶ τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ· ὅτι συν ἔτριψε πύλας χαλκᾶς, καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συν ἔθλασεν· ὅτι

διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἐταπεινώθημεν, ἀλλ' ἀνεκλήθημεν, καὶ, τῆς παγίδος συντριβεῖ σης, ἐρρύσθημεν ἐν χάριτι τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς, καὶ τοὺς ταπεινοὺς τῆ καρδία παρακαλοῦντος Θεοῦ.

ΙΖ'. Ὁρᾶτε ὅπως πλέκω τὴν ὥδην θείους καὶ ῥήμασι καὶ διανοήμασι; καὶ οὐκ οἶδ' ὅπως ἀλλοτρίοις ἐπαί ρομαί τε καὶ καλλωπίζομαι, καὶ ὡσπερ ἔνθους ὑφ' ἡδονῆς γίνομαι· ἀτιμάζω δὲ ἅπαν ταπεινὸν καὶ ἄν θρώπινον, ἄλλα ἄλλοις συμβιβάζων καὶ συναρμόζων, καὶ εἰς ἓν ἄγων τὰ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος;

ΙΕ'. Πρότερον μὲν οὖν ἐδείκνυ τοῦ Θεοῦ τὰ θαυμά σια Ἐνώχ μετατιθέμενος, Ἥλιος ἀναλαμβανόμενος, Νῶε διασωζόμενος, καὶ διασώζων τὰ σπέρματα τῶν γενῶν, ἐν μικρῷ ξύλῳ τὸν κόσμον, φυγόντων οἰκουμένης ἐπικλυσιν, ἴν' ἡ γῆ κοσμηθῆ πάλιν εὔσε βεστέροις οἰκήτορσιν· Ἀβραάμ καλούμενος, καὶ παιδί παρ' ἡλικίαν τιμώμενος, εἰς πίστιν ἐτέρου τοῦ ἐπηγ γελμένου σπέρματος, καὶ τὸν μονογενῆ προσφέρων θυσίαν πρόθυμον, καὶ ἱερεῖον ξένον ἀντὶ τοῦ παιδὸς κομιζόμενος· παράδοξος ἀσεβῶν ἀπώλεια, 35.548 πυρὶ καὶ θείῳ κατακλυσθέντων, εὔσεβῶν κλοπὴ παραδοξότερα, στήλη ἄλως τὴν πρὸς τὸ κακὸν ἐπιστροφὴν θριαμβεύουσα· Ἰωσήφ τε πι πρασκόμενος, καὶ ἐρώμενος, καὶ σωφρονῶν, καὶ παρὰ Θεοῦ σοφιζόμενος, καὶ ἐλευθερούμενος, καὶ δυνα στεύων, καὶ σιτοδοτῶν ἐπ' οἰκονομία μείζονι· Μωϋσῆς θεοφανείας ἀξιούμενος, καὶ νομοθετούμενος καὶ νομοθετῶν, καὶ Θεὸς Φαραῶ γινόμενος, καὶ πρὸς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας τῷ Ἰσραὴλ ἐξηγούμενος· Αἰγυπτίων τε ἀριθμούμεναι μᾶστιγες, καὶ σω τηρία τῶν πονουμένων ἐν μέσοις τοῖς Αἰγυπτίοις· θάλασσά τε ὑποχωροῦσα ῥάβδῳ, καὶ συνιοῦσα λόγῳ, καὶ τοὺς μὲν ὡς ξηρὰ παραπέμπουσα, τοὺς δὲ κατὰ τὴν φύσιν ἑαυτῆς ἐπιρρέουσα. ΙΘ'. Τάλλα τε, ὅσα τούτοις ἐπηκολούθησε, στύ λος νεφέλης ἐπισκιάζων ἡμέρας, στύλος πυρὸς φωτὶ ζων νυκτὸς, καὶ ὀδηγοῦντες ἀμφοτέροι· ἄρτος ὑόμε νος ἐν ἐρήμῳ, ὄψον ἐξ οὐρανοῦ πεμπόμενον· ὁ μὲν τῆ χρεῖα σύμμετρος, τὸ δὲ καὶ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν· ὕδωρ ἐκ πέτρας, τὸ μὲν ἐκδιδόμενον, τὸ δὲ γλυκαινό μενον· Ἀμαλήκ εὐχῆ καταπολεμούμενος, καὶ χειρῶν ἀπορρήτῳ καὶ μυστικῷ σχήματι· ἥλιός τε ἰστάμενος, καὶ σελήνη κατεχομένη, καὶ Ἰορδάνης ἀνακοπτόμενος· τεῖχη κατασειόμενα ἱερέων περιόδῳ, καὶ σαλπίγγων ἦχῳ, καὶ ἀριθμῷ δύναμιν ἔχοντι· γῆ καὶ πόκος, ἐναλλάξ ὑόμενά τε καὶ ἄβροχα διαμέ νοντα· δύναμις ἐν θριξί, στρατιάς ὅλης ἀντίρροπος· λογάδες ὀλίγοι λάπτοντες, καὶ νικᾶν πιστευόμενοι, καὶ νικῶντες, κατὰ τὰς ἐλπίδας, ὁ βραχὺς ἀριθμὸς τὰς πλείονας χιλιάδας. Τί με δεῖ καταριθμεῖν ἕκαστα, ὅσα δι' αὐτοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν σωτήριον αὐτοῦ παρουσίαν καὶ σάρκωσιν, ὅσα μετ' ἐκεῖνόν τε καὶ δι' ἐκεῖνου τοῖς ἱεροῖς ἀποστόλοις αὐτοῦ, καὶ ὑπηρε ταις τοῦ λόγου τεθναματούργηται; Πόσαι ταῦτα καὶ βίβλοι καὶ μνήμαι φέρουσι; 35.549 ὅπως ἂν γνῶ γενεὰ ἕτερα, καὶ διαδοχαὶ γενεῶν, τῆς τοῦ Θεοῦ δυναστείας τὰ θαύματα. Ἐπεὶ δὲ οὐκ οἶόν τε ταῦτα δηλῶσαι, μὴ τὸ τοῦ κινδύνου παρα στήσαντας μέγεθος· τοῦτο δὲ οὐκ οἶόν τε, μὴ τὸ τοῦ τρόπου κακότηδες διελέγξαντας, καὶ ἐξ οἴων ἀρχῶν καὶ τῆς κακίας σπερμάτων ἐπὶ τὴν κακοδαιμονίαν τοσαύτην ἐξέπεσε, κατὰ μικρὸν τὴν ἀσέβειαν συν αυξήσας, ὡσπερ τὸν ἰὸν τῶν ἐρπετῶν καὶ τῶν θη ρίων ὅσα πικρότατα, πάντα μὲν οὖν ἐκτραγωδεῖν τὰ ἐκεῖνου βίβλοις καὶ ἱστορίαις παρήσομεν· οὐ γὰρ ἡμῖν γε σχολὴ μακρότερα τῆς παρούσης ὑποθέσεως ῥαψωδεῖν· αὐτοὶ δὲ ὀλίγα ἐκ πολλῶν διελθόντες, στη λογραφίαν ὡσπερ τινὰ τοῖς μεθ' ἡμᾶς καταλείψομεν ἐπὶ τὰ κυριώτατα καὶ περιφανέστατα τῶν κατ' ἐκεῖνον τῷ λόγῳ χωρήσαντες. ΚΑ'. Ἐκεῖνος ἐν μὲν καὶ πρῶτον, ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίου σωθεῖς, ἄρτι παρὰ τοῦ πατρὸς διαδεξαμένου τὸ κράτος (ἡνίκα τὸ στρατιωτικὸν ἐξ ωπλίσθη κατὰ τῶν ἐν τέλει, καινοτομοῦν φόβῳ καινο τομίας, καὶ διὰ νέων προστατῶν καθίστατο τὰ βα σίλεια)· καὶ σωθεῖς γε σὺν τῷ ἀδελφῷ σωτηριαν ἄπιστον καὶ παράδοξον, οὔτε τῷ Θεῷ χάριν

ἔσχε τῆς σωτηρίας, οὔτε τῷ βασιλεῖ, δι' οὗ σέσωστο· ἀλλ' ἄμ φοτέροις ὥφθη κακός, τῷ μὲν ἀποστασίαν ὠδίνων, τῷ δὲ ἐπανάστασιν.

ΚΒ'. Ὁ δέ μοι πρὸ τούτων εἶπεῖν ἀναγκαῖον, διαίτης μὲν καὶ θεραπείας ἔν τινι τῶν βασιλικῶν χωρίων ἠξιοῦντο βασιλικῆς παρὰ τοῦ φιλανθρωποτάτου βασιλέως, ὡς τοῦ γένους λείψανα τῇ βασιλείᾳ τηρούμενοι· ὁμοῦ μὲν ἀπολογίαν ἐπινοοῦντος τῶν νεωτερισθέντων ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας, ὡς οὐ κατ' ἐκείνου γνώμην τετολμημένων· ὁμοῦ δὲ καὶ τὸ με γαλόψυχον ἐπιδείξασθαι ζητοῦντος τῇ κοινωνίᾳ τῆς βασιλείας· καὶ τρίτον, τὴν ἀρχὴν καταστήσασθαι ταῖς προσθήκαις βεβαιοτέραν, ὅπερ ἦν διανοουμένου χρηστότερα ἢ σοφώτερα.

ΚΓ'. Ἐπεὶ δὲ ἦγον ἀπὸ πάντων σχολῆν, τῆς 35.552 μὲν βασιλείας μελλούσης ἔτι καὶ μελετωμένης, τῆς δὲ ἡλικίας ἅμα καὶ τῆς ἐλπίδος ταῖς δευτέρας τῶν ἀρχῶν οὐ προσαγούσης, ἐχρῶντο μὲν καὶ τῶν ἄλλων παιδευταῖς μαθημάτων, πᾶσαν τὴν ἐγκύκλιον παιδευσιν ἐκπαιδεύοντος αὐτοῦ τοῦ θεοῦ καὶ βασιλέως· ἐχρῶντο δὲ καὶ τῇ καθ' ἡμᾶς φιλοσοφίᾳ πλέον, οὐ τῇ περὶ λόγους μόνον, ἀλλ' ὅση καὶ διὰ τῶν ἡθῶν ἔχει τὸ εὐσεβές· ἀνδρῶν τε τοῖς σπουδαιοτάτοις προσομιλοῦντες, καὶ πράξεων ταῖς χαριστάταις, καὶ πολλὴν ἐχούσαις τῆς ἀρετῆς τὴν ἐπίδειξιν· τῷ μὲν γε κλήρω φέροντες ἑαυτοῦς ἐγκατέλεξαν, ὥστε καὶ τὰς θείας ὑπαναγινώσκειν τῷ λαῷ βίβλους, οὐδενὸς ἔλαττον εἰς δόξαν αὐ τοῖς τοῦτο εἶναι νομίζοντες, ἀλλὰ καὶ πάντων μείζον καλλώπισμα τὴν εὐσέβειαν.

ΚΔ'. Μαρτύρων τε μνήμασι πολυτελεστάτοις, καὶ ἀναθημάτων φιλοτιμίαις, καὶ πᾶσιν οἷς ὁ θεῖος φόβος χαρακτηρίζεται, τὸ φιλόσοφον καὶ φιλόχριστον κατεμήνου· ὁ μὲν, καὶ κατ' ἀλήθειαν εὐσεβῶν· καὶ γὰρ ἦν, εἰ καὶ τὴν φύσιν θερμότερος, ἀλλ' οὐκ γνήσιος εἰς εὐσέβειαν· ὁ δὲ, τὸν καιρὸν ἐξωνούμενος, καὶ κρύπτων ἐν ἐπιεικείᾳ πλάσματι τὸ κακὴς. Τεκμήριον δέ· καὶ γὰρ οὐκ ἂν δυναίμην παραδρα μείν τὸ συμβάν θαῦμα, σφόδρα τε ὄν μνήμης ἄξιον, καὶ πολλοὺς παιδεῦσαι τῶν ἀσεβῶν δυνάμενον.

ΚΕ'. Ἐκαμμον μὲν τοῖς μάρτυσιν, ὅπερ εἶπον, ἀμφοτέροι, καὶ ἀντεφιλοτιμοῦντο λαμπρῶς ἀλλήλοις, καὶ χειρὶ πολλῇ καὶ δαπάνῃ τὸν οἶκον ἐγείροντες· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐκ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως, οὐδὲ εἰς ὅμοιον πέρας προέβαινεν ἀμφοτέροις ὁ πόνος· τοῦ μὲν γὰρ τὸ ἔργον ἠνύετο, καὶ κατὰ λόγον ἐχώρει, τοῦ πρεσβυτέρου λέγω τῶν ἀδελφῶν, οἷα τοῦ Θεοῦ τὴν ἐπίδοσιν ἐτοίμως προσιεμένου, κατὰ τὴν Ἄβελ θυσίαν, ὀρθῶς καὶ προσενεχθεῖσαν καὶ διαιρεθεῖσαν· καὶ ἦν ὡσπερ πρωτοτόκου τις καθιέρωσις ἢ ἐπίδοσις· τοῦ δὲ, φεῦ τῆς ἐντεῦθεν ἤδη τῶν ἀσεβῶν ἀτιμίας τὰ ἐκεῖθεν μαρτυρομένης, 35.553 καὶ μικροῖς μηνύμασι τὰ μεγάλα προκηρυττούσης, ὡσπερ τὴν Κάϊν θυσίαν ὁ τῶν μαρτύρων Θεὸς ἀπέμπετο.

ΚΖ'. Καὶ ὁ μὲν ἐπόνει, ἢ δὲ γῆ τὸ πονηθὲν ἀπεσειέτο. Καὶ ὁ μὲν ἐφιλονεῖκει μᾶλλον, ἢ δὲ ἀπὸ ἡξίου δέχεσθαι θεμελίους τοῦ σαθροῦ πρὸς εὐσέβειαν, οἷα βοῶσα τὸν ἐσόμενον ἐξ ἐκείνου σεισμὸν, καὶ τιμῶσα τοὺς μάρτυρας τῇ περὶ τὸν ἀσεβέστατον ἀτιμίᾳ. Τοῦτο τὸ ἔργον προφητεία τις ἦν τῆς ὕστερον τοῦ ἀνδρὸς αὐθαδείας καὶ ἀπονοίας, καὶ τῆς εἰς μάρτυρας ἀτιμίας, καὶ περὶ τοὺς ἀγίους οἴκους παρανομίας· τοὺς μὲν ἄλλους λανθάνουσα, τὸν δὲ διώκτην πόρρωθεν προδιώκουσα, καὶ τὰ τῆς ἀσεβείας ἐπίχειρα προσημαίνουσα.

ΚΖ'. Ὁ ψυχῆς σοφῆς εἰς τὸ κακοποιῆσαι, τὴν δὲ ἰδίαν οὐ φευγούσης βάσανον! Ὁ Θεοῦ τὸ μέλλον κηρύττοντος, ἵνα ἢ ἀνακόψῃ τὴν ἀσέβειαν, ἢ δείξῃ τὴν πρόγνωσιν! Ὁ παραδόξου μὲν, ἀληθοῦς δὲ πλέον ἢ παραδόξου θαύματος! Ὁ τῆς τῶν μαρτύρων φιλαδελφίας! Οὐκ ἐδέξαντο τιμὴν τοῦ πολλοῦ μάρτυρας ἀτιμάσαντος· οὐ προσήκοντο δῶρον τοῦ πολλοῦ ἀθλητᾶς ἀποδείξαντος, μᾶλλον δὲ φθονὴν σοντος καὶ αὐτῆς τῆς ἀθλήσεως· ἢ, τό γε ἀληθέστερον εἶπεῖν, οὐκ ἦνεγκαν μόνοι μαρτύρων

ὕβριζεσθαι, τῶν ἄλλων ὁσίαις χερσὶ τεθησομέ νων τε καὶ θεραπευθησομένων, οὐδὲ δοῦναι τῷ σο φιστῇ τῆς κακίας ταῖς ὕβρεσιν ἐγκαυχήσασθαι· ἵνα μὴ παρὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς τὰ μὲν ἀνιστῆται μαρτύ ρων μνήματα, τὰ δὲ καταλύηται· καὶ οἱ μὲν τιμῶν ται μάρτυρες, οἱ δὲ ἀτιμάζονται, μικρὸν φθα νούσης τῆς ἐν σχήματι τιμῆς τὴν ἀληθινὴν ἀτιμίαν· μηδὲ πρὸς τῷ μεγέθει τῆς ὕβρεως καὶ σοφὸς εἶναι νομίση παρ' ἑαυτῷ, λανθάνων, ὥσπερ ἄνθρωπος, οὕτω καὶ Θεὸν τὸν πάντων ὀξύτατον καὶ σοφώτατον, καὶ δρασσόμενον τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐ τῶν, διὰ τοῦ φαινομένου προβλήματος· ἀλλὰ γινώσκη νοούμενος, καὶ μὴ ὑπεραίρηται καταλαμβανόμε νος. 35.556

ΚΗ'. Εἰ γὰρ καὶ τὴν ἀσέβειαν οὐκ ἐπέσχευεν ὁ τῶν μαρτύρων Θεὸς, οὐδὲ τὴν μελετωμένην καὶ κρυπτο μένην κακίαν ὥσπερ ῥεῦμα πονηρὸν εὐθύς ἀν ἐξήρανε, ἢ ἀνέκοψεν, οἷς αὐτὸς ἠπίστατο λόγοις, κατὰ τὴν ἄρρητον αὐτοῦ σοφίαν τε καὶ κυβέρνησιν, καθ' ἣν καὶ τὰς Ἀμορβραίων ἀνομίας ἀναπληρωθῆναι ὠκονόμει· ἀλλ' ἔδει τὴν τε κακοήθειαν μισηθῆ ναι, καὶ τὴν τιμὴν ἀπωσθῆναι τῶν πολλῶν ἔνε κεν, καὶ δειχθῆναι τοῦ Θεοῦ τὴν περὶ πάντα τὰ προσφερόμενα ἰσότητά τε καὶ καθαρότητα.

ΚΘ'. Ὁ γὰρ εἰπὼν ἀσεβοῦντι τῷ Ἰσραήλ· Ἐὰν προσφέρητε σεμίδαλιν, μάταιον· θυμίαμα βδέλυγμά μοι ἐστὶ· τὰς τε Νουμηνίας αὐτῶν καὶ τὰ Σάββατα, καὶ ἡμέραν μεγάλην οὐ προσιέμενος· μηδὲ γὰρ δεῖσθαι, πλήρης ὢν, μηδενὸς τῶν ἄνθρω πίνων τε καὶ μικρῶν, ἵνα χαίρη καὶ τοῖς ἀναξίως προσφερομένοις· τὴν τε τοῦ ἀνόμου θυσίαν, κὰν ἦ μόσχος, ὡς κυνὸς βδελυττόμενος, καὶ ὡς βλασφημίαν τὸν λίβανον, καὶ ἄλλαγμα πόρνης ἐξ ορίζων τοῦ ἱεροῦ καὶ ἀποσειόμενος, μόνην δὲ θυσίαν τιμῶν, ἦν καθαραὶ τῷ καθαρωτάτῳ προσφέρουσι χεῖρες, καὶ νοῦς ὑψηλὸς τε καὶ ἠγνισμένος· τί θαν μαστὸν, εἰ μηδὲ τὴν ἐκείνου τιμὴν προσεδέξατο πο νηρῶς τε καὶ μετὰ πονηρᾶς τῆς διανοίας προσαγο μένην, ὁ μὴ καθορῶν ὡς ἄνθρωπος, μηδὲ εἰς τὸ φαινόμενον βλέπων, ἀλλ' εἰς τὸν κρυπτὸν ἄνθρωπον, καὶ εἰς τὸ ἔνδον τῆς κακίας ἢ τῆς ἀρετῆς ἐργαστή ριον; Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτο· καὶ εἴ τις ἀπιστεῖ, τοὺς τεθεαμένους αὐτοὺς ἐπιμαρτυρόμεθα· πολλοὶ δὲ εἰσιν, οἱ καὶ ἡμῖν καὶ τοῖς ἔπειτα τὸ θαῦμα τοῦτο παρ ἐπεμψάν τε καὶ παραπέμψουσιν.

Λ'. Ἐπεὶ δὲ εἰς ἄνδρας προϊόντες ἤδη τῶν ἐν φι λοσοφίᾳ δογμάτων ἤψαντο (ὡς μήποτε ὠφελον!) καὶ τὴν ἐκ τοῦ λόγου προσελάμβανον δύναμιν, ἢ τοῖς μὲν ἐπιεικέσιν ἀρετῆς ὄπλον, τοῖς δὲ μοχθηροτέροις κέντρον κακίας γίνεται, οὐκέτι κατέχειν ὅλην τὴν νόσον οἷός τε ἦν, οὐδὲ παντελῶς τὸν τῆς ἀσεβείας δόλον ἐν ἑαυτῷ μόνῳ φιλοσοφεῖν· ἀλλ' ὥσπερ πῦρ ἐμφωλεῦον ὕλη, κὰν μήπω πρὸς φλόγα λαμπρὰν ἀρθῆ, σπινθὴ ῥές τινες ἐξάπτοντες ἢ καπνὸς ἐκ βάθους ὑπο σημαίνουσιν· εἰ βούλει δὲ, τῶν πηγῶν αἰ σήραγγὰς τινὰς ὑποτρέχουσαι μετὰ πνεύματος, εἴτ' εὐρυχω ρίαν οὐκ ἔχουσαι, οὐδὲ διεξοδὸν ἐλευθέραν, πολλαχοῦ τῆς γῆς ἀναφυσῶσι καὶ ὑπηχοῦσι κάτωθεν, ὑπὸ μὲν τῆς τοῦ πνεύματος ἀνωθούμεναι, ὑπὸ δὲ τῆς ἀνωθεν βίας κατεχόμεναί τε καὶ ἀνακοπτόμεναι· οὕτω καὶ αὐτὸς τὸ μὲν πολὺ τῆς ἀσεβείας κατ 35.557 ἐκρυπτεν ὑπὸ τοῦ καιροῦ καὶ τῆς τοῦ κρατοῦντος παιδαγωγίας· οὕτω γὰρ τὸ φανερῶς ἀσεβεῖν ἦν ἀσφαλές· ἔστι δὲ ὅποι καὶ παρεγύμνου τὸ τῆς γνώμης ἀπόρρητον τοῖς ὀξυτέροις τὴν ἀσέβειαν ἢ τὴν σύνεσιν· ἐν τε τοῖς πρὸς τὸν ἀδελφὸν λόγοις πλέον ἢ καλῶς εἶχεν, ὑπὲρ Ἑλλήνων διατεινόμενος (προφάσει δῆθεν ὡς τὸν ἥττω γυμνάζων λόγον, τὸ δὲ ἦν ὄντως γυμνασία κατὰ τῆς ἀληθείας), καὶ πᾶσι χαίρων οἷς ἀσεβῆς τρόπος χαρακτηρίζεται.

ΛΑ'. Ἐπεὶ δὲ τὸν μὲν ἀδελφὸν ἢ φιλανθρωπία τοῦ αὐτοκράτορος ἀποδείκνυσι βασιλέα, καὶ μέρος οὐκ ὀλίγον ἐγχειρίζεται τῆς οἰκουμένης, τῷ δὲ ὑπῆρχε κατὰ πολλὴν ἐξουσίαν καὶ ἄδειαν, καὶ λόγων καὶ διδασκάλων τοῖς ὀλεθριωτάτοις

προσομιλεῖν (Ἄσια δὲ ἦν αὐτῷ τὸ τῆς ἀσεβείας διδασκαλεῖον, ὅση τε περὶ ἀστρονομίαν καὶ τὰς γενέσεις, καὶ φαν τασίαν προγνώσεως τερατεύεται, καὶ τὴν ἐπομένην τούτοις γοητικὴν)· ἔν ἔτι τὸ λείπον ἦν, προστε θῆναι τῇ ἀσεβείᾳ καὶ δύναμιν. Οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ ταύτην δίδωσιν αὐτῷ καθ' ἡμῶν ἢ πληθυνθεῖσα τῶν πολλῶν ἀνομία, καὶ ἢ ἐπ' ἄκρον, ὡς ἂν εἴποι τις, Χριστιανῶν εὐεξία, τὴν ἐναντίαν ζη τοῦσα μεταβολὴν, καὶ ἢ ἐξουσία καὶ ἢ τιμὴ, καὶ ὁ κόρος δι' ὃν ὑβρίσαμεν.

ΛΒ'. Τῷ ὄντι γὰρ κινδυνεύει χαλεπώτερον εἶναι τὸ κατασχεῖν τὰ ἀγαθὰ τοῦ μὴ παρόντα κτήσασθαι· καὶ ῥᾶον ἀπελθοῦσαν εὐημερίαν ἀνακαλέσασθαι δι' 35.560 ἐπιμελείας, ἢ τὴν ὑπάρχουσαν διασώσασθαι· καὶ πρὸ μὲν συντριβῆς ἡγεῖται ὕβρις, αἱ Παροιμία καλῶς φασί, πρὸ δὲ δόξης ταπεινώσεις· ἢ, ἵνα σα φέστερον εἴπω, ὕβρις μὲν ἔπεται συντριβῆ, ταπεινώσει δὲ εὐδοξία· Κύριος γὰρ ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν, καὶ ἀντεισάγει τὰ ἐναντία τοῖς ἐναντίοις ὁ πάντα δικαίως ἐπιμετρῶν. Ταῦτα εἰδὼς καὶ ὁ θεὸς Δαβὶδ, ἔν τι τῶν ἀγαθῶν καὶ τὸ συνεστάλθαι τίθεται· καὶ χάριν ὁμοιολογεῖ τῷ συστειλάντι, ὡς τοῦ τὰ δικαιώματα μαθεῖν ἐντεῦθεν προσγινομένου· καὶ, Πρὸ τοῦ με ταπεινωθῆναι, φησὶν, ἐγὼ ἐπλημμέλησα· διὰ τοῦτο τὸ λόγιόν σου ἐφύλαξα· μέσην πλημμελείας τε καὶ διορθώσεως τιθεὶς τὴν ταπεινώσειν, ὡς ἐκ μὲν ταύτης γεννωμένην, τὴν δὲ γεννήσαν· ἄμαρ τία μὲν γὰρ ταπεινώσεως μήτηρ, ἐπιστροφῆς δὲ ταπεινώσεως. Ἡμεῖς γοῦν, ὑψωθέντες, ὅτε ἤμεν ἐπιεικεῖς τε καὶ μέτριοι, καὶ κατὰ μικρὸν ἀυξηθέντες, ὡς εἰς τὸδε τὸ σχῆμα καὶ πληθος σὺν χειραγωγίᾳ Θεοῦ προελθεῖν, ἠνίκα ἐλιπάνθημεν, ἐσκιρτήσαμεν· καὶ ἠνίκα ἐπλατύνθημεν, ἐστενοχωρήθημεν· καὶ ἦν ἐν τοῖς διωγμοῖς καὶ ταῖς θλίψεσι συνελεξάμεθα δόξαν καὶ δύναμιν, ταύτην εὖ πράττοντες κατελύσαμεν· δηλώσει δὲ τὰ ἐξῆς τοῦ λόγου.

ΛΓ'. Ὅρον μὲν ἢ βασιλεία τῷ Καίσαρι καὶ ὁ βίος λαμβάνει· τὰ γὰρ ἐν μέσῳ σιωπήσομαι φειδοῖ καὶ τοῦ πεπονηκότος καὶ τοῦ πεπονητότος· ὧν ἄμφο τέρων αἰδούμενος τὴν εὐσέβειαν, οὐκ ἐπαινῶ τὴν θρασύτητα. Ἐπειδὴ γὰρ ἔδει τι καὶ ἁμαρτεῖν, ὃν τὰς ἀνθρώπους, τοῦτό ἐστιν ὃ τάχα ἂν τις ἀμφοτέρων οὐκ ἐπαινέσειεν· εἰ μὴ κἀνταῦθα δι' ὧν τοῦ ἐτέρου κατηγορήσομεν, τὸν ἕτερον αἰτίας ἀφήσομεν. Ὁ δὲ εὐθύς μὲν κληρονόμος τῆς τοῦ ἀδελφοῦ βασιλείας, ἀλλ' οὐκ εὐσεβείας· μικρὸν δὲ ὕστερον καὶ τοῦ βασιλεύσαντος αὐτὸν γίνεται, τὸ μὲν ἐκόντος, τὸ δὲ βιασθέντος τῷ κοινῷ τέλει, καὶ ἢ τὴν ἐν τῷ ἥτταν παντὶ τῷ κόσμῳ κακὴν καὶ ὀλέθριον.

ΛΔ'. Τί τοῦτο, ὦ θειότατε βασιλέων καὶ φιλοχριστότατε (προάγομαι γὰρ ὡς παρόντι καὶ ἀκούοντι μέμψασθαι, καὶ εἰ πολὺ κρείττονα γινώσκω τῆς ἡμετέρας μέμψεως, μετὰ Θεοῦ τεταγμένον, 35.561 καὶ τῆς ἐκεῖ δόξης κληρονομήσαντα, καὶ τοσοῦτον μεταχωρήσαντα, ὅσον μεταθέσθαι τὴν βασιλείαν)· τίνα ταύτην ἐβουλεύσω βουλήν, πάντων συνέσει καὶ ἀγχινοίᾳ κατὰ πολὺ διαφέρων, οὐ τῶν ἐπὶ σοῦ βασιλέων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἔμπροσθεν; ὁ τὸ βαρβαρικὸν ἀνακαθαίρων κύκλω, καὶ τοὺς οἴκοι τυράννοισιν χειρούμενος, τοὺς μὲν τοῖς λόγοις, τοὺς δὲ τοῖς ὄπλοις, καὶ τούτων ἐκάτερον ὡς μηδὲν ὑπὸ τοῦ ἐτέρου διοχλούμενος· οὐ μεγάλα μὲν τρόπαια τὰ μεθ' ὄπλων καὶ μάχης, μείζω δὲ καὶ περιφανέστερα τὰ ἀναίμακτα· πρὸς ὃν καὶ αἱ πανταχόθεν πρεσβεῖαι καὶ ἰκεσίαι· ὧ τὰ μὲν ὑπήκουε, τὰ δὲ ἔμελλε· πᾶν δὲ ἦν τὸ ἐλπισθὲν ἴσον τῷ χειρωθέντι· ὁ χειρὶ Θεοῦ πρὸς πᾶσαν καὶ βουλήν καὶ πρᾶξιν ὀδηγούμενος· οὐ μᾶλλον μὲν τῆς χειρὸς ἢ συνέσεις, μᾶλλον δὲ τῆς συνέσεως ἢ χειρὸς ἐθαυμάζετο· πλέον δὲ τῆς ἐν ἀμφοτέροις εὐδοκίμησης ἢ εὐσέβεια.

ΛΕ'. Πῶς οὖν ἐνταῦθα μόνον ἀμαθῆς ἐφάνης καὶ ἀπερίσκεπτος; Τί τὸ τάχος τῆς ἀπανθρώπου φιλάνθρωπίας; Τίς συνεισηλθε δαιμόνων τῷ σκέμματι; Πῶς τὸν μέγαν κληρὸν καὶ τὸ πατρῶον καλλώπισμα, τοὺς ἐπωνύμους λέγω Χριστοῦ, τὸ παν

ταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκλάμπαν ἔθνος, τὸ βασιλεῖον ἱεράτευμα, τὸ πολλῶ πόνῳ καὶ πολλοῖς ἰδρῶσι συν αυξηθὲν, οὕτως ἐν ὀλίγῳ καὶ ἀκμῇ βραχεῖα καιροῦ τῷ κοινῷ παλαμναίῳ φέρων παρέδωκας;

Λ ζ'. Ἴσως τι καὶ ἀσεβεῖν ὑμῖν, ἀδελφοὶ, φαίνομαι, καὶ ἀγνωμονεῖν ἐν τοῖς λόγοις τούτοις, καὶ ὅτι μὴ ταχὺ τοῖς τῆς κατηγορίας ῥήμασιν ἐπάγω τὰ τῆς ἀληθείας. Καίτοι γε ἱκανῶς ἀπολελόγημαι, καὶ δι' αὐτῶν ὧν ἐγκέκληκα, εἴ τι τῆ κατηγορία τὸν νοῦν προσέχετε· κἀνταῦθα μόνον ἡ κατηγορία τὴν ἄφεισιν ἔχει· χρηστότητα γὰρ εἰπὼν, τὴν ἀπολογίαν ἐδήλωσα. Τίς γὰρ οὐκ οἶδε καὶ τῶν μετρίως ἐκεῖνον ἐπισταμένων, ὅτι ἔνεκα μὲν εὐσεβείας καὶ τοῦ περὶ ἡμᾶς φίλτρου, καὶ τοῦ βούλεσθαι πᾶν ἡμῖν ἀγαθὸν, μὴ ὅτι ἐκεῖνον παρεῖδεν ἄν, ἢ γένους ὄλου τιμῆν, ἢ προσθήκην τῆς βασιλείας, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς βασιλείας, καὶ πάντων τῶν ὄντων, καὶ τῆς ψυχῆς αὐτῆς, ἧς οὐδὲν οὐδενὶ τιμιώτερον, τὴν ἡμετέραν ἀσφάλειάν τε καὶ σωτηρίαν οὐκ ἄν χαλεπῶς ἠλλάξατο; 35.564

Λζ'. Οὐδενὶ γὰρ οὐδενὸς οὕτω πῶποτε πράγματος ἔρωθς θερμὸς ἐνέσκηψεν, ὡς ἐκεῖνῳ Χριστιανούς αὐ ζηθῆναι, καὶ εἰς πλεῖστον καὶ δόξης προελθεῖν καὶ δυνάμει· καὶ οὔτε ἔθνη χειρούμενα, οὔτε τὸ κοινὸν εὐνομούμενον, οὐ πλῆθος χρημάτων, οὐ δόξης περιουσία, οὐ τὸ βασιλεῖα βασιλέων καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι, οὐχ ὅσοις ἄλλοις ἀνθρώπων εὐδαιμονία γνωρίζεται· οὐδὲν οὕτω τῶν πάντων ἐκεῖνον ἠΰφραινεν, ὡς τὸ δι' ἑαυτοῦ μὲν ἡμᾶς, διὰ δὲ ἡμῶν ἐκεῖνον, καὶ παρὰ Θεῶ καὶ ἀνθρώποις εὐδοκιμεῖν, καὶ ἀκατάλυτον ἡμῖν εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον παραμεῖναι τὴν δυναστείαν· καὶ γὰρ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐκεῖνο ἦδει σαφῶς, ὑψηλότερόν τε καὶ βασιλικώτερον ἢ κατὰ τοὺς πολλοὺς περὶ τούτων διανοούμενος, ὅτι τοῖς Χριστιανῶν πράγμασι τὰ Ῥωμαίων συνήζησε, καὶ συνεισηλθε τῇ ἐπιδημίᾳ Χριστοῦ τὸ κράτος, οὕτω πρότερον τελειῶς εἰς μοναρχίαν νενικηκός· καὶ διὰ τοῦτο πλέον ἐδόκει μοι περιέπειν εὐποιῶν τὰ ἡμέτερα· ὅς γε, καὶ εἴ τι παρελύπησεν ἡμᾶς, οὐ περιφρονῶν, οὐδὲ ὑβρίζων, οὐδὲ ἄλλοις τισὶ πρὸ ἡμῶν χαριζόμενος, ἀλλ' ὥστε πάντας ἐν εἶναι, καὶ συμφρονεῖν παρελύπησε, καὶ μὴ διακεκόφθαι, μηδὲ διεστάναι τοῖς σχίσμασιν.

Λη'. Ἄλλ' ὅπερ εἶπον, ἀφύλακτον ἢ ἀπλότης, καὶ μετὰ τοῦ σαθροῦ τὸ φιλόανθρωπον, καὶ ἥκιστα κακίαν ὑφορᾶται τὸ κακίας ἐλεύθερον· διὰ τοῦτο ἠγνοήθη τὸ μέλλον, καὶ τὸ πλάσμα οὐκ ἔφω ράθη, καὶ παρεισηλθε κατὰ μικρὸν ἢ ἀσέβεια, καὶ δύο χρηστότητες συνεισηλθον ἀλλήλαις, ἢ τε περὶ τὸ εὐσεβὲς γένος καὶ τὸν ἀσεβέστατον πάντων καὶ ἀθεώτατον. Ὅς, τί μεμφόμενος Χριστιανοῖς, τί δὲ οὐκ ἐπαινεῖν ἔχων τῶν ἡμετέρων, τί δὲ τῶν παρ' Ἑλλησι δογμάτων ὑπερφυῆς νομίσας, καὶ δυσκίνητον λόγῳ, ποίῳ δὲ καὶ ἀκολουθῶν ὑποδείγματι, γνωριμώτατον ἑαυτὸν ἐξ ἀσεβείας κατέστη σε, καὶ καινότερον τρόπον ἠμιλλήθη τῷ ἀναδείξαντι; Ἐπειδὴ γε ὑπερβάλλειν οὐκ ἦν ἀρετῆ καὶ τοῖς κρείττοσι, διὰ τοῦ ἐναντίου φανῆναι φιλονεικήσας τῆς εἰς δυσσεβείαν ἀμετρίας, καὶ τῆς περὶ τὸ χειρὸν φιλοτιμίας. Ἡ μὲν οὖν ὑπὲρ Χριστιανῶν τοῦ ἀνδρός, καὶ πρὸς Χριστιανούς ἀπολογία τοιαύτη, καὶ οὕτω δικαία τοῖς γε νοῦν ἔχουσιν. 35.565

Λθ'. Ἐπεὶ δὲ εἰσὶ τινες, οἳ, κἂν ταύτης ἡμᾶς ἀπολύσωσι τῆς αἰτίας, ἐτέρας οὐκ ἀφιέντες, ἀλλὰ κατηγοροῦντες εὐθήθειαν, ὅτι τῷ δυσμενεστάτῳ καὶ πολεμιωτάτῳ τὴν ἀρχὴν ἐνεχείρισε, καὶ τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν πρότερον, εἶτα ἰσχυρὸν κατεσκεύασε, τὴν μὲν ἐχθραν διὰ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ σφαγῆς προκαταβαλόμενον, τὴν δὲ δύναμιν διὰ τῆς βασιλείας προσθεῖς· ἀναγκαῖον καὶ περὶ τούτου βραχεῖα διεξελεθῆναι καὶ δεῖξαι μὴ παντάπασιν ἄλογον τὸ φιλόανθρωπον, μηδὲ ἔξω τῆς βασιλικῆς μεγαλονοίας καὶ προμηθείας· καὶ γὰρ ἂν αἰσχυνοίμην, εἰ, τοιαύτης παρ' αὐτοῦ τυχόντες τιμῆς, καὶ τοσοῦτον αὐτὸν εὐσεβεῖα διαφέρειν πεπιστευκότες, μὴ τὰ δίκαια συνηγορήσαι μὲν·

ὁ καὶ τοῖς μηδὲν εὐεργετηκόσιν ὀφείλεται παρ' ἡμῶν, τῶν Λόγου καὶ Ἀληθείας θεραπευτῶν· καὶ ταῦτα μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀπαλλαγὴν, ἠνίκα καὶ τὸ κολακεύειν δοκεῖν ἐκπεφεύγαμεν, καὶ πονηρᾶς ἐλεύθερος ὑπονοίας ὁ λόγος.

Μ'. Τίς γὰρ οὐκ ἂν ἤλπισεν, εἰ μὴ τι ἄλλο, ταῖς τιμαῖς ποιήσῃ αὐτὸν ἡμερώτερον; Τίς δὲ οὐκ ἐκ τῆς πίστεως, ἣν ἐπιστεῦθη καὶ παρὰ τὸ εἶκος, δικαιότερον; ὡς ἀμφοῖν δικαίᾳ καὶ βασιλικῇ κρίσει, τοῦ μὲν ἐπιτιμηθέντος, τοῦ δὲ προβληθέντος· ὁ γὰρ τὸν δευτέρου τιμήσας, οἷς οὐκ ἂν τις ἤλπισεν, οὐδὲ αὐτὸς ὁ τυχὼν τῆς τιμῆς, δῆλον, ὡς οὐδὲ τὸν πρότερον ἄνευ δικαίας ὀργῆς ἐκολάσατο· καὶ τὸ μὲν, τῆς ἐκείνου προπετείας ἦν, τὸ δὲ τῆς τοῦ τετιμηκότος φιλανθρωπίας.

ΜΑ'. Καὶ ἅμα τὸ θαρρῆν εἶχεν, εἰ δεῖ τὸ μείζον εἰπεῖν, οὐ τοσοῦτον ἐκ τῆς ἐκείνου πίστεως, ὅσον ἐκ τῆς ἰδίας δυνάμεως· ἢ μοι δοκεῖ καὶ Ἀλέξανδρος θαρρήσας ὁ πάνυ δοῦναι μὴ μόνον τὸ ζῆν ἠττημένῳ Πύρῳ, καὶ ταῦτα νεανικῶς οὕτως ἠγωνισμένῳ περὶ τῆς βασιλείας, ἀλλὰ καὶ τὴν βασιλείαν αὐτῆς Ἰνδῶν· ὡς τὸ μεγαλόψυχον οὐκ ἄλλως ἢ οὕτως ἐπιδειξόμενος, ᾧ κρατηθῆναι χειρὸν ἐνόμιζεν Ἀλέξανδρος ὡς ἢ τοῖς ὅπλοις· τοῦ δὲ, εἰ κακὸν λάβοι, χειρώσασθαι πάλιν ἐπ' αὐτῷ τυγχάνοντος. Καὶ ἦν αὐτῷ ἡ περιουσία τοῦ θαρρῆν τὸ φιλάνθρωπον.

ΜΒ'. Καίτοι τί τοῦτο ἀγωνίζομαι, σφόδρα ἐνὸν κρατεῖν καὶ ἠττημένον; Εἰ γὰρ ὁ πιστεύσας κακὸς, 35.568 τί ποτ' ἂν εἴη παρ' ἐκείνων ὁ πιστευθείς; Καὶ εἰ τὸ μὴ προἰδέσθαι τὸν τρόπον ὑπαίτιον, αὐτὴν γε τὴν κακίαν ποῦ θήσομεν; Ἄλλ' ὄντως ἀσυλλόγιστόν τι πράγμα ἢ πονηρία· καὶ οὐκ ἔστιν ᾧ τοὺς μοχθηροὺς ἂν τις βελτίους ποιήσῃ· ὁπότε κάκεῖνος ἐξ ὧν εὐνούστερος φανῆναι δίκαιος ἦν, καὶ εἴ τι κακίας εἶχεν ἐμπύρευμα τοῦτ' ἀνελεῖν, ἐκ τούτων εἰς μείζον ἀνήφθη μῖσος, καὶ ὅπως ἂν ἀμύνηται τὸν εὐεργέτην ἐσκόπει.

ΜΓ'. Ταῦτα Πλάτωνες αὐτὸν, καὶ Χρῦσιπποι, καὶ ὁ λαμπρὸς Περίπατος καὶ ἡ σεμνὴ Στοά, καὶ οἱ τὰ κομψὰ λαρυγγίζοντες ἐξεπαίδευσαν· ταῦτα ἢ τῆς γεωμετρίας ἰσότης, καὶ οἱ περὶ δικαιοσύνης λόγοι, καὶ τὸ χρῆναι ἀδικεῖσθαι μᾶλλον αἰρεῖσθαι ἢ ἀδικεῖν· ταῦτα οἱ γενναῖοι διδάσκαλοι, καὶ τῆς βασιλείας συναγωνισταί τε καὶ νομοθέται, οὓς ἐκ τῶν τριόδων καὶ τῶν βαράθρων ἑαυτῷ συνελέξατο· ὧν οὐ τὸν τρόπον ἐπήνεσεν, ἀλλὰ τὴν εὐγλωττίαν ἐθαύμασε· καὶ οὐδὲ ταύτην ἴσως, ἀλλὰ ἀσέβειαν μόνην, ὡς σύμβουλον ἱκανὴν καὶ τῶν πρακτέων καὶ μὴ, διδάσκαλον.

ΜΔ'. Πῶς δὲ οὐ θαυμάζειν ἄξιον τούτους, οἱ καὶ λόγῳ πλάττουσι πόλεις, τὰς ἔργῳ συστήναι μὴ δυναμένας, καὶ τὰς σεμνάς τυραννίδας μονοῦ προσκυνοῦσι, καὶ τὸν ὀβολὸν ὑπὲρ τοὺς θεοὺς ἄγουσι μετὰ τῆς ὀφρῦος· καὶ οἱ μὲν οὐδὲ εἶναι Θεὸν τὸ παράπαν, οἱ δὲ οὐ προνοεῖν τῶν τῆδε δογματίζουσιν, ἀλλ' εἰκὴ καὶ ὡς ἔτυχε τὸ πᾶν φέρεσθαι, οἱ δὲ ἀστράσιν ἄγεσθαι καὶ σχηματισμοῖς ἀνάγκης, οὐκ οἶδ' ὑπὸ τίνος ἀγομένοις καὶ ὄθεν· οἱ δὲ εἰς ἡδὴ νῆν τὸ πᾶν φέρειν, καὶ τοῦτο εἶναι πέρας ζωῆς ἀνθρωπίνης ὑπολαμβάνουσιν; Ἡ ἀρετὴ δὲ αὐτοῖς ἄλλως ὄνομα εὐπρεπὲς, καὶ οὐδὲν τοῦ παρόντος βίου μακρότερον, οὐδέ τις ἐξέτασις τῶν ἐνταῦθα βε 35.569 βιωμένων ὕστερον τὴν ἀδικίαν συστέλλουσα. Ἡ γὰρ οὐ συνειδέ τις ταῦτα τῶν παρ' ἐκείνοις σοφῶν, ἀλλὰ βαθεῖ βορβόρῳ, τὸ δὴ λεγόμενον, καὶ ἀφεγγεῖ ζόφῳ πλάνης καὶ ἀγνοίας συνεκαλύφθη, μηδ' ὅσον προσβλέψαι ταῖς τῆς ἀληθείας ἀυγαῖς καθαρθεῖς τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ περὶ τὰ κάτω καὶ τὴν αἴσθησιν ἰλυσπώμενος, καὶ μηδὲν ὑπὲρ τοὺς δαίμονας φαντασθῆναι δυναθεῖς, καὶ διαρθῆναι τοῦ πεποιηκότος ἀξίως· ἢ εἴ τις διέβλεψε καὶ μικρὸν, ὡς ὀδηγῶ λόγῳ, καὶ μὴ Θεῷ χρώμενος, ὑπὸ τοῦ πιθανωτέρου παρεσύρη, καὶ τοῦ μᾶλλον τοὺς πολλοὺς ἔλκοντος δι' ἐγγύτητα.

ΜΕ'. Τί οὖν θαυμαστὸν τὸν ἐκ τοιούτων μὲν ὀρμώμενον δογμάτων, ὑπὸ τοιούτων δὲ κυβερνητῶν εὐθινόμενον, οὕτω καὶ τῷ πεπιστευκότῳ φανῆναι κακὸν τὸν πιστευθέντα, καὶ τῷ τιμήσαντι τὸν τιμηθέντα; Εἰ γὰρ δεῖ τι καὶ διὰ τῆς

κατηγορίας άπολο γήσασθαι, οϋ μοι δοκεῖ τοσοϋτον ὑπεραλγῶν τοϋ άδελφοϋ, ον γε καὶ πολέμιον ἐκ τῆς θρησκείας ἐγὶ νωσκεν, ὅσον τὰ Χριστιανῶν οϋ φέρων αϋξανόμενα, καὶ λυσσῶν κατὰ τῆς εϋσεβείας, τοῖς καθεστηκόσιν ἐπιτολμᾶν, καὶ ζητεῖν ἐλευθερίων τῆ ἀπονοία· χρῆναι γάρ φιλοσοφίαν καὶ βασιλείαν, ὡς ὁ ἐκείνων λόγος, εἰς ταυτὸ συνελθεῖν· οϋχ ἵνα παύσωνται κακῶν αἱ πόλεις, ἀλλ' ἵνα πλησθῶσι.

Μς´. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον αϋτῶ τῆς αϋθαδείας καὶ ἀπονοίας ἑαυτὸν ἀναδησαι, καὶ τῆ μεγάλη προσ ηγορία τιμῆσαι (ἦν οϋχ ἄρπαγμα τύχης, ἀλλ' ἄρε τῆς ἄθλον ἢ χρόνος ἢ ψῆφος βασιλέως χαρίζεται, ἢ τῆς συγκλήτου βουλῆς, ὡς τὸ παλαιόν, κρίσις), καὶ οϋ ποιεῖται τοϋ μέτρου τῆς τιμῆς κύριον τὸν τῆς βασιλείας· δεϋτερον δὲ (καὶ γάρ ἀναγκαίαν ἑαυτῶ τὴν ἀπόνοιαν ἐκ τῶν ἤδη τετολμημένων ἤδει πε ποιηκῶς), τί διανοεῖται; καὶ ποῖ πρόρσεις ἀσεβείας τε καὶ θρασύτητος; Ὡ τῆς μανιώδους ἐκείνης ψυ χῆς! Ἐπ' αϋτὸν ἐκστρατεύει, καὶ τῆς δύσεως ἅπαν 35.572 ἴσταται· προφάσει μὲν, ὡς ἀπολογησόμε νος ὑπὲρ τοϋ διαδήματος· ἔτι γάρ ἐδόκει κρύπτειν ἑαυτοῦ τὴν ἀπόνοιαν· τὸ δὲ ἀληθές, ὡς μεταστή σων εἰς ἑαυτὸν ἅπαν τὸ κράτος, καὶ διὰ τῆς ἀγνωμο σύνης θαυμασθησόμενος· καὶ οϋκ ἐψεύσθη γε τῆς ἐλπίδος.

ΜΖ´. Μὴ θαυμαζέτωσαν οἱ τῶν τοϋ Θεοῦ λόγων, ὑφ' ὧν τὸ πᾶν φέρεται, τὸ ἀτέκμαρτον μὴ ἐπιστάμενοι βάθος, καὶ μὴ παραχωροῦντες τῶ τεχνίτη τῆς κυβερνήσεως, ἡμῶν γε πάντως συνετωτέρω, καὶ ἄγοντι τὸ οἰκείον ὅπη καὶ ὅπως βούλεται· πάντως δὲ πρὸς τὸ κρεῖττον καὶ τὴν ἰατροίαν, κᾶν οἱ θεραπευό μνοι δυσχεραίνωσιν· ὑφ' ὧν λόγων κάκεῖνος οϋκ ἐπήρθη μὲν εἰς τὴν κακίαν· ἀνάιτιον γάρ παντὰ πασι κακῶν τὸ θεῖον, ἀγαθὸν τῆ φύσει τυγχάνον, καὶ τοϋ προελομένου τὰ τῆς κακίας· οϋ μὴν ἐπεσχέθη γε τῆς ὀρυμῆς· ἀλλὰ τάχει πολλῶ τὴν τε οἰκείαν, καὶ τῆς βαρβαρικῆς ὄχθης ἔστιν ἦν διαδραμῶν, καὶ τῶ λαθεῖν μᾶλλον ἢ τῶ κρατῆσαι τὴν πάροδον ἀρπάσας, πλησίον τῶν βασιλείων γίνεται· ὡς μὲν οἱ τὰ ἐκείνου φρονοῦντες, κατὰ πρόγνωση ἐπὶ τὴν ἐκστρατείαν ἀρθεῖς, καὶ δαιμόνων κίνησι τὸ μέλλον ὑπισχνουμένων, καὶ με ταβολὴν πρυτανευόντων τοῖς πράγμασιν· ὡς δὲ ὁ τῶν ἀληθευόντων λόγος, κατὰ προθεσίαν παρῶν, ἀλλ' ἀπορρήτοτέραν τε καὶ βαθυτέραν, καὶ σπεύδων ἐπὶ θάνατον, οϋ δημιουργὸς αϋτὸς ἦν, κλέ ψας τινὶ τῶν ἔνδον τὴν ἐπιχείρησιν· ὥστε εἶ ναι μὴ πρόγνωση, ἀλλὰ γνῶσιν, καὶ πονηρίας ἔργον, ἀλλὰ μὴ δαιμόνων εϋεργέτημα τὸ γινόμε νον· οἱ γε πῶς εϋστοχοι τὰ τοιαῦτα, Περσὶς σαφῶς ἔδειξε. Καὶ παυσάσθωσαν οἱ τὸ ἐκείνου τάχος τοῖς δαίμοσιν ἐπιφημιζόντες· εἰ μή γε καὶ αϋτὸ τὸ κακὸν εἶναι τούτοις προσθήσομεν.

ΜΗ´. Εἰ μὲν οὖν μὴ προϋλαβε τὴν ἔφοδον τοϋ τυ ράννου τὸ τέλος τοϋ βασιλέως, μηδὲ ὁ ἀφανῆς πόλεμος τῆς φανεραῆς χειρὸς πλείον ἴσχυσε, τάχα ἂν ἔγνω καθ' ἑαυτοῦ ταχύνας ὁ ἀλιτήριος· καὶ πρὶν ὑπὸ 35.573 Περσῶν τὴν ἐμπληξίαν σωφρονισθῆναι τῆς ἀπο νοίας, ἔδωκεν ἂν δίκην ἐν ὄροις Ῥωμαίων, ὧν κα κῶς κατετόλμησε· τεκμήριον δέ· καὶ γάρ ἔτι προῖων καὶ ἀγνοοῦμενος, ὡς ἐνόμιζεν, ὑπὸ τοϋ γεν ναιοτάτου βασιλέως στρατιᾶ περιλαμβάνεται προϋποτεμνούση καὶ τὴν φυγὴν, ὡς δῆλον γέγονεν ἐκ τῶν ὕστερον· καὶ γάρ ἤδη τὸ κράτος ἔχοντι, τὸ κρατῆσαι ταύτης οϋ μικρὸν ἔργον ἐγένετο· νῦν δὲ ὁ μὲν θυμῶ ζέων κατὰ τῆς ἀπονοίας ὁμοῦ καὶ τῆς ἀσεβείας, καὶ τὸν σοφώτατον ἔχων ἐν ἄρκυσιν, ὧ τῆς ἡμετέρας κακίας! ἐν ἀκμῇ τῆς ὁδοῦ κα ταλύει τὸν βίον, πολλὰ καὶ θεῶ καὶ ἀνθρώποις ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ φιλανθρωπίας ἀπολογησάμενος, καὶ διὰ τῆς ὀρυμῆς δείξας Χριστιανοῖς τὴν ὑπὲρ τῆς εϋσεβείας κίνησιν.

ΜΘ´. Ὡδε δέ τι δάκρυον ἐπέρχεται μοι χαρᾶ συμμιγές διὰ τὰ ἐξῆς τοϋ λόγου· καὶ οἶον ποταμοῦ καὶ πελάγους μάχη, καὶ μίξις, καὶ στάσις, ἀλλήλοισ ἀντιστατούντων, καὶ συνιόντων· ἐκ μὲν γάρ τῶν τε λευταίων πάσχω τὰ τῆς ἡδονῆς,

ἐκ δὲ τῶν προ λαβόντων τὸ δάκρυον· οὐχ ὑπὲρ Χριστιανῶν μόνον καὶ τῆς συμπεσοῦσης αὐτοῖς ἐπηρείας, ἢ παρὰ τοῦ πονηροῦ προσπεσοῦσης, καὶ παρὰ Θεοῦ συγχω ρηθείσης δι' ἃς οἶδεν αἰτίας, καὶ τυχὸν διὰ τὴν ἔπαρ σιν ἡμῶν δεομένην καθάρσεως· ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ αὐτῆς τῆς ἐκείνου ψυχῆς, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ συναρ πασθέντων πρὸς τὴν αὐτὴν ἀπώλειαν.

Ν'. Οἱ μὲν γὰρ τὰς τελευταίας αὐτῶν πληγὰς καὶ τὰς ἐντεῦθεν βασάνους ὀδύρονται· οἷς τὸ ζῆν τοῦτο νομίζεται μόνον, καὶ οὐκ ἐξικνοῦνται τῇ διανοίᾳ πρὸς τὰ ἐκεῖθεν, οὐδὲ εἶναι τινα νομίζουσι τῶν τῆδε βεβιωμένων λογισμὸν καὶ ἀντίδοσιν· ἀλλὰ ζῶσι βίον ἀλόγων, τὸ πρὸς ἡμέραν καὶ τὸ παρὸν ἀεὶ βιοτεύοντες, ἐνὶ τούτῳ, τῇ ἐντεῦθεν ῥαστώνῃ με τροῦντες τὸ εὐδαιμονεῖν, καὶ τῷ ἐναντίῳ τὸ κακο δαιμονεῖν τοῖς ἀντιπίπτουσιν· ἐμοὶ δὲ πλέον θρηνεῖν αὐτοὺς ἔπεισι τῶν ἐκεῖθεν βασάνων, καὶ τῆς ἀπο κειμένης τοῖς πονηροῖς κολάσεως. Καὶ οὐπω λέγω τὸ μέγιστον, αὐτὸ τὸ ἐξωσθῆναι Θεοῦ, πηλίκον αὐ τοῖς εἰς κόλασιν. 35.576

ΝΑ'. Πῶς μὴ δακρῦσω τὸν ἄθλιον; πῶς μὴ πλέον μὲν τῶν δεδιωγμένων τοὺς προσδραμόντας; πλέον δὲ τῶν αὐτομολησάντων εἰς τὴν κακίαν θρηνήσω τὸν συναρπάσαντα; Μᾶλλον δὲ τοῖς μὲν οὐδὲν δεινὸν τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ παθεῖν, ἀλλὰ καὶ πάντων μακαριστό τατον, οὐ διὰ τὰ ἐκεῖθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐντεῦθεν εὐδοξίαν καὶ παρρησίαν, ἣν διὰ τῶν κιν δύνων ἑαυτοῖς ἐχαρίσαντο· τοῖς δὲ προοίμιον τῶν ἀποκειμένων καὶ ἀπειλουμένων, ἄπερ ἤδη πεπὸν θασι· καὶ βέλτιον ἦν αὐτοῖς, εἰ ἐντεῦθεν μακρότερον ἐκολάσθησαν ἢ τοῖς ἐκεῖ δικαιοτηρίοις ἔτα μιεῦθησαν. Ταῦτα μὲν οὖν διὰ τὸν νόμον, τὸν τῷ πτώματι τοῦ ἐχθροῦ μὴ ἐπιχαίρειν κελεύοντα, καὶ τὸ συμπαθὲς ἀπαιτοῦντα παρὰ τῶν ἐστηκότων· ἐμοὶ δὲ πάλιν πρὸς αὐτὸν ἐπανακτέον τὸν λόγον.

ΝΒ'. Τίς ἢ τοσαύτη τοῦ κακοῦ φιλονεικία; Τίς ὁ τῆς ἀσεβείας ἔρω; τίς ὁ δρόμος τῆς ἀπω λείας; Πόθεν οὕτω μισόχριστος ὁ Χριστοῦ μαθητῆς, ὁ τοσοῦτοις λόγοις τῆς ἀληθείας προσομιλήσας, καὶ τὰ μὲν εἰπὼν, τὰ δὲ ἀκούσας τῶν φερόντων εἰς σω τηρίαν; Οὐ γὰρ ἔφθη κληρονομήσας τὴν βασιλείαν, καὶ παρρησιάζεται τὴν ἀσέβειαν, ὡσπερ καὶ τὸ γε νέσθαι ποτὲ Χριστιανὸς αἰσχυνόμενος, ἢ μνησικακῶν ὑπὲρ τούτου Χριστιανοῖς, οἷς τοῦ ὀνόματος ἐκοινώ νησε. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον αὐτῷ τῶν τολμημάτων, ὡς οἱ τοῖς ἀπορρήτοις ἐκείνου καλλωπιζόμενοι (εἰς οἷους ἐμπίπτειν ἀναγκάζομαι λόγους!), αἵματι μὲν οὐχ ὀσίῳ τὸ λουτρὸν ἀπορρύπτεται, τῇ καθ' ἡμᾶς τε λειώσει τὴν τελειώσιν τοῦ μύσου ἀντιτιθεῖς, ὅς ἐν βορβόρῳ κυλισθεῖς, κατὰ τὴν παροιμίαν· καὶ τὰς χεῖρας ἀφαγνίζεται τῆς ἀναιμάκτου θυσίας ἀποκαθαίρων δι' ἧς ἡμεῖς Χριστῷ κοινωνοῦμεν, καὶ τῶν παθημάτων καὶ τῆς θεότητος· ἐντόμοις δὲ καὶ θυσίαις καθιστᾶ τὰ βασίλεια, κακοῖς συμβού λοις κακῆς ἀρχῆς χρώμενος.

ΝΓ'. Ἄλλ' ἐπειδὴ γε ἐντόμων ἐμνήσθη, καὶ τῆς περὶ τὰ τοιαῦτα τοῦ ἀνδρὸς δεισιδαιμονίας, ἢ κακοδαιμονίας εἰπεῖν οἰκειότερον, οὐκ οἶδα πότερον γραφῇ παραδῶ τὸ θρυλλούμενον θαῦμα, ἢ ἀπὶ 35.577 στήσω τοῖς λέγουσι. Καὶ γὰρ αὐτὸς ταλαντεύομαι τὴν γνώμην, καὶ οὐκ ἔχω ὀποτέρωσιν νεύσω, με μιγμένων τῶν δικαίως ἀν πιστευθέντων τοῖς οὐκ ἀξίοις πίστεως· τὸ μὲν γὰρ ἐπισημηναί τι τῇ τοσαύτῃ τοῦ κακοῦ καινοτομίᾳ καὶ δυσσεβείᾳ τῶν οὐκ ἀπί στων, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἤδη συμβεβηκότων περὶ τὰς μεγίστας μεταβολάς· τὸ δὲ καὶ τὸν τρόπον τοῦτον σφόδρα ἐμοὶ γοῦν θαύματος ἄξιον, καὶ πᾶσι τοῖς καθαρῶς δηλοῦσθαι τὰ καθαρὰ βουλομένοις τε καὶ νομίζουσι.

ΝΔ'. Τὸ δ' οὖν λεγόμενον, ὅτι θυομένῳ τὰ σπλάγχνα τὸν σταυρὸν ἀναδεικνυσι στεφανούμενον, ὃ τοῖς μὲν ἄλλοις φρίκην παρέσχε, καὶ ἀγωνίαν, καὶ τοῦ ἡμετέ ρου κράτους συναίσθησιν· τῷ δὲ διδασκάλῳ τῆς ἀσεβείας καὶ θάρσος

δῆθεν, ὡς περιγεγραμμένων ἡμῶν καὶ συνειργμένων· οὕτω γὰρ τὸν σταυρὸν καὶ τὸν κύκλον παρεσχεδίασε. Τοῦτο μὲν δὴ τὸ ἐμὸν θαῦμα· καὶ εἰ μὲν ψευδές, αὖραι φέροιεν· εἰ δὲ ἀληθές, πάλιν Βαλαάμ προφητεύει, καὶ Σαμουήλ ἔλκεται, ἢ δοκεῖ, δι' ἐγγαστριμύθου, καὶ δαίμο νες ὁμολογοῦσι τὸν Ἰησοῦν ἄκοντες, καὶ διὰ τῶν ἐναντίων, ἵνα καὶ πιστευθῇ μᾶλλον, ἢ ἀλήθεια δείκνυται· τυχὸν κάκεινον ἐπισχεθῆναι τῆς ἀσεβείας διὰ τούτων ἐπρυτανεύετο· πολλὰς γὰρ καὶ παρὰ δόξους ὁδοὺς σωτηρίας οἶδε τὸ Θεῖον καινοτομεῖν, νεῦον πρὸς τὸ φιλόανθρωπον· ὃ δὲ λέγεται ὑπὸ πλειόνων, καὶ πιστεύειν οὐκ ἀπὸ τρόπου.

ΝΕ'. Κατῆι μὲν εἰς τι τῶν ἀδύτων τῶν τοῖς πολὺς ἀβάτων καὶ φοβερῶν (ὡς ὠφελόν γε καὶ τὴν εἰς ἄδου φέρουσαν, πρὶν εἰς τοιαῦτα κακὰ προελθεῖν), συμπάρωντος αὐτῷ καὶ τοῦ πολλῶν ἀδύτων ἀξίου, τοῦ σοφοῦ τὰ τοιαῦτα, εἴτουν σοφιστοῦ· ἔστι γὰρ δὴ καὶ τοῦτο εἶδος μαντείας αὐτοῖς, ζόφω τινὶ καὶ ὑποχθονίοις δαίμοσι περὶ τῶν μελλόντων συγγίνεσθαι· εἴτε ὡς σκότῳ χαίρουσι μᾶλλον, ἐπεὶ καὶ εἰσὶ σκότος, καὶ σκότους δημιουργοὶ τῆς κακίας· εἴτε ὡς φεύγουσι τὰς ἐπιμιξίας τῶν εὐσεβῶν ὑπὲρ γῆς, καὶ διὰ ταύτας ἀσθενεστέροις· ὡς δὲ προϊόντα τὸν γεννάδα προσβάλλει τὰ δειμάτα, καὶ ἀεὶ πλείω καὶ φοβερώτερα, ἤχους τινὰς φασιν ἀήθεις, καὶ ὁδμὰς τῶν ἀηδῶν, καὶ πυρραυγῆ φάσματα, καὶ οὐκ οἶδ' οὐστίνας ὕθλους καὶ 35.580 λήρους, τῷ ἀδοκῆτῳ πληγεῖς, καὶ γὰρ ἦν ὀψιμαθῆς τὰ τοιαῦτα, ἐπὶ τὸν σταυρὸν καταφεύγει, καὶ τὸ παλαιὸν φάρμακον, καὶ τούτῳ σημειοῦται κατὰ τῶν φόβων, καὶ βοηθὸν ποιεῖται τὸν διωκόμενον· καὶ τὰ ἐξῆς φρικωδέστερα.

Νς'. Ἰσχυσεν ἡ σφραγίς, ἠττωνται οἱ δαίμονες, λύνονται οἱ φόβοι. Εἶτα τί; Ἄναπνεῖ τὸ κακὸν, θρασύνεται πάλιν, αὖθις ὄρμη, καὶ οἱ αὐτοὶ φόβοι, καὶ ἡ σφραγίς πάλιν, καὶ ἡρεμοῦντες οἱ δαίμονες· καὶ ὁ μύστης ἐν ἀπορίᾳ· καὶ ὁ μυσταγωγὸς ἐγγύθεν παρεξηγούμενος τὴν ἀλήθειαν· Ἐβδελύχθημεν, λέγων, οὐκ ἐφοβήσαμεν· νικᾷ τὸ χεῖρον· λέγει γὰρ ταῦτα, καὶ εἰπὼν πείθει, καὶ πείσας ἄγει τὸν μαθητὴν ἐπὶ τὸ τῆς ἀπωλείας βάραθρον. Καὶ θαυμαστὸν οὐδέν· πρόχειρος γὰρ ἡ πονηρία τῷ κακῷ μᾶλλον ἀκολουθεῖν ἢ ὑπὸ τοῦ κρείττονος ἀνακόπτεσθαι. Ἄ μὲν οὖν εἰπὼν, ἢ ποιήσας, ἢ ἐξαπατηθεὶς ἀναπέμπεται, εἰδεῖεν ἂν οἱ τὰ τοιαῦτα τελοῦν τέσσετε καὶ τελοῦμενοι· ἀνεῖσι δ' οὖν καὶ τῇ ψυχῇ δαιμονῶν καὶ τοῖς πράγμασι, καὶ τῷ μανιώδει τῶν ὀφθαλμῶν ἐπισημαίνων οὓς ἐθεράπευσεν· εἰ μὴ γε καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐπλήσθη δαιμόνων, ἀφ' ἧς οὕτω πονηρὰ προὔθετο· ἀλλὰ τότε καὶ περιφανεστερον· ἵνα μὴ μάτην ἢ κατεληλυθὼς, καὶ τῶν δαιμόνων μετεληφῶς, ὃν ἐνθουσιασμὸν ἐκεῖνοι καλοῦσι, μεταποιοῦντες σεμνῶς τὰ ὀνόματα. Τὰ μὲν δὴ πρῶτα τοιαῦτα.

ΝΖ'. Ἐπεὶ δὲ ἡ ὠδὶς ἐκράτει, καὶ ὁ διωγμὸς ἐξερῆ γήγνυτο, εἶδέ τι, εἴτ' οὖν ἀνδρὸς σοφοῦ τὴν κακίαν καὶ περιττοῦ τὴν ἀσέβειαν, εἴτ' οὖν ἐδιδάχθη παρὰ τῶν εἰς ταύτην αὐτὸν ἀλειφόντων. Ὡς τὸ μὲν φανερῶς ἀνελέσθαι τὸν πόλεμον, καὶ προκαθεσθῆναι τῆς ἀσεβείας αὐτόχειρα, πρὸς τῷ λίαν εἶναι θρασὺ καὶ ἀπαίδευτον, ἔτι καὶ ἐναντιώτατον τῷ σκοπῷ παντελῶς· φιλονεικοτέρους γὰρ ἂν ἡμᾶς γε νέσθαι βιαζομένους, καὶ ἀντιθήσειν τῇ τυραννίδι τὴν ὑπὲρ εὐσεβείας φιλοτιμίαν. Φιλεῖ γὰρ τὰ γενναῖα φρονήματα πρὸς τὸ βίαια κρατοῦν ἀθαδιάζεσθαι. καὶ καθάπερ φλόξ ὑπὸ ἀνέμου ῥιπιζομένη, τοσοῦτῳ μᾶλλον ἀνάπτεσθαι, ὅσῳ περ ἂν σφοδρότερον κατα 35.581 πνέηται. Καὶ τοῦτο οὐκ ἐκ τῶν λογισμῶν εὔρισκε μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς προλαβοῦσι διωγμοῖς εἶχε γινώσκειν, οἱ τιμιώτερον τὸν Χριστιανισμὸν πεποιθήκασιν θᾶπτον ἢ ἀσθενέστερον, ῥώσαντες τὰς ψυχὰς εἰς εὐσέβειαν, καὶ ὡσπερ σίδηρον θερμὸν ὕδατι, τοῖς κινδύνοις στομώσαντες. Εἰ δὲ μετὰ τῆς τέχνης στρατεύσειε, καὶ τῷ πείθειν τὸ βιάζεσθαι χρώσειεν, ἢ καθάπερ χαλκῷ περιβάλλοι δέλεαρ τῇ τυραννίδι τὸ προσηγές, σοφὸν τε οὕτως ἂν ἅμα καὶ δυνατὸν γενέσθαι αὐτῷ τὸ ἀγώνισμα.

ΝΗ'. Καὶ γὰρ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τῆς τῶν μαρ τύρων τιμῆς ἐφθόνει τοῖς ἀθληταῖς· καὶ διὰ τοῦτο μηχανᾶται αὐτὸς μὲν καὶ βιάζεσθαι, καὶ μὴ δοκεῖν, ἡμᾶς δὲ καὶ πάσχειν, καὶ μὴ τιμὴν ἔχειν ὡς ὑπὲρ Χριστοῦ πάσχοντας. Ὡ τῆς εὐηθείας! Πρῶτον μὲν εἰ λανθάνειν ἐνόμισεν ὑπὲρ τίνος οἱ κίνδυνοι, καὶ συγκαλύψειν τὴν ἀλήθειαν τοῖς σοφίσμασιν, ἀλλ' οὐχ ὅσῳ κατὰ τῶν τιμῶν ἐπενόει, τοσοῦτῳ μείζους αὐτὰς ποιήσειν καὶ λαμπροτέρας.

ΝΘ'. Δεύτερον δὲ, εἰ δόξης ἐπιθυμία κινδυνεύειν ἡμᾶς, ἀλλὰ μὴ τῆς ἀληθείας, ὑπέλαβε· ταῦτα μὲν παιζέτωσαν παρ' ἐκείνοις Ἐμπεδοκλεῖς, καὶ Ἀρισταῖοι, καὶ Ἐμπεδοτίμοι τινες, καὶ Τροφώνιοι, καὶ τοιούτων δυστυχῶν ἀριθμὸς· ὧν ὁ μὲν τοῖς Σικελικοῖς κρατῆρσιν ἑαυτὸν θεώσας, ὡς ὤφειτο, καὶ εἰς τὴν κρείττονα λῆξιν ἀφ' ἡμῶν ἀναπέμψας, τῷ φιλάτῳ σανδάλῳ κατεμηνύθη παρὰ τοῦ πυρὸς ἐκβρασθέντι· καὶ οὐ θεὸς ἐδείχθη μετ' ἄνθρωπον, ἀλλ' ἄνθρωπος κενόδοξος, καὶ ἀφιλόσοφος μετὰ θάνατον, καὶ οὐδὲ τὰ κοινὰ συνेतὸς· οἱ δὲ ἀδύ τοις τισὶν ἑαυτοὺς ἐγκρύψαντες ὑπὸ τῆς αὐτῆς νόσου καὶ φιλαυτίας, εἴτ' ἐλεγχθέντες, οὐ μᾶλλον ἐκ τῆς κλοπῆς ἐτιμήθησαν ἢ ἐκ τοῦ μὴ λαθεῖν καθυβρίσθησαν.

Ξ'. Χριστιανοῖς δὲ ἥδιον ὑπὲρ εὐσεβείας τὸ πάσχειν, κἂν πάντας λανθάνωσιν, ἢ ἄλλοις τὸ εὐδοξεῖν μετὰ τῆς ἀσεβείας· τοῦ μὲν γὰρ ἀνθρώποις ἀρέσκειν βραχυῶς ἡμῖν ὁ λόγος· τῆς δὲ παρὰ Θεοῦ τιμῆς ἢ πάσα ἔφεσις· μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ ταύτην, ὅ γε ἀληθῶς φιλόσοφοι καὶ φιλόθεοι, τὴν πρὸς τὸ κα 35.584 λὸν οἰκείωσιν ἀγαπῶντες δι' αὐτὸ τὸ καλὸν, οὐ τὰς ἀποκειμένας ἐντεῦθεν τιμὰς· δευτέρα γὰρ αὕτη τάξις τῶν ἐπαινετῶν, τὸ μισθοῦ τι πράττειν καὶ δι' ἀντίδοσιν· ὡσπερ τρίτη τῷ φόβῳ κολάσεως φεύγειν τὴν μοχθηρίαν. Τὰ μὲν οὖν ἡμέτερα τοιαῦτα καὶ οὕτως ἔχοντα· καὶ ῥάδιον τοῦτο ἐκ πλειόνων ἐπιδειξαι τοῖς βουλομένοις.

ΞΑ'. Ὁ δὲ, ὡς μεγάλης τιμῆς ἀποστερήσειν μέλλων Χριστιανούς (κρίνουσι γὰρ οἱ πολλοὶ τὰ τῶν ἄλλων τοῖς ἰδίους πάθεσι), τοῦτο διώκει πρὸ τῶν ἄλλων τὴν εὐδοκίμησιν. Καὶ οὐδὲ μεγαλοψύχως, τοῖς ἄλλοις διώκταις ὁμοίως, ἀπογράφεται τὴν ἀσέβειαν· οὐδ', εἰ μὴ βασιλικῶς, τυραννικῶς γε παντὰ πασι διανοεῖται περὶ ἡμῶν, ἴν' ἢ μεγαλοπρεπὲς αὐτῷ τὸ ἀσέβημα βιάζεσθαι λαὸν οἰκουμένης, καὶ τυραννήσαι δόγμα πάντων δογμάτων ὑπὲρ ἀνεστηκός· δουλοπρεπῶς δὲ λίαν καὶ ἀγεννῶς κακουργεῖ τὴν εὐσέβειαν, καὶ τὰς περὶ τοὺς λογισμοὺς πλοκάς καὶ διπλόας τῷ καθ' ἡμῶν διωγμῷ φέρων ἐπεισήγαγε. Τοιγαροῦν εἰς δύο ταῦτα διηρημένον τοῦ κρατεῖν, τὸ πείθειν καὶ τὸ βιάζεσθαι, ὃ μὲν ἦν ἀπανθρωπότερον, δήμοις ἐφῆκε καὶ πόλεσι τὸ τῆς τυραννίδος, ὧν καὶ μᾶλλον ἄληπτος ἢ ἀπόνοια διὰ τὴν ἀλογίαν, καὶ τὴν ἀπερίσκεπτον ἐπὶ πάντα φοράν· καὶ τοῦτο οὐ προστάγματι δημοσίῳ, τῷ δὲ μὴ ἀνακόπτειν τὰς ὁρμὰς ἄγραφον προθεῖς νόμον τὸ βούλεσθαι.

ΞΒ'. Ὁ δὲ ἡμερώτερον καὶ βασιλικώτερον, εἰς ἑαυτὸν τὸν δῆθεν φέρει, τὸ τῆς πειθοῦς· οὐ μὴν εἰς τὸ παντελὲς τοῦτο γε διεσώσατο· οὐδὲ γὰρ εἶχε φύσιν ἢ πᾶρδαλιν ἀποθέσθαι τὸ κατάστικτον, ἢ Αἰθίοπα τὸ μέλαν, ἢ πῦρ τὸ καίειν, ἢ τὸν πονηρὸν τὴν 35.585 μισανθρωπίαν ἀπαρχῆς ἀνθρωποκτόνον τυγχάνοντα, ἢ ἐκεῖνον τὴν πονηρίαν, ἀφ' ἧς καθ' ἡμῶν ὥρμησεν· ἀλλ' ὡσπερ τὸν χαμαιλέοντα λόγος παντοῖον γίνεσθαι ῥαδίως, καὶ πάσας μὲν ἀναλαμβάνειν χροᾶς, πλὴν μιᾶς τῆς λευκότητος, τὸν γὰρ Πρωτέα παρήμι τὸν τοῦ μύθου τὸν Αἰγύπτιον σοφιστὴν, οὕτω κάκεῖνος πάντα ἦν καὶ ἐγένετο Χριστιανοῖς, πλὴν ἡμερότητος, καὶ ἦν λίαν ἀπανθρωπον αὐτῷ τὸ φιλάνθρωπον, καὶ τὸ πιθανὸν βίαιον, καὶ ἀπολογία τῆς ἀγριότητος ἢ χρηστότητος· ἴν' εἰκότως δοκῆ βιάζεσθαι, τοῦ πείθειν ἀποτυγχάνων.

ΞΓ'. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐξ ὧν βραχὺ μὲν παρ' αὐτῷ τὸ τῆς πειθοῦς, πλεῖον δὲ τὸ τῆς βίας εὐθὺς ἐπόμενον ἦν· ἴν', ὡσπερ ἐν ταῖς θήραις, ἢ ταῖς πάγαις ἀλώμεν, ἢ τοῖς διώγμασι, καὶ εἷς γε τρόπος πάντως ἡμᾶς χειρώσεται. Οὕτω δὲ διανοηθεῖς τε καὶ

διελόμενος, δεύτερον ἐκεῖνο στρατηγεῖ, καὶ μόνον ἀσφαλῶς, εἰ καὶ ἀσεβῶς λίαν, ἐκ τῶν ἐγγυτάτω καὶ τῆς περὶ αὐτὸν χειρὸς, ὃ πᾶσι διώκταις σύνηθες, τῆς κακίας ἄρχεται· καὶ γὰρ οὐδὲ οἷόν τε τοῖς ἐκτὸς ἐγχειρῆσαι, μὴ τούτων οἰκειωθέντων, ὡσερ οὐδὲ στρατὸν ἐπάγειν ἐχθροῖς, πρὸς τὸν στρατηγὸν στασιάζοντα.

ΞΔ'. Καὶ διὰ τοῦτο μεταποιεῖ μὲν τὰ βασιλεία, τοὺς μὲν θανάτῳ προὔπεξαγαγὼν πρότερον, τοὺς δὲ παρ' ὠσάμενος· οὐχ ὡς εὐνοὺς τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς εὐνουστέρους τῷ μεῖζονι, καὶ ἀλυσιτελεῖς αὐτῷ κατ' ἀμφοτέρα· ὑποποιεῖται δὲ τὸ στρατιωτικόν, τὸ μὲν δι' ἑαυτοῦ, τὸ δὲ διὰ τῶν ἐν τέλει, ὃ καὶ μᾶλλον εὐπιστον ὑπελάμβανε, τὸ μὲν τῶν τιμῶν ἠττώμενον, τὸ δὲ ἀπλότητι παρασυρόμενον, καὶ νόμον ἕνα γινώσκον μόνον, τὴν τοῦ βασιλέως βούλησιν.

ΞΕ'. Μᾶλλον δὲ τοῦ στρατιωτικοῦ μέρος οὐκ ἐλάχιστον, καὶ ὅσον εὖρε σαθρὸν καὶ νοσῶδες, τοῦ καιροῦ δοῦλον καὶ τότε καὶ πρότερον· οὐ τὸ μὲν δεδοῦλωτο, τὸ δὲ ἤλιπεν. Οὐ γὰρ δὴ τὸ πᾶν ὑφείλεν, οὐδὲ τοσοῦτον ἔδωκεν αὐτῷ καθ' ἡμῶν ὃ δι' ἐκείνου διώκτης· ἀλλ' ἔμειναν ὑπὲρ τοὺς ἑπτακισχιλίους, οἱ μὴ κάμψαντες γόνυ τῆ Βαῶλ, μηδὲ τῆ εἰκόνι τῆ χρυσοῦ προσκυνήσαντες, μηδὲ ὑπὸ τῶν ὄψεων τρωθέν 35.588 τες, ἐκ τοῦ βλέπειν εἰς τὸν ὄφιν τὸν κρεμασθέντα, καὶ καταλυθέντα τοῖς Χριστοῦ πάθεσι· πολλοὶ μὲν τῶν ἐν δυναστείαις καὶ ὑψησιν, οὓς καὶ μᾶλλον εἰκὸς ἦν ἠττηθῆναι καὶ διὰ φόβον, καὶ δι' ἐλπίδας· πολλοὶ δὲ τῶν κάτω καὶ ἀριθμῷ μόνῳ γνωριζομένων, οἷς προσβαλὼν ἀπεκρούσθη, καθάπερ ὑπὸ γενναίου τείχους μηχανήματι τῶν οὐ καιρίων. Πλὴν οὐκ ἦνία μᾶλλον τὸ διαφεῦγον ἢ ἐθάρσυνεν, ὡς ἂν λυσοῦντα, τὸ ἀλισκόμενον· καὶ τὸ βούλεσθαι παρίστη τὸ ἐλπισθὲν ὡς κρατούμενον.

ΞΖ'. Τολμᾷ δὲ ἤδη καὶ κατὰ τοῦ μεγάλου συνθήματα, ὃ μετὰ τοῦ σταυροῦ πομπεύει, καὶ ἄγει τὸν στρατὸν εἰς ὕψος αἰρόμενον, καμάτων λυτήριον ὃν τε καὶ κατὰ Ῥωμαίους ὀνομαζόμενον καὶ βασιλεῦον, ὡς ἂν εἴποι τις, τῶν λοιπῶν συνθημάτων· ὅσα τε βασιλέων προσώποις ἀγάλλεται, καὶ πεπετασμένοι ὑφάσμασιν ἐν διαφόροις βαφαῖς καὶ γράμμασιν, ὅσα τε δρακόντων φοβεροῖς χάσμασιν ἐμπνεόμενα ἐπ' ἄκρων δοράτων αἰωρούμενοις, καὶ διὰ τῶν ὀλκῶν ῥιπιζόμενα φολίσιν ὑφανταῖς καταστίκτων, ἡδιστόν τε ὁμοῦ καὶ φρικτὸν θέαμα προσπίπτει ταῖς ὄψεσιν. Ὡς δὲ εἶχεν αὐτῷ κατὰ νοῦν τὰ πλησίον, καὶ τοῦ ἐν χερσίν, ὡς ᾤετο, κινδύνου κρεῖττων ἐγένετο, οὕτως ἤδη πειράται καὶ τῶν ἐξῆς.

ΞΖ'. Εὐηθέστατε, καὶ ἀσεβέστατε, καὶ ἀπαιδευτότατε τὰ μεγάλα! σὺ κατὰ τοσοῦτου κλήρου καὶ τῆς οἰκουμενικῆς καρποφορίας, τῆς πάντα διαλαβούσης τὰ πέρατα, διὰ τῆς εὐτελείας τοῦ λόγου καὶ τῆς μωρίας, ὡς ἂν αὐτοὶ φαίητε, τοῦ κηρύγματος, ὃ σοφοὺς ἐνίκησε, καὶ δαίμονας ἔπαυσε, καὶ χρόνον ὑπερηκόντισε, τὸ αὐτὸ παλαιὸν τε ὁμοῦ τυγχάνον καὶ νέον, ὡς ὑμεῖς τῶν θεῶν τινα τερατεύεσθε· τὸ μὲν τοῖς ὀλίγοις, τὸ δὲ τοῖς πολλοῖς· καὶ τὸ μὲν τῆ σκιαγραφία, τὸ δὲ τῆ τελειώσει τοῦ μυστηρίου καιροῖς ἰδίους ταμιευθέντος; Σὺ κατὰ τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ κληρονομίας; (ὃ τίς, καὶ πόσος, καὶ πόθεν;) τῆς μεγάλης καὶ οὐ παυσομένης, οὐδ' ἂν πλεονῆς ἢ σὺ μανῶσί τινες, ἀλλ' ἐπὶ πλεῖον αἰεὶ 35.589 βαδιουμένης τε καὶ ἀρθησομένης· πιστεύω γὰρ ταῖς προρρήσεσι καὶ τοῖς ὀρωμένοις· ἦν ὡς Θεὸς ἐποίησε, καὶ ὡς ἄνθρωπος ἐκληρονόμησεν· ἦν νόμος ἐτύπωσε, καὶ χάρις ἐπλήρωσε, καὶ Χριστὸς ἐνεκαίνισεν· ἦν προφήται συνέπηξαν, καὶ ἀπόστολοι συνέδησαν, καὶ εὐαγγελιστὰι κατηρτίσαντο;

ΞΗ'. Σὺ κατὰ τῆς Χριστοῦ θυσίας τοῖς σοῖς μιάσμασι; Σὺ κατὰ τοῦ τὸν κόσμον καθήραντος αἵματος τοῖς σοῖς αἵμασι; Σὺ πόλεμον κατὰ τῆς εἰρήνης; Σὺ χεῖρα κατὰ τῆς ὑπὲρ σοῦ ἠλωθείσης τε καὶ διὰ σέ; Σὺ κατὰ τῆς χολῆς τὴν σὴν γεῦσιν; κατὰ τοῦ σταυροῦ τρόπαιον; κατὰ τοῦ θανάτου κατάλυσιν; κατὰ τῆς ἀναστάσεως

ἐπανάστασιν; κατὰ τοῦ μάρ τυρος οὐδὲ μάρτυρας; μετὰ Ἡρώδη διώκτης, καὶ μετὰ Ἰούδαν προδότης; πλὴν ὅσον οὐκ ἀγχόνη τὴν μετάνοιαν ἔδειξας ὥσπερ ἐκεῖνος· καὶ Χριστο κτόνος μετὰ Πιλάτον, καὶ μετὰ Ἰουδαίους μισό θεος;

ΞΘ'. Οὐκ ἠδέσθης τὰ ὑπὲρ Χριστοῦ σφάγια; οὐδὲ ἐφοβήθης τοὺς μεγάλους ἀγωνιστὰς, τὸν Ἰωάν νην ἐκεῖνον, τὸν Πέτρον, τὸν Παῦλον, τὸν Ἰάκωβον, τὸν Στέφανον, τὸν Λουκᾶν, τὸν Ἀνδρέαν, τὴν Θέκλαν, τοὺς ἐπ' ἐκείνοις τε καὶ πρὸ ἐκείνων τῆς ἀληθείας προκινδυνεύσαντας; οἱ πυρὶ, καὶ σιδήρῳ, καὶ θηρσί, καὶ τυράννοις προθύμως ἀντηγωνίσαντο, καὶ παρ οὔσι κακοῖς καὶ ἀπειλουμένοις, ὥσπερ ἐν ἀλλοτρίοις σώμασιν ἢ ἀσώματοι; τίνας ἔνεκεν; ἵνα μὴ προ δῶσι μηδὲ μέχρι ῥήματος τὴν εὐσέβειαν. Ὡν αἱ μεγάλαί τιμαὶ καὶ πανηγύρεις· παρ' ὧν δαίμονες ἐλαύνονται, καὶ νόσοι θεραπεύονται· ὧν αἱ ἐπιφάνειαι, καὶ ὧν αἱ προῤῥήσεις· ὧν καὶ τὰ σώματα μόνον ἴσα δύνανται ταῖς ἀγίαις ψυχαῖς, ἢ ἐπ' ἀφώμενα, ἢ τιμώμενα· ὧν καὶ ῥανίδες αἵματος μόνον, καὶ μικρὰ σύμβολα πάθους ἴσα δρῶσι τοῖς σώμασι.

Ο'. Ταῦτα οὐ σέβεις, ἀλλ' ἀτιμάζεις· ὁ τὴν Ἡρα κλέους θαυμάζων πυρὰν τὴν ἐξ ἀτυχήματος, καὶ 35.592 τῶν περὶ γυναικῆς ἀδικημάτων· καὶ τὴν Πέλοπος κρεουργίαν, τὴν φιλόξενον, ἢ φιλόθεον, ἐξ ἧς ἐπίσημοι Πελοπίδαι παρὰ τῶν ὤμων καὶ τοῦ ἐλέφαντος· καὶ τὰς Φρυγῶν ἐκτομὰς, τῶν ὑπ' αὐλοῦ κηλου μένων, καὶ μετὰ τὸν αὐλὸν ὑβρίζομένων· καὶ τὰς ἐν Μίθρου βασάνους καὶ καύσεις ἐνδίκους τὰς μυστικὰς· καὶ τὴν ἐν Ταύροις ξενοκτονίαν, καὶ τὴν ἐπὶ Τροίᾳς θυσίαν τῆς βασιλικῆς κόρης· καὶ τὸ Μενοικέως ὑπὲρ Θηβῶν αἷμα, καὶ τῶν Σκεδάσου θυγατέρων ἐν Λεύκτροις ὕστερον· ὁ τοὺς Λακωνικοὺς ἐπαινῶν ἐφήβους ξαινομένους ταῖς μᾶστιξι, καὶ τὸ ἐπιβώμιον αἷμα τέρπον θεᾶν ἀγνὴν καὶ παρθένον· ὁ τὸ Σωκράτους ἐπαίρων κώνειον, καὶ τὸ Ἐπικτήτου σκέλος, καὶ τὸν Ἀναξάρχου θύλακον, ὧν ἀναγκαῖα μᾶλλον ἢ ἐκούσιος ἢ φιλοσοφία· καὶ τὸ Κλεομβρότου πήδημα τοῦ Ἀμ βρακιώτου, τῷ Περὶ ψυχῆς λόγῳ φιλοσοφηθέν· καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν κυάμων Πυθαγορικὴν ἔνστασιν, καὶ θανάτου περιφρόνησιν Θεανοῦς, ἢ οὐκ οἶδ' οὔτινος τῶν τὰ ἐκεῖνου τετελεσμένων ἢ φιλοσοφησάντων. 35.593

ΟΑ. Σὺ δὲ, εἰ μὴ ἐκεῖνα, τὰ γε παρόντα θαύμασον, ὧ φιλοσοφώτατε καὶ γενναιότατε, καὶ τοὺς Ἐπαμινώνδας ἐκείνους καὶ Σκιπίωνας τῇ καρτερίᾳ βλέπων· ὁ συμβα δίζων τῷ στρατῷ, καὶ σῖτα αἰρούμενος σχέδια, καὶ τὴν αὐτουργὸν ἐπαινῶν στρατηγίαν. Ἔστι τοι γενναίου καὶ φιλοσόφου ψυχῆς μηδὲ πολεμίων ἀρετὴν ἀτιμάζειν, καὶ πλεῖον νέμειν ἐχθρῶν γενναιότητι ἢ κακίᾳ τῶν οἰκειοτάτων καὶ μαλακίᾳ. Ὅραξ τοὺς ἀβίους τούτους καὶ ἂν ἐστίους, καὶ ἀσάρκους μικροῦ καὶ ἀναίμονας, καὶ Θεῷ κατὰ τοῦτο πλησιάζοντας; τοὺς ἀνιπτόποδας καὶ χαμαιεύνας, ὃ φησιν ὁ σὸς Ὅμηρος, ἵνα τινὰ δαιμόνων τιμήσῃ τῷ πλάσματι, τοὺς κάτω καὶ ὑπὲρ τὰ κάτω; τοὺς ἐν ἀνθρώποις, καὶ ὑπὲρ τὰ ἀνθρώπινα; τοὺς δεδεμένους, καὶ ἐλευθέρους; τοὺς κεκρατημένους, καὶ ἀκρατήτους; ὧν οὐδὲν ἐν κόσμῳ, καὶ πάντα τὰ ὑπὲρ κόσμον; ὧν διπλοῦν τὸ ζῆν, τὸ μὲν ὑπερορώμενον, τὸ δὲ σπουδαζόμενον; τοὺς διὰ τὴν νέκρωσιν ἀθανάτους, τοὺς διὰ λύσιν Θεῷ συνημμένους; τοὺς ἔξω πόθου, καὶ μετὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἀπαθοῦς ἔρωτος; ὧν ἡ πηγὴ τοῦ φωτός, καὶ ὧν ἤδη τὰ ἀπαυγάσματα; ὧν αἱ ἀγγελικαὶ ψαλμῳδαί, καὶ ἡ πάννουχος στάσις, καὶ ἡ τοῦ νοῦ πρὸς Θεὸν ἐκδημία προαρπαζομένου; ὧν ἡ κάθαρσις, καὶ ὧν τὸ καθαίρεσθαι, μηδὲν μέτρον εἰδόντων ἀναβάσεως καὶ θεώσεως; ὧν αἱ πέτραι, καὶ ὧν οἱ οὐρανοί; ὧν τὸ ἐρρίφθαι, καὶ ὧν οἱ θρόνοι; ὧν ἡ γυμνότης, καὶ ὧν ἀφθαρσίας ἔνδυμα; ὧν ἡ ἐρημία, καὶ ὧν ἡ ἐκεῖθεν πανήγυρις; ὧν τὸ τυραννεῖσθαι τὰς ἡδονὰς, καὶ ὧν ἡ ἀπόλαυσις ἢ ἄλυτος καὶ ἀνέκφρα στος; ὧν τὸ δάκρυον ἀμαρτίας κατακλυσμός, κόσμου καθάρσιον; ὧν ἔκτασις χειρῶν φλόγα σβέννυσι, θήρας κοιμίζει, ἀμβλύνει ξίφι,

κλίνει φάλαγγας, ἐπιστομίσει καὶ τὴν σὴν ἀσέβειαν, εὖ ἴσθι, κἂν πρὸς ὀλίγον ἀρθῆς, καὶ παίξις τὸ τῆς ἀσεβείας δράμα μετὰ τῶν σῶν δαιμόνων;

ΟΒ΄. Πῶς οὐδὲ ταῦτά σοι φοβερὰ, ὦ λίαν τολμηρὲ σὺ καὶ θανατῶν, εἴπερ ἄλλος τις; Πῶς οὐκ αἰδέ σιμα; Ταῦτα μὲν ἤδη καὶ πολλῶ τιμιώτερα τῆς Σόλωνος ἀπληστίας τοῦ σοφοῦ τε καὶ νομοθέτου, 35.596 ἦν Κροῖσος ἤλεγξε τῷ Λυδίῳ χρυσοῦ· καὶ τῆς Σωκράτους φιλοκαλίας· αἰδοῦμαι γὰρ εἰπεῖν παιδραστίας, κἂν σεμνοποιῆται ταῖς ἐπινοίαις· καὶ τῆς Πλάτωνος λιχνείας τῆς Σικελικῆς, δι' ἣν καὶ πιπράσκειται, καὶ οὐδ' ὑπὸ τινος ἐξωνεῖται τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, ἢ ὅλως Ἑλληνας· καὶ τῆς Ξενοκράτους ὀψοφαγίας· καὶ τῆς Διογένοους στωμυλίας, τοῦ τον πίθον οἰκοῦντος, ὑφ' ἧς τοὺς ξένους ὑπεξίστησι τοῖς τυράννοις ἐκ τῆς τραγωδίας, τοὺς εὐτελεῖς ἄρτους τοῖς σησαμοῦσι· καὶ τῆς Ἐπικούρου φιλοσοφίας, οὐδὲν ὑπὲρ τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν ὀριζομένης. Μέγας ὑμῖν ὁ Κράτης· καὶ γὰρ ὄντως φιλόσοφον τὸ μηλόβοτον ἀφεθῆναι τὴν οὐσίαν, καὶ τοῖς παρ' ἡμῖν φιλοσόφοις ὅμοιον. Ἀλλὰ πομπεύει τὴν ἐλευθερίαν τῷ κηρύγματι, ὡς ἂν τις οὐ φιλόσοφος μᾶλλον ἢ φιλόδοξος. Μέγας ὁ, τῆς νηὸς χειμαζομένης, καὶ πάντων ἐκριπτομένων, χάριν ὁμολογῶν τῇ τύχῃ, συστελλούσῃ εἰς τὸ τριβώνιον. Μέγας ὁ Ἀντισθένης, ὅτι, τὸ πρόσωπον συντριβεῖς ὑπὸ τινος τῶν ὑβριστῶν καὶ θρασέων, ἐπιγράφει τῷ μετώπῳ μόνον, ὡσπερ ἀνδριάντι δημιουργῶν, τὸν παίσαντα, ἴσως ἵνα κατηγορήσῃ θερμότερον. Ἐπαινεῖς τινα καὶ τῶν οὐ πολὺ πρὸ ἡμῶν, ὅτι πανημέριος ἐστὼς τῷ ἡλίῳ προσηύξατο· ἴσως αὐτὸν τηρήσας καὶ προσγειότερον, ἵνα καὶ συν ἔλη τὴν εὐχὴν, δυομένῳ συγκαταλύσας· καὶ τὴν ἐν Ποτιδαίᾳ στάσιν, τὴν ἐν χειμερίῳ τῇ ὥρᾳ, πάννουχον τῇ θεωρίᾳ προσφιλοπονήσαντος, ὥστε 35.597 μηδὲ ἐπαισθάνεσθαι τοῦ κρύους διὰ τὴν ἔκστασιν· ἢ καὶ τὴν Ὀμήρου φιλομάθειαν περὶ τὸ Ἀρκαδικὸν ζήτημα, καὶ τὴν Ἀριστοτέλους φιλοσοφίαν καὶ προσεδρίαν ἐπὶ ταῖς τοῦ Εὐρίπου μεταβολαῖς, ὑφ' ὧν τεθνήκασι· καὶ τὸ Κλεάνθους φρέαρ, καὶ τὸν Ἀναξαγόρου ἱμάντα, καὶ τὴν Ἡράκλειτον κατήφειαν.

ΟΓ΄. Πόσοι ταῦτα, καὶ μέχρι τίνος; Τὰς δὲ παρ' ἡμῖν οὐ θαυμάζεις χιλιάδας καὶ μυριάδας· καὶ ταῦτα καὶ τούτων ἔτι θαυμασιώτερα φιλοσοφούντων ἐν παντὶ τῷ βίῳ καὶ κατὰ πᾶσαν, ὡς εἰπεῖν, τὴν οἰκουμένην, ἀνδρῶν τε ὁμοίως καὶ γυναικῶν, εἰς ἀνδρείαν ἀμιλλωμένων, κἂνταῦθα μόνον ἐπιλανθανομένων τῆς φύσεως, οὐ δεῖ θεὸν οἰκειοῦσθαι δι' ἀγνείας καὶ καρτερίας· οὐ τῶν ἀγενῶν μόνον, καὶ τῷ πονεῖν συνειθισμένων διὰ τὴν ἀπ' ἀρχῆς εὐτέλειαν, ἀλλὰ καὶ τῶν λίαν ὑψηλῶν ποτε καὶ λαμπρῶν, καὶ περιουσίᾳ, καὶ γένει, καὶ δυναστείᾳ, καινοτομούντων τὸ δυσπαθεῖν διὰ τὴν Χριστοῦ μίμησιν· ὧν, κἂν ὁ λόγος μὴ ἦ (διὰ τὸ μηδ' ἐν λόγῳ τίθεσθαι τὴν εὐσέβειαν, καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ στόματος σοφίας βραχὺν εἶναι τὸν καρπὸν, ὡς καὶ τῶν παρ' ὑμῖν τινι ποιητῶν ἔδοξεν), ἀλλὰ τὸ εὐλογον πλεῖον, καὶ ἢ ἐν τοῖς πράγμασι παιδείουςις.

ΟΔ΄. Ἄλλ' ὅμως, ἅπαντα παριδὼν ταῦτα, καὶ πρὸς ἐν τούτῳ μόνον ἰδὼν, ὅπως ἂν χαρίσαιτο τοῖς κατ' ἐνεγκοῦσι πολλάκις αὐτὸν ἀξίως δαίμοσι, πρὶν ἄλλο τι καταστήσασθαι τῶν κοινῶν, ἐπὶ Χριστιανούς φέρεται. Καὶ δύο μὲν ταῦτα ἦν αὐτῷ τὰ σπουδαζόμενα 35.600 μενα, Γαλιλαῖοί τε, ὡς αὐτὸς ἐφυβρίζων ἐκάλει, καὶ Πέρσαι τῷ πολέμῳ καρτερῶς παραμένοντες· οὕτω δὲ τὸ ἡμέτερον μεῖζον καὶ περισπουδαστότερον, ὥστε λῆρον καὶ παιδιὰν αὐτῷ τὸ κατὰ Πέρσας νομίζεσθαι. Καὶ τούτῳ οὐκ ἐκφαίνει μὲν, οὐ κρύπτει δέ· ἀλλὰ τοσοῦτον ἦν αὐτῷ τὸ περιὸν τῆς μανίας, ὥστε αἰεὶ καὶ πρὸς πάντας ὁμολογῶν οὐκ ἐπαύετο. Καὶ οὐδὲ τούτῳ συνεῖδεν ὁ πάντων συνετώτατος καὶ ἄριστος τοῦ κοινῶν προστάτης, ὅτι τοῖς μὲν προτέροις διωγμοῖς ὀλίγον ἦν τὸ συγχεόμενον καὶ παρακινούμενον, οὕτω τοῦ καθ' ἡμᾶς δόγμα τὸς ἐπὶ πολλοὺς φθάσαντος, ἀλλ' ἔτ' ἐν ὀλίγοις ἰσταμένης τῆς ἀληθείας, καὶ δεομένης

ἐκλάμψεως· νῦν δὲ ἤδη τοῦ σωτηρίου λόγου χεθέντος, καὶ περὶ ἡμᾶς μάλιστα δυναστεύσαντος, τὸ πειρᾶσθαι τὰ Χριστιανῶν μετατιθέναι καὶ παρακινεῖν, οὐδὲν ἔτερον ἢν ἢ τὴν Ῥωμαίων παρασαλεύειν ἀρχὴν, καὶ τῷ κοινῷ παντὶ κινδυνεύειν, καὶ ὧν οὐδ' ἂν οἱ ἐχθροὶ χεῖρόν τι καθ' ἡμῶν εὕξαιτο, ταῦτα πάσχειν ὑφ' ἡμῶν αὐτῶν, καὶ τῆς νέας ταύτης καὶ θαυμαστῆς φιλοσοφίας καὶ βασιλείας, ὑφ' ἧς ἡμεῖς εὐδαίμονες, καὶ πρὸς τὴν χρυσοῦν ἐκείνην γενεάν τε καὶ πολιτείαν ἐπανεληλύθαμεν, τὴν ἀστασίαστον τε καὶ ἄμαχον.

ΟΕ'. Ἡ δρόμος μὲν ἀνεκτῶς διοικούμενος, καὶ φόρων ἄνεσις, καὶ ἀρχόντων ἐκλογή, καὶ κλοπῶν ἐπιτίμησις, καὶ τᾶλλα ὅσα τῆς προσκαίρου καὶ ἀκαριαίας μακαριότητος καὶ φαντασίας, μεγάλην ἔμελλε τῷ κοινῷ παρέξειν τὴν ὠφέλειαν, καὶ περὶ θρυλλεῖσθαι ἡμῶν ἔδει τὰ ὧτα τούτων ἐπαινουμένων· δῆμοι δὲ στασιάζοντες καὶ πόλεις, καὶ γένη ῥηγνύμενα, καὶ οἰκίαι διστάμεναι, καὶ συζυγία σχιζόμεναι, ἃ τῷ κακῷ πάντα ἢν εἰκὸς ἀκολουθεῖν ἐκείνῳ, καὶ μέντοι καὶ ἠκολούθησε σφόδρα, ἢ πρὸς εὐδοξίαν ἐκείνῳ κάλλιστα εἶχεν, ἢ τῷ κοινῷ πρὸς ἀσφάλειαν; Καίτοι τίς οὕτως ἢ πρὸς ἀσέβειαν εὐκόλος, ἢ τῶν κοινῶν ἔξω λογισμῶν, ὅστις ἂν ταῦτα συμφήσειεν; Ὡσπερ γὰρ ἐν τοῖς σώμασιν, ἐνὸς μὲν ἢ δυοῖν μελῶν ἀσθενέστερον διακειμένων, οὐ 35.601 χαλεπῶς ἀναφέρει τὰ λοιπὰ, καὶ συντηρεῖται τὸ τῆς ὑγιείας ἀγαθὸν τῷ πλείονι, ὃ τάχα ἂν κάκεῖνα πρὸς τὸ βέλτιον ἐπανεέλθοι· τοῦ δὲ πλείονος στασιάζοντος καὶ πικρῶς ἔχοντος, οὐδὲ μία μηχανὴ μὴ τὸ πᾶν ἔχειν κακῶς, καὶ κίνδυνος ἤδη τὸ τοιοῦτο σαφές· οὕτω κἂν τοῖς ἀρχομένοις τὰς μὲν καθ' ἕκα στον ἀρρώστιας συμβαίνει τῷ κοινῷ κρύπτεσθαι κρεῖσσον ἔχοντι· τῶν πλειόνων δὲ σαθρῶς ἔχόντων, τῷ παντὶ κίνδυνος. Ὁ μοι δοκεῖ ἄλλον μὲν ἂν ἰδεῖν, καὶ τῶν σφόδρα μισούντων ἡμᾶς ἐν τῷ νῦν καιρῷ, καὶ τῇ τοσαύτῃ τῶν Χριστιανῶν ἐπιδόσει. Τοῦ δὲ ἢ πονηρία τοῖς λογισμοῖς ἐπεσκότισε· καὶ διὰ τοῦτο μικροῖς τε ὁμοίως καὶ μείζοσι πλέκει τὸν διωγμὸν.

Ος'. Ἐκεῖνο μὲν οὖν καὶ σφόδρα μεираκιῶδες καὶ κοῦφον, καὶ οὐχ ὅπως βασιλέως ἀνδρὸς, ἀλλ' οὐδὲ ἄλλου τινὸς τῶν καὶ μετρίως στιβαρῶν τὴν διάνοιαν, ὅτι, τῇ μεταθέσει τῆς κλήσεως ἔψεσθαι νομίσας τὴν ἡμετέραν διάθεσιν, ἢ αἰσχυνεῖν γε ἡμᾶς ὥσπερ τι τῶν αἰσχίστων ἐγκαλουμένους, εὐθὺς καινοτομεῖ περὶ τὴν προσηγορίαν, Γαλιλαίους ἀντὶ Χριστιανῶν ὀνομάσας τε καὶ καλεῖσθαι νομοθετήσας· ἔργῳ δηλῶν, ὅτι μέγιστον εἰς δόξαν καὶ τιμιώτα τον ἢ τοῦ Χριστοῦ κλήσις, ἐξ ὧν ἀποστερηῖσαι ταύτης ἡμᾶς ἐπενόησεν· ἢ φοβούμενός γε τὴν δύναμιν τῆς προσηγορίας, ὥσπερ οἱ δαίμονες, καὶ διὰ τοῦτο μεταβαίνων ἐφ' ἕτερον ὄνομα τῶν οὐκ εἰωθῶ των οὐδὲ γνωρίμων.

ΟΖ'. Ἡμεῖς δὲ οὐ παρακινήσομεν αὐτοῖς τὰ ὄνομα· οὐδὲ γὰρ ἔστιν εἰς ὃ τι μεταθεῖμεν ἂν ἄλλο γελοιότερον, τοὺς φαλλοὺς, καὶ τοὺς ἰθυφάλλους, καὶ τοὺς μελαμπύγους, καὶ τοὺς ἀπύγους, καὶ τὸν τραγόπουν, καὶ τὸν σεμνὸν Πᾶνα, τὸν ἐκ πάντων μνηστήρων ἕνα θεὸν, καὶ ὄνομα λαβόντα τὴν ὕβριν, ὥσπερ ἢν ἄξιον. Δεῖ γὰρ ἢ ἀδικεῖν παρ' ἐκείνοις εἰς πολλὰς ἕνα καὶ τὸν κράτιστον, ἢ ἐκ πολλῶν γίνεσθαι καὶ τὸν αἰσχιστον· οὐκοῦν φθονήσομεν αὐτοῖς οὔτε τῶν πραγμάτων οὔτε τῶν 35.604 ὀνομάτων· ἀλλ' ἀπολαύετῶσαν τῆς ἑαυτῶν εὐηθείας, καὶ τοῖς αἰσχίστοις ἐγκαλλωπιζέσθῶσαν· εἰ βούλοιντο δὲ, καὶ τὸν Βουθοῖαν παρήσομεν αὐτοῖς, καὶ τὸν Τριέσπερον, ἵνα καὶ μᾶλλον αὐτοῖς χαρισώμεθα· τὸν καὶ γεννώμενον οὕτω, καὶ γεννῶντα μεγαλοπρεπῶς, καὶ ἄθλον ποιησάμενον τρισκαδέκατον, ἐν μιᾷ νυκτὶ, τὰς Θεστίου πεντήκοντα θυγατέρας, ἵν' ἐκ τούτων ὀνομασθῇ θεός· ἐπεὶ βουλομένοις γε τὰ τοιαῦτα καινοτομεῖν, καὶ πολλὰ κατ' ἐκείνου κλήσεις ἐκ τῶν ἐκείνου Χριστιανοῖς αἰσχίους τε ἄμα καὶ οἰκειότερα. Τί γὰρ ἂν κωλύσειε καὶ ἡμᾶς τῷ βασιλεῖ κατὰ τὸ ἴσον ἀντιπαίζοντας Ῥωμαίων, ὡς δὲ ὤετο, καὶ τῆς οἰκουμένης, ἠπατημένος

τοῖς δαίμοσι, τὸν Εἰδωλιανὸν καλεῖν, καὶ τὸν Πισαῖον, καὶ τὸν Ἀδωναῖον, καὶ τὸν Καυσίταυρον, ὅπερ καὶ ἤδη τινὲς αὐτὸν τῶν παρ' ἡμῖν κομψῶν ὠνομάκασιν, ἐπειδὴ ῥαστώνη πολλὴ τοῦ πράγματος, ὅσα τε ἄλλα παραποιεῖν ἢ ποιεῖν ἐκ τῆς ἀληθείας ἢ ἱστορία δίδωσι;

ΟΗ'. Πάντων δὲ ἀτοπώτατον, τὸν μὲν Σωτῆρα καὶ Δεσπότην ἀπάντων, τὸν τοῦδε τοῦ παντὸς δημιουργόν τε καὶ κυβερνήτην, τὸν τοῦ μεγάλου Πατρὸς καὶ Υἱὸν, καὶ Λόγον, καὶ προσαγωγέα, καὶ ἀρχιερέα, καὶ σύνθρονον· τὸν ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀτιμασάντων αὐτοῦ τὴν εἰκόνα, καὶ πρὸς τὸν χοῦν ἀπ' ἐνηνεγμένων, καὶ ἀγνοησάντων τὸ μέγα τῆς συζυγίας μυστήριον, μὴ μόνον εἰς δούλου καταβάντα μορφὴν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀναβάντα, καὶ συναγαγόντα τὴν ἐμὴν ἀμαρτίαν τεθνησομένην· τοῦτον μὲν Σαμαρείτην ἀκούοντα, καὶ ὁ πολλῶν χειρὸν, δαιμονῶν ἐγκαλούμενον, μήτε αἰσχύνεσθαι, μήτε ἐγκαλεῖν τοῖς ὑβρίζουσιν· ὧ καὶ ταῖς ἀγγελικαῖς παρτάξεσι, καὶ λόγῳ μόνῳ ἀμύνεσθαι τοὺς πονηροὺς ῥάδιον ἦν· ἀλλ' ἡμέρωσ πάνυ καὶ πράως τοὺς ὑβρίζοντας ἀποπέμπεσθαι, καὶ ὑπὲρ τῶν σταυρῶν αὐτὸν ἀφιέναι δάκρυον, ἡμᾶς δὲ οἴεσθαι ἀλγὴ σὲν οὕτω καλουμένους, ἢ αἰσχυνεῖσθαι, ἢ τῆς ὑπὲρ τοῦ καλοῦ φιλοτιμίας διὰ τοῦτο ἀποστήσεσθαι, καὶ πλείω ποιήσεσθαι λόγον τῶν ὕβρεων τούτων ἢ τῶν ψυχῶν καὶ σωμάτων, ὧν καταφρονεῖν ἴσμεν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας; Ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ὅπερ εἶπον, γελοῖον μᾶλλον ἢ λυπηρὸν, καὶ εἰς τὴν σκῆ 35.605 νῆν ἀποπεμπόμεθα· πάντως οὐ ποτ' ἂν ὑπὲρ βαλλοίμεθα τοὺς ῥαδίως ἐκεῖ κατὰ τῆς κόρης τά γε τοιαῦτα παιζομένους, καὶ παίζοντας.

ΟΘ'. Ἐκεῖνο δὲ ἤδη καὶ λίαν πονηρὸν καὶ κακόηθες, ὅτι, τὸ μὲν φανερώς πείθειν οὐκ ἔχων, τὸ δὲ βιάζεσθαι τυραννικῶς αἰσχυρόμενος, τῇ λεοντῇ τὴν κερδάλην ἐγκρύπτων, εἰ βούλει δὲ, τῷ Μίνωσ προσωπεῖω τὸν ἀδικώτατον (πῶς ἂν εἶποιμι κυρίως;) ἐπεικῶς ἐβιάζετο. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα τοῖς βουλομένοις ἱστορεῖν τε καὶ γράφειν παρήσω, τοῦ λόγου σπεύδοντος· πολλοῖς δὲ οἶμαι σπουδασθήσεσθαι τοῦ τότε καιροῦ τὴν εἴτε τραγωδίαν χρῆ λέγειν, εἴτε κωμωδίαν, οἷς μέρος εὐσεβείας δόξει λόγῳ βάλλειν τὸν ἀλιτήριον· ὡς καὶ τοῖς ἔπειτα παραδοθῆναι πρᾶγμα τοσοῦτον, καὶ ἡκιστα τοῦ λαθεῖν ἄξιον· αὐτὸς δὲ ἀντὶ πάντων ἐν ἡ δύο δειγματος ἐρῶ χάριν τοῖς σφόδρα τὰ ἐκείνου θαυμάζουσιν, ἵν' εἰδῶσι τοῦτον ἐπαινεῖν ἀξιούντες, οὐ μὴδὲ ψόγον ἔστιν εὐρεῖν ἄξιον.

Π'. Νόμος ἐστὶ βασιλικός, οὐκ οἶδα μὲν εἰ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις παρ' ὅσοις τὸ βασιλεύεσθαι, Ῥωμαίοις δὲ καὶ τῶν λίαν σπουδαζομένων εἰκόσι δημοσίαις τιμᾶσθαι τοὺς βασιλεύοντας· οὐ γὰρ ἐξαρκούσιν οἱ στέφανοι καὶ τὰ διαδήματα, καὶ τὸ τῆς ἀλουργίδος ἄνθος, οἷ τε ἀριθμούμενοι λογχοφόροι καὶ τὸ τῶν ἀρχομένων πλήθος, συγκροτεῖν τούτοις τὴν βασιλείαν· ἀλλὰ δεῖ καὶ προσκυνήσεως αὐτοῖς, ὅφ' ἤσ' σεμνότεροι δόξωσιν· οὐχ ἦν αὐτοῖς προσκυνεῖσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν πλάσμασί τε καὶ χρώμασιν, ἵν' ἢ τὸ σέβας αὐτοῖς ἀπληστότερον τε καὶ τελεώτερον. Ταύταις ταῖς εἰκόσιν ἄλλοι μὲν ἄλλο τι τῶν βασιλέων προσπαραγράφεσθαι χαίρουσιν· οἱ μὲν τῶν πόλεων τὰς λαμπροτέρας δωροφορούσας, οἱ δὲ νίκας ὑπὲρ κεφαλῆς στεφανούσας· οἱ δὲ τοὺς ἐν τέλει προσκυνεῖσθαι, καὶ τοῖς τῶν ἀρχῶν τιμωμένους συνθήμασιν· οἱ δὲ θηροφονίας καὶ εὐστοχίας· οἱ δὲ βαρβάρων ἠττημένων, καὶ ὑπὸ τοῖς πο 35.608 σὶν ἐρρίμμένων ἢ κτεινομένων πολυειδῆ σχήματα· φιλοῦσι γὰρ οὐ τὰς ἀληθείας τῶν πραγμάτων μόνον ἐφ' οἷς μέγα φρονοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ τούτων ἰνδάματα.

ΠΑ'. Ὁ δὲ τί μηχανᾶται; καὶ τίνα τῶν Χριστιανῶν τοῖς στερβρότεροις ἴσθησι δόλον; Ὡσπερ οἱ τοῖς βρώμασι καταμιγνύντες τὰ δηλητήρια, μίξαι ταῖς ἐξ ἔθους τῶν βασιλέων τιμαῖς τὴν ἀσέβειαν, καὶ εἰς ἐν ἀγαγεῖν νόμους Ῥωμαίων καὶ εἰδώλων προσκύνησιν· καὶ διὰ τοῦτο ταῖς εἰκόσι συμπαραγράφω τοὺς δαίμονας, ὡς δὴ τινὰς

ἄλλας τῶν ἐξ ἔθους γραφὰς προῦ τίθει δήμοις καὶ πόλεσι, καὶ μάλιστα τοῖς τῶν ἔθνῶν ἄρχουσι τὰς εἰκόνας, ὡς κακοῦ γέ του πάν τως μὴ εἶναι διαμαρτεῖν· ἀλλ' ἢ τῆ τῶν βασιλέων τιμῇ τὴν τῶν εἰδώλων συμφέρεσθαι, ἢ τῆ τούτων φυγῇ τοὺς βασιλέας ὑβρίζεσθαι, μικτῆς οὕσης τῆς προσκυνήσεως. Τοῦτον τὸν δόλον καὶ ταύτην τὴν οὕτω σοφιστικῶς ἐπινοηθεῖσαν πάγην τῆς ἀσεβείας ὀλίγοι μὲν διέφυγον τῶν εὐλαβεστέρων καὶ συνετω τέρων, οἳ καὶ δίκην ἔδοσαν τῆς συνέσεως· πρό σχημα μὲν ὡς εἰς τιμὴν βασιλέως παρανομήσαντες, τὸ δὲ ἀληθὲς ὑπὲρ τοῦ ἀληθινοῦ βασιλέως καὶ τοῦ εὐσεβοῦς κινδυνεύσαντες. Πολλοὶ δὲ ἤλωσαν τῶν εὐηθεστέρων καὶ ἀπλουστέρων· οἷς καὶ συγ γνώμη τυχὸν τῆς ἀγνοίας, τέχνη συναρπασθεῖσιν εἰς τὴν ἀσέβειαν. Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον, ὃ καὶ μόνον ἐξήκει στηλιτεῦσαι βασιλέως προαίρεσιν· οὐ γὰρ τὰ αὐτὰ βασιλεῦσί τε καὶ ἰδιώταις πρέπειν ὑπολαμβά νομεν· ὅτι μηδὲ τῆς αὐτῆς ἀξίας ἀμφότερα. Ἰδιῶ τη μὲν γὰρ καὶ τεχνικῶς πράττειν τι συγχωρήσαι μὲν· ὧ γὰρ τὸ φανερῶς βιάζεσθαι μὴ δυνατὸν, τούτῳ συγγνωστὸν τὸ τῆς περινοίας· βασιλεῖ δὲ, τοῦ δυνάμει κρατεῖσθαι λίαν αἰσχροῦ τυγχάνοντος, ἔτ' αἰσχίον, οἶμαι, καὶ ἀπρεπέστερον τὸ τέχνη κλέπτειν τὰς ἐγχειρήσεις καὶ τὰ προκείμενα.

ΠΒ'. Ἐτερον δὲ ὁ διανοίας μὲν ἐστὶν καὶ προαιρέσεως τῆς αὐτῆς, τῷ μέτρῳ δὲ πολὺ χεῖρον καὶ ἀσεβέστερον, εἰς πλείους τοῦ κακοῦ φθάνοντος, τοῦ το προσθήσω τοῖς εἰρημένοις. Δωρεᾶς βασιλικῆς ἦν ἡμέρα, εἴτ' οὖν ἐτήσιος, εἴτε τηνικαῦτα τῷ βασιλεῖ σχεδιασθεῖσα διὰ τὴν κακουργίαν, καὶ παρεῖναι τὸ στρατιωτικὸν ἔδει τιμηθησομένους, ὡς ἕκαστος ἀξίας εἶχεν ἢ τάξεως. Πάλιν ἢ τῆς ἀνελευθερίας σκηνή· πάλιν τὸ δρᾶμα τῆς ἀσεβείας· φαρμαχθῆναι φιλανθρωπία τινὶ τὸ ἀπάνθρωπον, καὶ χρήμασι δελεασθῆναι στρατιωτικὴν ἀλογίαν σὺν ἀπληστία, μεθ' ὧν τὰ 35.609 πολλὰ βιοτεύουσιν. Ὁ μὲν οὖν προῦκάθητο, λαμπρῶς πανηγυρίζων κατὰ τῆς εὐσεβείας, καὶ μέγα φρονῶν τοῖς τεχνάσμασι· Μελάμπους, οἶμαι, τίς, ἢ Πρωτεύς, πάντα καὶ ὧν καὶ γινόμενος, καὶ ῥαδίως ἑαυτὸν ὑπαλλάττων τοῖς εἶδεσι· τὰ δὲ περὶ αὐτὸν οἶα, καὶ ὄσων ὄδυρμων τοῖς εὖ φρονούσιν ἄξια, οὐ τοῖς τότε παροῦσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς νῦν ἀκοῇ δεχομένοις ἐκεῖνο τὸ θέαμα;

ΠΓ'. Προῦκείτο χρυσὸς, προῦκείτο λίβανος, ἐγγύθεν τὸ πῦρ, οἱ κελευσταὶ πλησίον· καὶ τὸ σχῆμα ὡς πιθανόν, βασιλικῆς δωρεᾶς τοῦτον εἶναι δοκεῖν τὸν νόμον, τῆς γε ἀρχαιοτέρας τε καὶ τιμιωτέρας. Εἶτα τί; Θυμῶν ἔδει κατὰ τοῦ πυρὸς, καὶ δέχεσθαι παρὰ τοῦ βασιλέως τὸν τῆς ἀπωλείας μισθόν, οὕτως ὀλίγον τοσοῦτου πράγματος, ψυχῶν ὅλων καὶ τῆς εἰς Θεὸν ἀσεβείας. Φεῦ τῆς πραγματείας! φεῦ τῆς ἀντιδόσεως! Στρατὸς ὅλος ἐνὸς τεχνάσματος ὦνιος ἦν· καὶ οἱ τὴν οἰκουμένην παραστησάμενοι μικρῶ πυρὶ καὶ χρυσίῳ, καὶ διὰ κνίσσης ὀλίγης ἔπιπτον, οὐδὲ τὴν ἑαυτῶν σφαγὴν εἰδότες οἱ πλείους· τοῦτο γὰρ ἦν τὸ βαρύτερον. Παρήει τις ὡς κερδανῶν, καὶ οὐδὲ ἑαυτὸν εἶχε μετὰ τὸ κέρδος· προσεκύνει δεξιὰν βασιλέως, καὶ τὸν αὐτόχειρα προσκυνῶν οὐκ ἠπίστατο. Τοῖς δὲ καὶ γινώσκουσιν οὐδὲν ἦν πλεόν, ἅπαξ τῷ κακῷ προκατειλημμένοις, καὶ νόμον ἄλυτον ἡγουμένους τὴν πρώτην ἄνοιαν. Ποῖαι ταῦτα Περσῶν μυριάδες, τίνες τοξόται, τίνες σφενδονῆται κατ' ὠρθωσαν, ποῖος σιδηροῦς στρατιώτης καὶ πανταχόθεν ἄτρωτος, τίνα κατὰ τῶν τειχῶν μηχανήματα, οἶα χεῖρ μία, καὶ καιρὸς εἷς, καὶ βουλή μιαρὰ κατ' ἐπράξατο; ΠΔ'. Μίξω τούτοις τι διήγημα τῶν εἰρημένων ἐλεεινότερον. Λέγονταί τοι τῶν ἀλόντων τινὲς ἐξ ἀγνοίας, ἐπειδὴ τοῦτο ἔπαθον καὶ ἀνεχώρησεν οἶκα δε, τοῖς συσσίτοις κοινωνεῖν τραπέζης· εἶτα τοῦ πότου προελθόντος εἰς τὴν συνήθη ψυχροποσίαν, ὡς 35.612 οὐδενὸς ὄντος αὐτοῖς δεινοῦ, τῆ ψυχροφόρῳ κύλικι, Χριστὸν ἐπειπεῖν μετὰ τῆς σφραγίδος ἄνω βλέψαντας. Τῶν δὲ συσσίτων τινὸς θαυμάσαντος, καί· Τί τοῦτο; εἰπόντος, Χριστὸν ἐπικαλεῖσθε μετὰ τὴν ἄρνησιν; Πῶς ἠρνήμεθα; φάναι τοὺς

ἡμιθνήτας, καὶ τί τὸ καινὸν τοῦτο ἄκουσμα; Τοῦ δὲ, Ὅτι κατὰ τοῦ πυρὸς ἐθυμιάσατε, φήσαντος, καὶ τοῦτο εἶναι διδάξαντος τὴν ἄρνησιν, εὐθὺς ἀνα πηδήσαντες τοῦ συμποσίου, καθάπερ ἔκμανεῖς καὶ παραπλήγεις, ζήλω καὶ θυμῷ ζέοντες, διὰ τῆς ἀγορᾶς θέειν βοῶντες καὶ λέγοντες· Χριστιανοὶ, Χριστιανοὶ τὰς ψυχὰς ἡμεῖς· ἀκουέτω πᾶς ἄνθρωπος, καὶ πρὸ πάντων Θεὸς, ᾧ καὶ ζῶμεν καὶ τε θνηζόμεθα. Οὐκ ἐψευσάμεθά σε, Σῶτερ Χριστέ· οὐκ ἠρνησάμεθα τὴν μακαρίαν ὁμολογίαν. Εἴ τι καὶ ἡ χεὶρ ἔπταισεν, ἀλλ' ἡ διάνοιά γε οὐκ ἦκο λούθησεν. Βασιλεῖ κατεσοφίσθημεν, οὐ χρυσοῦ τραυματῖαι γεγόναμεν. Ἀπεκδυόμεθα τὴν ἀσέβειαν, αἵματι καθαιρόμεθα. Εἴτα τῷ βασιλεῖ προσδραμόντες, καὶ τὸν χρυσὸν προσρίψαντες λίαν νεανικῶς· Οὐ δῶρα δεδέγμεθα, βασιλεῦ, βοᾶν, ἀλλὰ θάνατον κατακεκρίμεθα· οὐκ εἰς τιμὴν ἐκλήθημεν, ἀλλ' ἀτιμίαν κατεψηφίσθημεν. Δὸς χάριν τοῖς σοῖς στρατιώταις· Χριστῷ σφαγία σὸν ἡμᾶς, ᾧ μόνῳ βασιλευόμεθα· ἀντίδος πῦρ τοῦ πυρὸς· τέφραν ἀντὶ τῆς τέφρας ἐκείνης ποίησον. Ἀπόκοψον χεῖρας, ἃς κακῶς προὔτεινα μὲν· πόδας, οἷς κακῶς ἐδράμομεν. Ἄλλους τῷ χρυσῷ τίμησον, οἷς οὐ μεταμελήσει λαβοῦσιν· ἡμῖν δὲ ἄρκει Χριστὸς, ὃν ἀντὶ πάντων ἔχομεν. Ταῦτα λέγειν τε ὁμοῦ, καὶ τοῖς ἄλλοις διακελεύεσθαι γινῶναι τὴν ἀπάτην, ἀνανῆψαι τῆς μέθης, ἀπολογήσασθαι τῷ Χριστῷ δι' αἵματος· ἐφ' οἷς ἀγα νακτήσαντα τὸν βασιλέα, τὸ μὲν φανερῶς κτεῖναι φυγεῖν, ἵνα μὴ μάρτυρας ἐργάσεται τοὺς ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς μάρτυρας, ἐξορία δὲ παραδόντα, οὕτως ἀμύνασθαι, καὶ μεγίστην εὐεργεσίαν καταθέσθαι, τὸ πόρρω στήσεσθαι τῶν ἑαυτοῦ μiasμάτων καὶ τεχνασμάτων. 35.613

ΠΕ'. Καίπερ δὴ οὕτως ἔχων ὀρμῆς, καὶ πρὸς πολλὰ τῇ κακονοίᾳ χρησάμενος· ὅμως, οὐ γὰρ εἶχε πῆξιν τοῦ ἀνδρὸς ἢ διάνοια, οὐδὲ τῶν οἰκείων λογισμῶν μᾶλλον ἢ τῆς φορᾶς τοῦ δαίμονος, οὐ δι' ἐφύλαξεν εἰς τέλος τὴν γνώμην, οὐδὲ τὸ τῆς πονηρίας ἀπόρρητον διεσώσατο· ἀλλ' ὥσπερ τὸ Αἰτναῖον πῦρ λόγος τοῖς πυθμέσι τῆς Αἴτνης ἐγκρύπτεσθαι, κάτωθεν πλημμυροῦν καὶ βία κρατούμενον, εἴτε τι ἄλλο τοῦτο ἐστίν, εἴτε ἄσθμα κολαζομένου γίγαντος, τέως μὲν φοβερὸν ὑπηχεῖν, καὶ καπνὸν τοῦ κακοῦ μήνυμα τῆς κορυφῆς ἀπερεύεσθαι· εἰ δέ που πλεονάσαν τύχοι καὶ δυσκάθεκτον γένοιτο, τῶν οἰκείων κόλπων ἀποβρασθὲν, ἄνω φερόμενον καὶ ὑπὲρ τοὺς κρατῆρας χεόμενον, ἔστιν ἃ καὶ τῆς ὑποκειμένης γῆς φθείρειν ἀπίστῳ καὶ φοβερῷ ρεύματι· οὕτω καὶ κείνον ἔστιν εὐρεῖν, ἄχρι μὲν τινος ἑαυτοῦ κρατῶντα καὶ τοῦ σοφιστικοῦ δόγματος, ἀπάτη τε διατιθέντα κακῶς τὰ ἡμέτερα· εἰ δέ που τὸ ἀκρατὲς τῆς ὀργῆς ὑπερβλύσειε, μηδὲ κρύπτειν δύνασθαι τὸ κακὴς, ἀλλὰ γυμνῶ χρησθαι τῷ διωγμῷ κατὰ τοῦ θεοῦ καὶ εὐσεβοῦς ἡμῶν συντάγματος.

Πς'. Ἴνα γὰρ ἑάσω τὰ κατὰ τῶν ἀγίων οἴκων προστάγματα, δημοσίᾳ τε προτιθέμενα καὶ ἰδίᾳ πληρούμενα, καὶ σύλησιν ἀναθημάτων τε καὶ χρημάτων, οὐ μᾶλλον ἐξ ἀσεβείας ἢ ἀπληστίας, καὶ σκευῶν ἱερῶν ἀρπαγὴν, χερσὶ βεβήλοις ὑβρίζομένων, τοὺς τε ὑπὲρ τούτων ἀγομένους καὶ στρεβλοῦ μένους, ἱερεῖς τε καὶ ἀρχομένους, καὶ τοὺς πλήρεις αἱμάτων κίονας ταῖς τούτων χερσὶ κυκλουμένους, καὶ ζωννυμένους, ξαινομένων ταῖς μᾶστιξι, τοὺς τε διαθέοντας τοξότας κατὰ πόλεις καὶ χώρας ὠμοτέρους, καὶ θερμότερους τοῦ ταῦτα ἐπιτάττοντος, ὡς ἂν ἀντὶ Περσῶν καὶ Σκυθῶν καὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων παραστήσωνται· ἵνα μὴ ταῦτα λέγω, τίς οὐκ οἶδε τὴν Ἀλεξανδρέων ἀπανθρωπίαν; οἱ πρὸς πολλοῖς ἄλλοις, οἷς ἐνεανιεύσαντο καθ' ἡμῶν ἀμέτρως τῷ καιρῷ χρησάμενοι, δῆμος ὄντες στασιώδης φύσει καὶ μανικὸς, ἔτι καὶ τοῦτο λέγονται προσθεῖναι τοῖς ἀσεβήμασιν, αἵματος διπλοῦ τὸν ἱερὸν οἶκον ἡμῶν ἐμπλησαι, ὅσος τε θυσιῶν καὶ ὅσος ἀνθρώπων· 35.616 καὶ ταῦτα ἐργάσασθαι, στρατηγοῦντός τινος ἐνὸς τῶν βασιλικῶν φιλοσόφων, ἐκ τούτων μόνον ὄνομα σθέντος; Τίς ἀγνοεῖ τὴν Ἡλιουπολιτῶν συστροφὴν; τίς τὴν Γαζαίων ἀπόνοιαν, τῶν ὑπ' ἐκείνου θαυμάζομένων καὶ τιμωμένων, ὅτι καλῶς αὐτοῦ τῆς μεγαλοπρεπείας

ἤσθοντο; τίς τὴν Ἀρεθουσίῳ μανίαν, τῶν τέως ἀγνοουμένων, ἐξ ἐκείνου δὲ τοῦ καιροῦ καὶ λίαν ἐπιγινωσκομένων; Ποιεῖ γὰρ περιβοήτους οὐ δεξιὰ πρᾶξις μόνον, ἀλλὰ καὶ κακία, νικῶσα πονηρῶν εὐδοκίμησιν.

ΠΖ'. Οἱ μὲν γὰρ λέγονται, δεῖ γὰρ ἓν ἐκ πολλῶν εἰπεῖν, φρίκης καὶ τοῖς ἀθείοις ἄξιον, παρθένους ἀγνάς καὶ ὑπερκοσμίους, ἀψάστους μικροῦ καὶ ὀφθαλμοῖς ἀρρένων, εἰς μέσον προαγαγόντες, καὶ τῆς ἐσθῆτος γυμνώσαντες, ἵνα τῇ θεᾷ πρότερον ἐνυβρίσωσιν, εἴτ' ἀνακείραντες, καὶ διχάσαντες (ὡς πῶς ἐνέγκω σου, Χριστέ, τὴν τότε μακροθυμίαν!) οἱ μὲν καὶ ἰδίῳ ὁδοῦσι κακῶς ἐστιαθῆναι, καὶ τῆς ἑαυτῶν κακοδαιμονίας ἀξίως, ὠμῶν τῶν ἡπάτων ἐμφορηθῆναι, καὶ μετ' ἐκείνην τὴν τροφήν ἄλλην προσενέγκασθαι, τὴν κοινήν τε καὶ νενομισμένην· οἱ δὲ σπαίρουσιν ἔτι τοῖς σπλάγχνοις σωδὴν τροφήν ἐπισπεύραντες, καὶ συῶν ἐπαφέντες τοὺς θερμότερους, οἷον ἀγαγεῖν ἐκείνο τὸ θέατρον σάρκας ἰδεῖν κριθαῖς συνεσθιομένας, καὶ σπαρattoμένας, τροφήν ἀνάμικτον, καὶ τότε πρῶτον ὀφθεῖσαν καὶ ἀκουσθεῖσαν· ἦν θρέψαι μόνον τοὺς ἑαυτοῦ δαίμονας, ὁ τούτων δημιουργὸς ἄξιός ἦν· ὡς μὲν οὖν καὶ καλῶς ἔθρεψεν ἐκ τοῦ αἵματος ἐκείνου καὶ τῆς πληγῆς, ἦν κατὰ τῶν σπλάγχνων ἐδέξατο· κἂν ἀναισθητῶς ἔχῃσι πρὸς τὰ τοιαῦτα οἱ δειλαιοὶ, καὶ μηδὲ τὸ φρονεῖν ἐκ τῆς δυσσεβείας ἔχοντες.

ΠΗ'. Τὸ δὲ γε Μάρκου τοῦ θαυμασίου καὶ 35.617 Ἀρεθουσίῳ, τίς οὕτως ἔξω τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης, ὥστε ἀγνοεῖν, καὶ μὴ φθάνειν τῇ διηγήσει τὸν μνημονεύοντα; Οὗτος ἐπὶ Κωνσταντίου τοῦ πάνυ, κατὰ τὴν τότε δεδομένην ἐξουσίαν Χριστιανοῖς, δαιμόνωντι καθελὼν οἰκητήριον, καὶ πολλοὺς Χριστιανῶν ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς πλάνης μεταστήσας εἰς σωτηρίαν οὐχ ἦττον διὰ τὴν τοῦ βίου λαμπρότητα ἢ τὴν τοῦ λόγου δύναμιν, ἦν μὲν ἐκ πλείονος ἐν ὀργῇ τοῖς Ἀρεθουσίοις, μᾶλλον δὲ Ἀρεθουσίῳ τοῖς φιλοδαίμοσιν. Ἐπεὶ δὲ τὰ πράγματα ἐκινήθη Χριστιανοῖς, καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων φλεγμαίνειν ἤρξατο, τὴν τοῦ καιροῦ δυναστείαν οὐκ ἔφυγε. Φιλοῦσι γὰρ οἱ δῆμοι, κἂν πρὸς τὸ παρὸν κατάσχωσι τὰς ὀργὰς, ὥσπερ πῦρ ἐμφωλεῦον ὕλαις, ἢ ῥεῦμα βία κρατούμενον, εἰ καιροῦ λάβοιντο, ἀνάπτεσθαι τε καὶ ἀναρρήγνυσθαι. Ὅρων οὖν τὴν τοῦ δήμου κίνησιν ἐπ' αὐτὸν, οὐδὲν μέτριον ἢ ἐννοούντων, ἢ ἀπειλούντων, τὰ μὲν πρῶτα δρασμὸν βουλευέται, οὐ δι' ἀνανδρίαν μᾶλλον ἢ τὴν φεύγειν ἐκ πόλεως εἰς πόλιν κελεύουσαν ἐντολήν, καὶ ὑποχωρεῖν τοῖς διώκταις· χρῆναι γὰρ μὴ τὰ ἑαυτῶν σκοπεῖν μόνον Χριστιανούς ὄντας, μηδὲ εἰ λίαν εἶεν ἀνδρειότατοί τε καὶ καρτερικώτατοι, ἀλλὰ καὶ τῶν διωκόντων φεῖδεσθαι, ὡς, τό γε εἰς αὐτοὺς ἦκον μέρος, μὴ τῷ κινδύνῳ τι συνεισφέρειν τῶν πολεμίων. Ἐπεὶ δὲ ἦσθετο πολλῶν μὲν δι' αὐτὸν ἔλκομένων καὶ ἀγομένων, πολλῶν δὲ τῶν περὶ ψυχῆς τρεχόντων διὰ τὴν τῶν διωκόντων ὠμότητα, οὐκ ἦν ἐσχετο τῷ καθ' ἑαυτὸν ἀσφαλεῖ τοὺς ἄλλους περὶ ὁρᾶν κινδυνεύοντας· καὶ διὰ τοῦτο βουλευέται βουλήν ἀρίστην τε καὶ φιλοσοφωτάτην· ἐκ τῆς φυγῆς ἐπάνεισι, καὶ τῷ δήμῳ φέρων ἑαυτὸν ἐκδίδωσι χρῆσθαι ὅτι βούλοιντο, καὶ πρὸς τὴν τοῦ καιροῦ παρατάσσεται δυσκολίαν. Ἐνταῦθα τί μὲν ἀπὴν τῶν δεινῶν; τί δὲ οὐκ ἐπενοεῖτο βαρύτερον; ἄλλων ἄλλο τι συνεισφερόντων πρὸς ἐνὸς κακοῦ συμφωνίαν, οὐδὲ τὸ φιλόσοφον τοῦ ἀνδρὸς αἰδουμένων, εἰ μὴ τι ἄλλο, τῶν ἐγκειμένων· διὰ τοῦτο μὲν οὖν καὶ πλέον ἀγανακτούντων, ὅτι περιφρόνησιν αὐτῶν μᾶλλον ἢ ἀνδρείαν πρὸς τοὺς κινδύνους τὴν τοῦ ἀνδρὸς παρῶν σίαν ἐνόμιζον. 35.620

ΠΘ'. Ἦγετο γέροντος ἱερέως, ἀθλητῆς ἐθελοντῆς διὰ μέσης τῆς πόλεως, αἰδέσιμος τὴν ἡλικίαν, τὴν πολιτείαν αἰδεσιμώτερος, πᾶσι πλὴν τῶν διωκόντων καὶ τυραννούντων· ἦγετο δὲ ἡλικία πάση καὶ τύχη, οὐ τῷ μὲν, τῷ δ' οὐ· πᾶσι δὲ ὁμοίως, ἀνδράσι, γυναιξί, νέοις, πρεσβύταις, ὅσοι τε τὰ πολιτικά διώκουν, καὶ ὅσοι τῶν ἐπ' ἀξίας. Ἀγῶν δὲ ἦν ἅπασιν εἶς, ἀλλήλους ὑπερβαλέσθαι τῇ περὶ τὸν πρεσβύτερον θρασυ

τητι· καὶ μέρος εὐσεβείας ἅπασιν ἐνομιζέτο, ὅτι πλεῖστα ἐκεῖνον δρᾶσαι κακὰ, καὶ γέροντα νικῆσαι ἀθλητὴν κατὰ πάσης ἀγωνιζόμενον τῆς πόλεως· εἴλκετο διὰ πλατειῶν, ὠθεῖτο καθ' ὑπονόμων· τῶν τριχῶν εἴλκετο, οὐκ ἔστιν ὅτου μὴ μέρος τοῦ σώματος, μι γνυμένης τῆ αἰκία τῆς ὕβρεως, παρὰ τῶν ἀξίως ἐν Μίθρου ταῦτα κολαζομένων· παισὶν ἐκ παίδων μετέωρος ἀντεπέμπετο, γραφίσιν ὑποδεχομένων τὸ γενναῖον σῶμα, καὶ παίγνιον ποιουμένων τὴν τραγωδίαν· πῖεσμασι τὰς κνήμας ἐθλίβετο μέχρις ὀστέων αὐτῶν· λίνοις τὰ ὦτα διετέμενετο, καὶ τούτων τοῖς στερρότατοις καὶ λεπτοτάτοις· σαργάνη πρὸς ὕψος αἰρόμενος, μέλιτι καὶ γάρῳ διάβροχος, σφηξὶ καὶ μελίσσαις ἐξαίνετο μεσοῦσης ἡμέρας, ἡλίου τὸ φλογῶδες ἐλλάμποντος· καὶ τοῦ μὲν τὰς σάρκας ἐκτῆκοντος, τοῖς δὲ θερμότεραν ποιῶντος τὴν βρῶσιν τῶν μακαρίων ἐκείνων σαρκῶν, οὐ γὰρ ἀθλίω ἂν εἴποιμι. Ἐνταῦθα δὴ λέγεται, ὡς ἂν καὶ τοῦτο ἀξιοθεῖη γραφῆς, ὁ πρεσβύτερος ἐκεῖνος καὶ νέος πρὸς τοὺς ἀγῶνας, (μηδὲ γὰρ ἐν τοῖς δεινοῖς τὸ φαιδρὸν ἀπολιπεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐντροφᾶν ταῖς βασά νοις), τὸ μνημονευόμενον ἐκεῖνο καὶ ἀδόκιμον ἐπειπεῖν· ὡς ἐπαινοῖ τὸ σύμβολον, ἑαυτὸν μὲν ὑψηλὸν ὄρων, ἐκείνους δὲ ταπεινοὺς καὶ κάτω κειμένους· τοσοῦτον περιῆν τῶν κρατούντων, καὶ οὕτως ἦν πόρρω τῶν λυπηρῶν, ὡς ἄλλω παρῶν κιν δυνεύοντι, καὶ πομπὴν ἀλλ' οὐ συμφορὰν τὸ πρᾶγμα ποιούμενος. 35.621

· Καίτοι ταῦτα τίς οὐκ ἂν ἠδέσθη τῶν καὶ με τρίως ἐπεικῶν τε καὶ φιλανθρώπων; Ἄλλ' οὐκ ἐκείνους γε εἶασεν ὁ καιρὸς, οὐδὲ ἡ τοῦ βασιλέως ὀρμή, τὸ ἀπάνθρωπον ἀπαιτοῦσα καὶ δήμους, καὶ πόλεις, καὶ ἄρχοντας, εἰ καὶ μὴ τοῖς πολλοῖς ἐδόκει τῶν ἀγνοούντων τὸ βάθος τῆς ἐκείνου κακοθεΐας. Τοιαῦτα ἡμῖν τὰ τοῦ στερροῦ γέροντος. Καὶ ταῦτα ὑπὲρ τίνος; ἵνα χρυσοῦν ἓνα μὴ πρόηται τοῖς βασανισταῖς· ὧ καὶ δήλον, ὡς ὑπὲρ εὐσεβείας διεκαρτέρει. Ἔως μὲν γὰρ, βαρυτάτην ποιησάμενοι τοῦ ναοῦ τὴν ἀποτίμησιν, τὸ πᾶν ἤτουν χρυσίον, ἢ αὐτὸν γε ἀναδειμάσθαι τὸν νεὼν ἐκέλευον, ἐδόκει τὸ ἀδύνατον τοῦ ἐπιτάγματος μᾶλλον ἢ τὸ εὐσεβὲς τῆς ψυχῆς ποιεῖν ἐκείνῳ τὴν ἔνστασιν· ἐπεὶ δὲ νικῶν αὐτοὺς κατὰ μικρὸν τῆ καρτερίᾳ, καὶ ὑφαιρῶν ἀεὶ τι τῆς ἀποτιμήσεως, τελευταῖον εἰς τοῦτο κατέστησεν, ὡς κομιδῆ μικρὸν εἶναι τὸ αἰτούμενον, καὶ ὅσον ῥᾶστον καταβαλεῖν· καὶ ἴσος ἀγῶν ἦν τοῖς μὲν νικῆσαι τῷ καὶ ὀτιοῦν λαβεῖν, τῷ δὲ μὴ κρατῆ θῆναι τῷ μηδὲ ὅλως καταβαλεῖν, καίτοι πολλῶν ὄντων τῶν καὶ πλείων συνεισφέρειν προθυμουμένων οὐ μόνον διὰ τὴν εὐσέβειαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τοῦ ἀνδρὸς ἀνάλωτον καὶ ἀήττητον· τῆνικαῦτα ἐδείχθη σαφῶς οὐ περὶ χρημάτων, ἀλλὰ περὶ τοῦ εὐσεβοῦς τὸν ἀγῶνα τιθέμενος.

Α'. Ἄρ' οὖν ἐπεικειᾶς ταῦτα καὶ ἡμερότητος, ἢ τούναντίον θράσους καὶ ἀπανθρωπίας ἐστὶ γνωρίσματα, λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ τὸν φιλόσοφον βασιλέα θαυμάζοντες. Ἐγὼ μὲν οὐδένα τῶν πάντων ἀπορεῖν οἶμαι τῆς δικαίας καὶ ἀληθοῦς ἀποκρίσεως. Καὶ οὕτω προστέθεικα, ὅτι τῶν σεσωκότων τὸν ἐξάγιστον, ἠνίκα τὸ γένος αὐτῷ πᾶν ἐκινδύνευε, καὶ διὰ κλοπῆς ὑπεξαγαγόντων, εἷς οὗτος ἦν· ὑπὲρ οὗ τάχα μόνου δικαίως ταῦτα ἔπασχε, καὶ πλείω προσπαθεῖν ἄξιός ἦν, ὅτι κακὸν τοσοῦτο τῆ οἰκουμένη πάσῃ σώζων ἐλάνθανε. Φασὶ τοι διὰ ταῦτα καὶ τὸν τῆνικαῦτα ὑπαρχον (γενέσθαι γὰρ ἄνδρα Ἑλληνα μὲν τὴν θρησκείαν, τὸν τρόπον δὲ ὑπὲρ Ἑλληνα, καὶ κατὰ τοὺς ἀρίστους τῶν πάλαι καὶ νῦν ἐπαινουμένων), ἐκεῖνο πρὸς τὸν βασιλέα μετὰ παρρησίας εἶπε, οὐ φέροντα τὸ πολυειδὲς τῆς τοῦ ἀνδρὸς αἰκίας καὶ καρτερίας· οὐκ αἰσχυρόμεθα, βασιλεῦ, παρὰ τοσοῦτον ἠττώμενοι πάντων Χριστιανῶν, ὡς μηδὲ 35.624 γέροντος ἐνὸς κρατεῖν δυναθῆναι πάσας διεξελθόντος

βασάνους; Καὶ οὐ κρατῆσαι μὴ μέγα, τούτου πῶς οὐ τῆς ἐσχάτης συμφορᾶς ἀπελθεῖν ἠττημένους; Καὶ, ὡς ἔοικε, τοῖς αὐτοῖς ὑπαρχοὶ μὲν ἡσχύοντο, βασιλεῖς δὲ ἐκαλλωπίζοντο. Τούτων τί ἂν γένοιτο τοῖς δρῶσι μᾶλλον ἀθλιώτερον ἢ τοῖς πάσχουσι; Τὰ μὲν δὴ τῶν Ἀρεθουσίῳ τοιαῦτα καὶ οὕτως ἔχοντα, ὡς μικρὰν εἶναι τὴν Ἐχέτου καὶ Φαλάριδος ἀπανθρωπίαν πρὸς τὴν ἐκείνων ὠμότητα, μᾶλλον δὲ τοῦ ταῦτα πείθοντος καὶ κατασκευάζοντος· εἶπερ τοῦ σπέρματος τὰ βλαστήματα, καὶ τοῦ πνεύματος τὰ ναύγια.

Β'. Τάλλα δὲ οἷα καὶ ὅσα; Τίς ἂν μοι δοίη τὴν Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου σχολὴν τε καὶ γλῶτταν, ἵνα καὶ τῷ μέλλοντι χρόνῳ παραδῶ τὴν τοῦ ἀνδρὸς πονηρίαν, καὶ στηλιτευθῆ τοῖς μετέπειτα τὰ τοῦ καὶ ροῦ διηγήματα; Σιωπήσομαι τὸν Ὀρόντην καὶ τοὺς νυκτερινούς νεκρούς, οὓς τῷ βασιλεῖ συν ἐκρυπτεν οὗτος στεινόμενος νεκύεσσι, καὶ κτεῖνων ἀδήλως· ἐνταῦθα γὰρ τὰ τοῦ ἔπους εἰπεῖν οἰκειότερον. Παραδραμοῦμαι καὶ τῶν βασιλείων τὰ κοῖλα καὶ ἀπωτάτω, ὅσα τε ἐν λάκκοις καὶ φρέασι, καὶ διώρυξι κακῶν γέμοντα θησαυρῶν τε καὶ μυστηρίων· οὐ μόνον τῶν ἀνατεμνομένων παίδων τε καὶ παρθένων ἐπὶ ψυχαγωγία καὶ μαντεία, καὶ θυσίαις οὐ νενομισμέναις, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας κινδυνεύοντων. Συγχωρῆσωμεν, εἰ δοκεῖ, ταῦτα, οἷς κάκεῖνος ἡσχύνητο, 35.625 τοῦτό γε ποιῶν μέτριον· δῆλον δὲ τῷ κρύπτειν ἐπιχειρεῖν, ὡς οὐκ εὐπρεπὲς ὄν τὸ ἄγος δημοσιεύεσθαι· τὰ μὲν γὰρ Καισαρέων τῶν ἡμετέρων, τούτων δὲ τῶν μεγαλοφυῶν καὶ θερμῶν εἰς εὐσέβειαν, οὕτως ὑπ' αὐτοῦ περιεληλαμένων καὶ ὑβρισμένων, ἴσως οὐδὲν ὄνειδίζειν ἄξιον· ἐδόκει γὰρ ὑπὲρ τῆς τύχης ἐνδίκως ἀγανακτῶν ἐν καιρῷ τῆς εὐτυχίας ἀτυχησάσης, ἐπὶ ταύτην προεληλυθέ ναι τὴν ἀντίδοσιν· ἐπειδὴ δεῖ τι καὶ συγχωρεῖν καὶ ἀδικία κατακρατούση.

Γ'. Ἀλλὰ τίς οὐκ οἶδεν, ὡς, δήμου τινὸς ἐπιμα νέντος Χριστιανοῖς, καὶ πολὺν μὲν ἐργασαμένων φόνον, πλείω δὲ ἀπειλούντων, ἐπειδὴ μέσην βαδίζων ὁ τοῦ ἔθνους ἄρχων τοῦ καιροῦ καὶ τῶν νόμων (τῷ μὲν γὰρ δουλεύειν ᾤετο δεῖν, τοὺς δὲ μετρίως ἡσχύ νετο), καὶ διὰ τοῦτο πολλοὺς μὲν ἀπαγαγὼν Χριστιανῶν, ὀλίγοις δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐπιτιμήσας, εἶτ' ἀναχθεὶς τῷ βασιλεῖ, κατηγορίας γενομένης, ἄτιμος καὶ ἀνάρπαστος περὶ τούτων ἐκρίνετο· καὶ τοὺς νόμους προὔβάλλετο, καθ' οὓς ἐπιστεύθη δικάζειν, μικροῦ μὲν ἀπήχθη τὴν ἐπὶ θανάτῳ τέλος δὲ, φιλανθρωπίας τυχῶν, ἐξορίαν κατακρίνεται; Καὶ ἡ ἀπόφασις ὡς θαυμασία τε καὶ φιλάνθρωπος! Τί γὰρ μέγα, φησὶν ὁ δίκαιος δικαστὴς, καὶ μὴ διώκων Χριστιανούς, εἰ Γαλιλαίους δέκα μία χεὶρ Ἑλληνικὴ κατειργάσατο; Ταῦτα οὐκ ὠμότης περιφανής; ταῦτα οὐ πρόγραμμα διωγμοῦ, καὶ πολὺ γε τῶν δημοσίων προτιθεμένων ἐναργέστερον καὶ φοβερώτερον; Τί γὰρ διαφέρει τοῦ κίνδυνον προγράψαι Χριστιανοῖς τὸ τοῖς διώκταις Χριστιανῶν ἠδόμενον φαίνεσθαι, καὶ μέγα ἔγκλημα ποιεῖσθαι τὸ μετριάζειν; τὸ γὰρ βούλεσθαι βασιλέως ἄγραφός ἐστι νόμος, τῷ κράτει συνηγορούμενος, καὶ πολὺ γε τῶν γραπτῶν ἰσχυρότερος, τῶν οὐ δυναστεία βοηθημένων.

Δ'. Οὐ, φασὶν οἱ τὰ ἐκείνου σέβοντες, καὶ τὸν νέον ἡμῖν θεὸν ἀναπλάττοντες, τὸν ἠδὺν καὶ φιλάνθρωπον· ἀλλ' ὅτι μὴ δημοσίᾳ, διωκέσθωσαν Χριστιανοὶ, προὔθηκε, καὶ πάντα πασχέτωσαν, ὅσα δοκεῖ τοῖς διώκουσιν, ἀφιέντες αὐτὸν τῆς τοῦ διώκειν αἰτίας. Τὴν ὕδραν δὲ οὐδεὶς πώποτε εἶπεν ἡμέρον, ὅτι ἐννέα κεφαλὰς ἀντὶ μιᾶς προὔβάλλετο, εἴ τι τῷ μύθῳ 35.628 πειστέον· οὐδὲ τὴν Παταρικὴν Χίμαιραν, ὅτι τρεῖς καὶ ἀνομοίους, ὥστε εἶναι φοβερωτέραν· ἢ τὸν ἐν ἄδου Κέρβερον, ὅτι τοσαύτας τε καὶ ὁμοίας· ἢ τὸ θαλάττιον κακὸν τὴν Σκύλλαν, ὅτι ἐξ ἐν κύκλῳ καὶ φευκτοτάτας· καίτοι γε τὰ ἄνω, φασὶν, αὐτῆς χρηστὰ καὶ φιλάνθρωπα, καὶ εἰς ὄψιν οὐκ ἀηδῆ· κόρη γὰρ ἦν πρὸς ἡμᾶς τι συγγενὲς ἔχουσα· αἱ δὲ ἀπὸ τούτου κυνώδεις κεφαλαὶ καὶ θηριώδεις οὐδενὸς ἦσαν ἀγαθοῦ, στόλους ὅλους ἀρπάζουσαι καὶ μηδὲν εἰς κίνδυνον

διαφέρουσαι τῆς ἀντιθέτοι Χαρύβδεως. Ἡ καὶ τῶν τοξοτῶν σὺ καὶ τῶν σφενδονιτῶν τὰ βέλη καὶ τοὺς λίθους καταϊτιάση, ἀλλ' οὐ τοὺς σφενδονῶντας καὶ τοὺς τοξεύοντας; ἔτι δὲ τῶν κυνηγετῶν τοὺς κύνας, καὶ τῶν φαρμακέων τὰ δηλητήρια, καὶ τῶν κεραττόντων βοῶν καὶ σπαρattόντων θηρίων τὰ κέρατα καὶ τοὺς ὄνυχας· οἱ δὲ χρώμενοι τούτοις ἐκτὸς στήσονται καὶ οὐ μεθέξουσι τῆς ὧν τολμῶσιν αἰτίας; Πολλῆς ταῦτα τῆς ἀλογίας, καὶ ὄντως σοφιστοῦ δεόμενα, τοῖς ἑαυτοῦ συνηγοροῦντος κακοῖς, καὶ τῇ τοῦ λόγου δυνάμει τὸ ἀληθὲς συγκαλύπτοντος. Ἄλλ' οὐκ ἔστι ὅπως ἑαυτὸν ἀποκρύψει, οὐδ' ἂν πολλὰ στραφῇ καὶ παντοῖος γένηται ταῖς ἐπινοίαις, οὐδ' εἰ τὴν Ἄϊδος κυνέην, ὃ δὴ λέγεται, περιθέμενος, ἢ τῷ δακτυλίῳ Γύγου, καὶ τῇ στροφῇ τῆς σφενδόνης χρησάμενος, ἑαυτὸν ἀποκλέψει· τούναντίον μὲν οὖν, ὅσῳ φεύγειν ἐπιχειρεῖ καὶ διαδιδράσκειν, τοσοῦτον πλέον ἀλίσκεται παρὰ ἀληθείᾳ δικαζούσῃ, καὶ τοῖς συνετωτέροις τούτων κριταῖς, ὡς ταῦτα πράττων τε καὶ τολμῶν, οἷς οὐδ' ἂν αὐτὸς ὡς δικαίως πραττομένοις ἔχη συνηγορεῖν· οὕτως εὐάλωτόν ἐστιν ἡ πονηρία, καὶ πανταχόθεν ἑαυτῇ περιπίπτουσα.

Ε'. Καὶ οὐχ ἂ μὲν ἔπραττεν ἤδη, τοιαῦτα καὶ οὕτω πόρρω βασιλικῆς εὐγενείας καὶ μεγαλοπρεπείας· ἂ δὲ διενοεῖτο πράξειν, ἡμερώτερά τε καὶ βασιλικώτερα. Πολλοῦ μὲντ' ἂν ἄξιον ἦν, εἰ μὴ πολὺ τῶν εἰρημένων ἀπανθρωπότερα. Ὡσπερ γὰρ δράκοντος κινουμένου 35.629 φολίδες, αἱ μὲν ἤδη φρίσσουσιν, αἱ δὲ ἐπιφρίσσουσιν, αἱ δὲ μέλλουσι, τὰς δὲ οὐκ ἔστι μὴ κινήσῃναι, κὰν ἡρεμοῦσαι τέως τυγχάνωσιν· εἰ βούλει δὲ, ὡσπερ κεραυνῶ, τὰ μὲν ἤδη κατέχεται, τὰ δὲ προμελαίνονται, μέχρις ἂν καὶ ταῦτα ἐπέλθῃ τοῦ κακοῦ δυναστεύοντος, οὕτω κάκείνῳ τὰ μὲν ἤδη παρηνομεῖτο, τὰ δὲ ὑπεγράφετο ταῖς ἐλπίσι καὶ ταῖς καθ' ἡμῶν ἀπειλαῖς· καὶ ταῦτα οὕτως ἔκτοπα, καὶ πόρρω τῶν εἰθισμένων, ὡς τῆς ἐκείνου διανοίας εἶναι μόνης, ταῦτα καὶ βουλευσασθαι, καὶ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν ἔθε λῆσαι, καίτοι πολλῶν πρὸ αὐτοῦ γεγενημένων διωκτῶν καὶ πολεμίων Χριστιανοῖς.

ς'. Ἄ γὰρ μήτε Διοκλητιανὸς, ὁ πρῶτος ἐνυβρίσας Χριστιανοῖς, μήτε ὁ τοῦτον ἐκδεξάμενος καὶ ὑπερβαλὼν Μαξιμιανὸς ἐνεθυμήθη πώποτε, μήτε Μαξιμῖνος, ὁ μετ' ἐκείνους, καὶ ὑπὲρ ἐκείνους διώκτης (οὗ τὰ σύμβολα τῆς ἐπὶ τούτῳ πληγῆς αἱ εἰκόνες φέρουσιν ἔτι δημοσίᾳ προκείμεναι, καὶ στηλιτεύουσαι τὴν λώβην τοῦ σώματος), ταῦτα ἐκεῖνος διενοεῖτο μὲν, ὡς οἱ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνου κοινῶν καὶ μάρτυρες· ἐπεσχέθη δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία, καὶ τοῖς Χριστιανῶν δάκρυσιν, ἂ πολλὰ δὲ καὶ παρὰ πολλῶν ἐχέθη, τοῦτο μόνον ἐχόντων κατὰ τοῦ διώκτου φάρμακον· ταῦτα δὲ ἦν πάσης μὲν παρρησίας ἀποστερεῖσθαι Χριστιανοὺς, πάντων δὲ αὐτοὺς εἴργεσθαι συλλόγων, ἀγορῶν, πανηγύρεων, τῶν δικαστηρίων αὐτῶν μὴ γὰρ ἐξεῖναι κεχρηῆσθαι τούτοις, ὅστις μὴ κατὰ τῶν βωμῶν θυμιάσειεν ἔμπροσθεν κειμένων, καὶ μισθὸν δοῖν μέγαν οὕτω καὶ τοσοῦτον πράγματος. Ὡ νόμοι, καὶ νομοθέται, καὶ βασιλεῖς, οἱ καθάπερ οὐρανοῦ κάλλος, καὶ ἡλίου φῶς, καὶ ἀέρος χύσις, ἅπασιν πρόκεινται φιλανθρωπία κοινὴ τε καὶ ἄφθονος, οὕτω δὲ καὶ τὴν τῶν νόμων μετουσίαν προθέντες ἅπασιν ἐλευθέρους, ἴσῃν τε καὶ ὁμότιμον! ἦς ἐκεῖνος ἀποστερήσειν διενοεῖτο Χριστιανούς· ὡς μήτε τυραννουμένοις δίκας ἐξεῖναι λαβεῖν, μήτε ζημιουμένοις εἰς χρήματα, μήτε ἄλλο τι πάσχουσι μικρὸν ἢ μείζον τῶν ἀπηγορευμένων ἐπικουρεῖσθαι τοῖς νόμοις· ἀλλ' ἐξορίστους εἶναι, καὶ ἀναιρεῖσθαι, καὶ μικροῦ τῶν ἀνα 35.632 πνοῶν εἴργεσθαι· ἂ τοῖς μὲν πάσχουσι πλείω φιλοτιμίαν εἶχε καὶ τὴν πρὸς Θεὸν παρρησίαν, τοῖς δρῶσι δὲ μείζω τὴν παρανομίαν καὶ ἀδοξίαν.

Ζ'. Καὶ ὁ λόγος ὡς πάνσοφος τοῦ φονευτοῦ καὶ προστάτου, καὶ παρανόμου καὶ νομοθέτου, ἢ, ἴν' οἰκειότερον εἶπω, τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐκδικητοῦ, κατὰ τὸν ἡμετέρον λόγον· εἶναι γὰρ τοῦ ἡμετέρου νόμου μήτε ἀμύνεσθαι, μήτε δικάζεσθαι, μήτε κεκτησθαι τὴν ἀρχὴν, μήτε νομίζειν ἴδιόν τι· ἀλλὰ ζῆν ἐτέρωθι, καὶ τῶν

παρόντων καταφρονεῖν ὡς οὐκ ὄντων· κακοῦ δὲ μὴ ἀντιδιδόναι, μηδὲ ἐξεῖναι, κακόν· μηδὲ τὴν παρειὰν παιομένους φείδεσθαι τῆς ἐτέρας, ἀλλὰ καὶ ταύτην ἐμπαρέχειν τῷ παίοντι, καὶ τὸν χιτῶνα τῷ ἱματίῳ προσαποδύεσθαι. Προσθήσει δὲ ἴσως, ὅτι καὶ ὑπερεύχεσθαι τῶν ἀδι κούντων, καὶ τὰ κάλλιστα βούλεσθαι τοῖς διώκουσι. Τί δὲ οὐκ ἔμελλε ταῦτα γινώσκειν ἀκριβῶς ὁ τῶν θείων ὑπαναγνώστης ποτὲ λογίων, καὶ τῆς τοῦ με γάλου βήματος ἠξιωμένος τιμῆς, καὶ τοὺς μάρτυρας τιμῶν σηκοῖς τε καὶ τεμένεσιν;

Η΄. Οὗ τοῦτο πρῶτον θαυμάζω, πῶς τούτοις μὲν ἀκριβῶς καθωμίλησεν, ἐκεῖνο δὲ οὐκ ἀνέγνω, ἢ ἐκὼν παρέδραμεν· ὅτι Κακὸς κακῶς ἀπολεῖται; πᾶς ὁ τὸ Θεῖον ἐξαρνησάμενος, καὶ ὁ τούτου μεῖζόν ἐστι, τοὺς ἐμμένοντας τῇ ὁμολογίᾳ περιωθῶν, καὶ τοιούτοις κακοῖς περιβάλλων, οἷς αὐτὸς περιπεσεῖν ἦν ἄξιος. Εἰ μὲν οὖν ὡσπερ ἡμᾶς τοιούτους εἶναι νομοθετεῖ, καὶ τοῖς ὠρισμένοις ἐμμένειν, οὕτω δύναται δεῖξαι, καὶ αὐτῷ τὸ κάκιστον εἶναι προστεταγμένον, ἢ τοῖς αὐτοῦ θεοῖς ἐν καλῷ τοῦτο τυγχάνον· καὶ εἰς δύο ταῦτα διηρημένων τῶν ἔξεων, ἀρετὴν τε, φημί, καὶ κακίαν, ἡμῖν μὲν ἀποκεκρίσθαι τὴν κρείσσω μοῖραν, αὐτοῖς δὲ ἀπερρίφθαι τὴν χείρονα· λεγέτω τοῦτο, καὶ οὕτω νικήσομεν ὑπὸ μάρτυσι τοῖς ἐχθροῖς, καὶ τοῖς διώκουσι τὰ ἡμέτερα· εἰ δὲ καὶ αὐτοὶ τι μεταποιοῦνται καλοκάγαθίας καὶ ἡμερότητος, λόγῳ γοῦν, εἰ καὶ μὴ τοῖς ἔργοις αὐτοῖς, καὶ οὐχ οὕτως εἰσὶν ἀναίσχυντοι, κἂν σφόδρα ὡσι κακοὶ, καὶ πονηροῖς θεοῖς χαίροντες, ὥστε φάσκειν ὡσπερ ἄλλον τινὰ κληρὸν προσήκειν αὐτοῖς τὴν κακίαν· δει 35.633 ξάτωσαν πῶς ἢ ποῦ δίκαιον ἡμᾶς μὲν καὶ πάσχοντας καρτερεῖν, αὐτοὺς δὲ μηδὲ φειδομένων φείδεσθαι· σκόπει γὰρ οὕτω. Τῶν μὲν ἡμῖν γεγονότων καὶ ῥῶν τοῦ δύνασθαι, τῶν δὲ ὑμῖν ἄλλοτε ἄλλως τούτων περιτρεχόντων τε καὶ μεθισταμένων, τί τοιοῦτο παρὰ Χριστιανῶν ποτε συνέβη τοῖς ὑμετέροις, οἷα παρ' ὑμῶν πολλάκις Χριστιανοῖς; Ποίας παρῆρ σίας ὑμᾶς ἀπεστερήσαμεν; Τίσι δήμους ἐπανεστήσαμεν ζέοντας; τίσιν ἄρχοντας, πλείω τῶν ἐπιταττομένων ὑπηρετοῦντας; Τίσι τὸν περὶ ψυχῆς ἐπηγάγομεν κίνδυνον; Μᾶλλον δὲ τίνας ἀρχῶν ἀπηλάσαμεν, καὶ τῶν ἄλλων τιμῶν αἰ τοῖς ἀρίστοις ὀφείλονται; Καὶ συνελόντα φάναι, τίτι τι τοιοῦτον ἐπενηνόχαμεν, οἷα πολλὰ παρ' ὑμῶν τὰ μὲν ἐτολμήθη, τὰ δὲ ἠπειλήθη; Ἄλλ' οὐδ' ἂν αὐτοὶ φαίητε, οἱ τὸ ἡμέρον ἡμῖν ἐγκαλοῦντες καὶ τὸ φιλάνθρωπον.

Θ. Ἐπειτα πῶς ἐκεῖνο οὐ λογιζῆ, ὃ σοφώτατε πάντων καὶ συνετώτατε, ὁ πρὸς τὸ τῆς ἀρετῆς ἄκρον συγκλείων Χριστιανούς, ὅτι τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας τὰ μὲν ἀνάγκη ἔχει τοῖς ἐπιταττομένοις, ἃ καὶ μὴ φυλάττουσι κίνδυνος· τὰ δὲ οὐκ ἀνάγκη, αἴρεσιν δέ· ἃ φυλάττουσι μὲν, τιμὴν καὶ ἀντίδοσιν, μὴ φυλάττουσι δὲ, οὐδ' ὄντιν' οὖν κίνδυνον; Εἰ μὲν γὰρ οἷόν τε ἦν ἅπαντας ἀρίστους εἶναι, καὶ τοῦ ἄκρου τῆς ἀρετῆς ἐπιβαίνειν, τοῦτ' ἂν ἦν κράτιστόν τε καὶ τελεώτατον· ἐπεὶ δὲ χωρὶς τὰ θεῖα τῶν ἀνθρωπίνων, καὶ τοῖς μὲν οὐκ ἔστιν ὅτου μὴ τῶν καλῶν μέτεστι, τοῖς δὲ μέγα, κἂν εἰ τοῦ μέσου τυγχάνοιεν, τί σοι βούλεται τὸ ταῦτα νομοθετεῖν, ἃ μὴ τῶν πάντων ἐστίν, ἢ κατακρίτους εἶναι τοὺς οὐ φυλάσσοντας; Ὡσπερ γὰρ ὅστις οὐ κολάσεως ἄξιος, ἤδη καὶ ἀναρρήσεως· οὕτως ὅστις οὐκ ἀναρρήσεως, ἤδη καὶ τιμωρίας· ἀλλ' ἐν ὅροις δεῖ μένοντας τῆς ἡμετέρας φιλοσοφίας, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως, οὕτως ἀπαιτεῖν καὶ τὸ κατορθούμενον.

Ρ΄. Ἄλλ' ἀνακτέον μοι πάλιν τὸν λόγον ἐπὶ τοὺς 35.636 λόγους· οὐ γὰρ φέρω μὴ τοῦτο πολλάκις ἀνακυκλεῖν, καὶ πειρατέον συνηγορῆσαι τούτοις εἰς δύναμιν· πολὺ γὰρ καὶ δεινῶν ὄντων, ἐφ' οἷς ἐκεῖνος μισεῖσθαι δίκαιος, οὐκ ἔστιν ὅτι μᾶλλον ἢ τοῦτο παρανομήσας φαίνεται. Καὶ μοι συναγανακτεῖτω πᾶς ὅστις λόγοις χαίρων, καὶ τῇ μοίρᾳ ταύτῃ προσκείμενος, ὧν εἶναι καὶ αὐτὸς οὐκ ἀρνήσομαι. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα παρήκα τοῖς βουλομένοις, πλοῦτον, εὐγένειαν, εὖ κλειαν, δυναστείαν, ἃ

τῆς κάτω περιφορᾶς ἐστὶ καὶ ὄνειρώδους τέρψεως· τοῦ λόγου δὲ περιέχομαι μόνου· καὶ οὐ μέμφομαι χερσαίοις τε πόνοις καὶ θαλασσίοις, οἳ τούτους μοι συνεπόρισαν. Ἐμοὶ γοῦν εἴη, καὶ ὅστις ἐμοὶ φίλος, τὸ τῶν λόγων κράτος· ὃ πρῶτον μετὰ τὸ πρῶτον ἠσπασάμην τε καὶ ἀσπάζομαι, τὰ θεῖα λέγω, καὶ τὰς ἔξω τῶν ὀρωμένων ἐλπίδας. Ὡστε εἰ τὸ οἰκεῖον πιέζει πᾶν, κατὰ Πίνδαρον, ἀναγκαῖος ὁ περὶ τούτων ἔμοιγε λόγος· καὶ μάλιστα δίκαιον, ὡς οὐκ οἶδ' εἴ τι τῶν ἄλλων, λόγῳ τὴν ὑπὲρ λόγων χάριν ἀποδιδόναι τοῖς λόγοις.

ΡΑ'. Πόθεν οὖν ἐπῆλθέ σοι τοῦτο, ὦ κουφότατε πάντων καὶ ἀπληστότατε, τὸ λόγων ἀποστερηῆσαι Χριστιανούς; τοῦτο γὰρ οὐ τῶν ἀπειλουμένων ἦν, ἀλλὰ τῶν ἤδη νενομοθετημένων. Πόθεν, κάκ τίνος αἰτίας; Τίς Ἑρμῆς σοι λόγιος, ὡς ἂν αὐτὸς εἴποις, τοῦτ' ἐπὶ νοῦν ἤγαγε; Τίνες Τελχῖνες πονηροὶ, καὶ βάσκανοι δαίμονες; Εἰ βούλει, καὶ τούτου τὴν αἰτίαν ἡμεῖς παραστήσομεν. Ἔδει γὰρ σε πολλοῖς ἐγχειροῦντα καὶ παρανόμοις κακοῖς, εἰς τοῦτο ὑπαχθῆναι τελευτῶντα, καὶ σαυτῷ προδήλως περιπεσεῖν· ἴν' ὦ μάλιστα φρονεῖν ᾧ δεῖν, τούτῳ μάλιστα λάθης ἐνασχημονῶν, καὶ ἀλογίαν κατακρινόμενος. Ἀπόκριναι γάρ· τί σοι τὸ δόγμα βούλεται; καὶ τίς ὁ λόγος τῆς περὶ λόγους καινοτομίας; Κἂν τι δίκαιον δόξης λέγειν, ἀνιασόμεθα μὲν, οὐ μεμψόμεθα δέ· καὶ γὰρ ὡσπερ σὺν λόγῳ νικᾶν, οὕτω καὶ νικᾶσθαι καλῶς μεμαθήκαμεν.

ΡΒ'. Ἡμέτεροι, φησὶν, οἱ λόγοι, καὶ τὸ Ἑλλη 35.637 νίζειν, ὧν καὶ τὸ σέβειν θεούς· ὑμῶν δὲ ἡ ἀλογία καὶ ἡ ἀγροικία· καὶ οὐδὲν ὑπὲρ τὸ, Πίστευσον, τῆς ὑμετέρας ἐστὶ σοφίας. Οὐκ ἂν μὲν, οἶμαι, τούτου καταγελάσαιεν οἱ παρ' ὑμῖν τὰ Πυθαγόρου φιλοσοφοῦντες, οἷς τὸ, Αὐτὸς ἔφα, τὸ πρῶτον καὶ μέγιστόν ἐστι τῶν δογμάτων, καὶ τῶν Χρυσῶν ἐπῶν, εἴτ' οὖν μολιβῶν αἰρετώτερον. Μετὰ γὰρ τὴν πρώτην καὶ πολυῦμνητον τοῖς τὰ ἐκείνου τελευτούμενοις φιλοσοφίαν τῆς σιωπῆς, ἵνα λόγου μέτρα τῷ σιωπᾶν ἀσκηθῶσιν, ἔννομον, φησὶν, ἦν ὅτιοῦν τῶν δογμάτων ἐρωτωμένοις, ἔπειτ' ἀποφαινομένοις, ἀπαιτούμενοι καὶ λόγου, ἄλλο μὲν μηδὲν ἀποκρίνεσθαι, ὅτι δὲ Πυθαγόρα τοῦτ' εἴη δεδογμένον· καὶ λόγον εἶναι τοῦ δόγματος, τὸ παραστὰν ἐκείνῳ, ἀνεύθυνόν τε καὶ ἀβασάνιστον· εἰς ταυτὸν ἤκοντος τοῦ, Αὐτὸς ἔφα, τῷ παρ' ἡμῖν, Πίστευσον, ἐν ἄλλαις συλλαβαῖς τε καὶ ῥήμασι, κἂν εἰ μὴ παύοισθε κωμωδοῦντες τοῦτο καὶ διασύροντες. Βούλεται γὰρ ἡμῖν ὁ λόγος μὴ ἐξεῖναι διαπιστεῖν τοῖς ὑπὸ τῶν θεοφόρων ἀνδρῶν εἰρημένοις, ἀλλ' ἀπόδειξιν εἶναι τοῦ λόγου τὸ ἐκείνων ἀξιόπιστον, πάσης δυνάμεως λογικῆς καὶ ἀντιλογικῆς ἰσχυρότερον.

ΡΓ'. Ἔστω δὲ καὶ τοῦτο τῶν ἡμετέρων εὐεπηρέαστον· πῶς δὲ σὺ δείξεις τοὺς λόγους σοι διαφέροντας; Εἰ δὲ καὶ σοὺς, πῶς τούτων ἡμῖν οὐ μετὸν κατὰ τὴν σὴν νομοθεσίαν καὶ ἀλογίαν; τίνος γὰρ τοῦ Ἑλληνίζειν εἰσὶν οἱ λόγοι, καὶ τοῦ πῶς λεγομένου καὶ νοουμένου; Ἴν' ἐγὼ σοι διέλῳ τὴν τοῦ ὀνόματος δύναμιν, ὦ περὶ τὰς ὁμῶν μίας ἔχων σὺ, καὶ τὰ δηλούμενα, ἢ μᾶλλον προσηγορία διάφορα, ἢ διαφόροις ταυτὰ, ἢ ἑτέροις ἑτέρα· ἢ γὰρ τῆς θρησκείας εἶναι τοῦτο φήσεις, ἢ τοῦ ἔθνους δηλαδὴ, καὶ τῶν πρῶτον εὐρισκομένων τῆς διαλέκτου τὴν δύναμιν. Εἰ μὲν οὖν τῆς θρησκείας, δεῖξον ποῦ καὶ παρὰ τίσι τῶν ἱερέων τὸ Ἑλλη νίζειν ἔννομον, ὡσπερ καὶ τὸ θύειν ἔστιν ἂ καὶ 35.640 οἷς τῶν δαιμόνων· οὔτε γὰρ πᾶσι τὰ αὐτὰ, οὔτε ἐνὶ τὰ πάντα, οὔτε τὸν αὐτὸν τρόπον, ὡς τοῖς παρ' ὑμῖν ἱεροφάνταις δοκεῖ, καὶ τοῖς τῶν θυσῶν τεχνολόγοις. Ποῦ δὲ, ὡσπερ Λινδίοις, εὐσεβὲς τὸ καταρᾶσθαι τῷ Βουθοῖνᾳ, καὶ τοῦτο εἶναι θεοῦ τιμὴν, τὰς εἰς αὐτὸν λοιδορίας; ἢ Ταύροις τὸ ξενοκτονεῖν, ἢ Λάκωσι τὸ ἐπιβώμια ξαίνεσθαι, ἢ Φρυξὶ τὸ κατατέμνεσθαι ὑπ' αὐλῶν κηλουμένους, καὶ ἀνανδρουμένους ὑφ' ἄλματος, ἢ τὸ παιδεραστεῖν ἄλλοις, ἢ τὸ πορνεύειν ἑτέροις, ἢ ὅσα τῶν ἄλλων μυστηρίων ἐστίν, ἵνα μὴ λέγω καθ' ἕκαστον, οὕτω δὲ καὶ τὸ Ἑλληνίζειν ἔκκριτόν τινος θεῶν ἢ δαιμόνων; Καίτοι κἂν εἰ τοῦτ' ἦν, οὐπω δῆλον,

ὡς Ἑλληνικὸν ἦν, ἢ τινι τῶν παρ' ὑμῖν θεῶν ἢ δαιμόνων τὸ κοινὸν ἀπεκρίθη, ὥσπερ καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν κοι νῶν θύειν νενομοθέτηται.

ΡΔ'. Εἰ δ' οὐχὶ τοῦτο φήσεις, τῆς γλώσσης δὲ ὡς ὑμετέρας μεταποιήση, καὶ διὰ τοῦτο πόρρω θήσεις ἡμᾶς, ὥσπερ κλήρου πατρικοῦ, καὶ οὐδὲν ἡμῖν διαφέροντος, πρῶτον μὲν οὐχ ὁρῶ τίς ὁ λόγος, ἢ πῶς τοῦτο προσάξεις τοῖς δαίμοσιν. Οὐ γὰρ, εἰ τοὺς αὐτοὺς τὴν τε γλῶσσαν Ἑλληνίζοντας καὶ τὴν θρη σκεῖαν εἶναι συμβέβηκεν, ἤδη καὶ τῆς θρησκείας οἱ λόγοι, καὶ διὰ τοῦτ' ἂν εἰκότως ἔξω ταύτης ἡμεῖς γραφείμεν· ἀλλὰ τοῦτό γε καὶ ἀσυλλόγιστον δοκεῖ τοῖς καθ' ὑμᾶς τεχνολόγοις· οὐ γὰρ, εἰ περὶ ταυ τὸν ἄμφω, καὶ ἀλλήλοις ἄμφω ταυτά· ἢ οὕτω γε, εἰ χρυσοχόον τὸν αὐτὸν καὶ ζωγράφον θείημεν, τὸ χρυσοχοεῖν εἰς τὸ ζωγραφεῖν, ἢ τὸ ζωγραφεῖν εἰς τὸ χρυσοχοεῖν περιστήσεται· πολλῶν ταῦτα τῶν ληρημάτων.

ΡΕ'. Ἐπειτα ἐρήσομαί σε, ᾧ φιλέλλην σὺ καὶ φιλόλογε, πότερον παντὸς εἶρξεις ἡμᾶς τοῦ Ἑλληνί ζειν, οἷον δὴ καὶ τῶν ἐν μέσῳ καὶ πεζῶν τούτων ῥημάτων, καὶ τῆς τῶν πολλῶν χρήσεως, ἢ τοῦ κομ ψοῦ τε καὶ ὑπεραίροντος, ὡς οὐκ ἄλλοις ἐφικτοῦ ἢ τοῖς κατὰ παιδείουσιν διαφέρουσιν; εἰ μὲν γὰρ τούτου, τίς ἡ ἀποκλήρωσις, τὸ μὲν σμερδαλέον, 35.641 καὶ τὸ κοναβίζειν, καὶ τὸ μῶν, καὶ τὸ δήπουθεν, καὶ τὸ ἄττα, καὶ τὸ ἀμωσγέπως εἶναι τῆς διαλέκτου μόνης, τᾶλλα δὲ ἀπερρίφθαι εἰς Κυνόσαργες, ὥσπερ τὸ πάλαι τοὺς νόθους; εἰ δὲ καὶ τὸ εὐτελὲς τοῦ λόγου καὶ ἀκαλλώπιστον ὁμοίως τοῦ Ἑλληνίζειν ἐστὶ, τί μὴ καὶ τούτων ἀποστερεῖτε ἡμᾶς, καὶ ἀπλῶς πάσης Ἑλλάδος φωνῆς, ὅποια πότ' ἂν ἦ, καὶ ὡς ἂν ἔχουσα τύχη; τοῦτ' ἂν ἦν ὑμῶν φιλανθρω πότερον καὶ τελείως τῆς ἀμουσίας τῆς ὑμετέ ρας.

Ρς'. Ἐχει γὰρ οὕτως, ἵνα σοι φιλοσοφήσω περὶ τούτων, ὑψηλότερόν τε καὶ τελεώτερον· Εἰ μὲν καὶ θεῖαί τινές εἰσι φωναὶ φωνητικοῖς ὀργάνοις ἐκ πορευόμεναι, καὶ διὰ τοῦ ἀέρος χεόμεναί τε καὶ ἀκοαῖς εἰσρέουσαι, τῶν ἡμετέρων κρείττους καὶ εὐσημότεραι (γελῶ γὰρ ὑμῶν τῶν σεμνῶν τὸ Μῶλυ, καὶ τὸν Ξάνθον, καὶ τὴν Χαλκίδα), ἢ διὰ γυμνῶν ἀλλήλοις συγγίνονται τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν τυπωμάτων, οὐχ ἡμέτερον λέγειν· τὸ δ' οὖν ἡμέτερον τοιοῦ τόν ἐστίν· Οὔτε φωνὴ τῶν εὐρομένων μόνον ἐστίν, ἀλλὰ πάντων τῶν μετεχόντων· οὔτε τέχνη τις ἢ ἐπιτήδευσις, ἢ ἂν ἐνθυμηθῆναι θελήσης· ἀλλ' ὥσπερ ἐν ἀρμονίᾳ τεχνικῇ τε καὶ μουσικῇ ἄλλος μὲν ἦχος ἄλλης τινὸς τῶν νευρῶν συντεταμένος, ἢ ἀνει μένος, πάντα δὲ τοῦ ἐνὸς ἀρμοστοῦ καὶ τεχνίτου, πρὸς ἓν τι κάλλος ἀρμονίας συντείνοντα· οὕτω κὰν τούτοις ὁ τεχνίτης καὶ δημιουργὸς Λόγος ἄλλον μὲν ἄλλης τινὸς ἐπιτηδεύσεως ἢ τέχνης εὐρετὴν προὔστησατο, πάντα δὲ εἰς μέσον προὔθηκε πᾶσι τοῖς βουλομένοις, τῷ κοινωνικῷ καὶ φιλανθρώπῳ συνδέων τὸν βίον ἡμῖν, καὶ ποιῶν ἡμερώτερον.

ΡΖ'. Σὸν τὸ Ἑλληνίζειν; εἰπέ μοι· τί δέ; οὐ Φοι νίκων τὰ γράμματα; ὡς δέ τινες, Αἰγυπτίων; ἢ τῶν ἔτι τούτων σοφωτέρων Ἑβραίων; οἱ καὶ πλαξὶ θεοχαράκτοις ἐγγραφήναι τὸν νόμον παρὰ 35.644 Θεοῦ πιστεύουσι; Σὸν τὸ Ἀττικίζειν; Τὸ πετ τεύειν δὲ καὶ ἀριθμεῖν, καὶ λογίζεσθαι δακτύ λους, μέτρα τε καὶ σταθμὰ, καὶ ἔτι πρὸ τούτων, τὰ τακτικὰ καὶ πολεμικὰ, τίνος; οὐκ Εὐβοέων; εἰ περ Εὐβοεὺς ὁ Παλαμήδης, ὁ πολλῶν εὐρετῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἐπίφθονος, καὶ μέντοι καὶ δίκας τῆς σο φίας ἀπαιτηθεῖς, καὶ κατακριθεῖς τοῖς ἐπὶ Ἰλίου στρατεύσασι; Τί οὖν; ἂν Αἰγύπτιοι, καὶ Φοίνικες, Ἑβραῖοί τε, οἷς ἡμεῖς συγχρώμεθα πρὸς τὴν ἡμετέ ραν παιδείουσιν, τί δ' ἂν οἱ τὴν νῆσον ἔχοντες Εὐβοίαν μεταποιοῦνται τούτων ὡς αὐτοῖς διαφε ρόντων, κατὰ τὰς σὰς ὑποθέσεις, τί δράσομεν; ἢ τί δικαιολογησόμεθα πρὸς αὐτοὺς, τοῖς οἰκειοῖς ἔαλω κότες νόμοις; ἢ πᾶσα στέρεσθαι τούτων ἀνάγκη, καὶ τὸ τοῦ κολοιοῦ πάσχειν, γυμνοὺς εἶναι τῶν ἀλλοτρίων περιαιρεθέντας πτερῶν καὶ ἀσχήμο νας; ΡΗ'. Σὰ τὰ ποιήματα; τί δέ; οὐ τῆς γραφῆς μᾶλλον ἐκείνης, ἢ, τὸν ᾧμον σεισθεῖσα παρά τινος

συντόνως ἀντιπαρίοντος, ὡς λόγος, εἴτ' ἐνυβρίζουσα τῷ σφοδρῷ τῆς ὀρμῆς, ἔπος ἐφθέγγατο· καὶ τοῦτ' ἀρέσαν τῷ νεανία λίαν, καὶ φιλοπονώτερον με τρηθὲν τὴν θαυμασίαν σου ταύτην ἐδημιούργησε ποίησιν; Τί τ' ἄλλα; Εἰ δὲ τοῖς ὅπλοις μέγα φρονεῖς, παρὰ τίνων σοὶ τὰ ὄπλα, ὧ γενναιοτάτε; Οὐ τῶν Κυκλώπων, ἐξ ὧν τὸ χαλκεύειν; Εἰ δέ σοι μέγα καὶ μέγιστον τῶν ὄντων ἡ ἀλουργίς, ἐξ ἧς σο φὸς σὺ, καὶ τῶν τοιούτων νομοθέτης· τί; οὐκ ἀπο θήση ταύτην Τυρίοις, παρ' ὧν ἡ ποιμενικὴ κύων, ἡ τῆ κόχλω βρωθείση, καὶ τὰ χεῖλη καθαιμα ξάση, τῷ ποιμένι τὸ ἄνθος γνωρίσασα, καὶ διὰ τοῦ των παραδοῦσα τοῖς βασιλεῦσιν ὑμῖν τὸ πένθιμον τοῖς κακοῖς ράκος καὶ ὑπερήφανον; Γεωργίας δὲ καὶ ναυπηγίας, τί φήσομεν, ἂν ἀπελαύνωσιν ἡμᾶς Ἀθη ναῖοι, τὰς Δήμητρας καὶ τοὺς Τριπτολέμους διηγού μενοι, καὶ τοὺς δράκοντας, ἔτι δὲ Κελεοὺς τε καὶ Ἰκαρίους, καὶ πᾶσαν τὴν περὶ ταῦτα μυθολογίαν, ἢ καὶ μυστήριον ὑμῖν αἰσχροὺς ταῦτα ἐποίησε, καὶ νυκτὸς ὄντως ἄξιον;

ΡΘ'. Βούλει, τ' ἄλλα παρεῖς, ἐπ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιον ἀναδράμω τῆς σῆς ἐμπληξίας, εἴτ' οὖν θεοβλα 35.645 βείας; αὐτὸ δὲ πόθεν σοὶ τὸ μυεῖσθαι, καὶ τὸ μυεῖν, καὶ τὸ θρησκεύειν; Οὐ παρὰ Θρακῶν, καὶ ἡ κλησὶς πειθέτω σε; Τὸ θύειν δὲ οὐ παρὰ Χαλ δαίων, εἴτ' οὖν Κυπρίων; Τὸ ἀστρονομεῖν δὲ οὐ Βα βυλώνιον; Τὸ δὲ γεωμετρεῖν οὐκ Αἰγύπτιον; Τὸ δὲ μαγεύειν οὐ Περσικόν; Τὴν δὲ δι' ὀνειρών μαντικὴν τίνων ἢ Τελμησέων ἀκούεις; Τὴν οἰωνιστικὴν δὲ τίνων; οὐκ ἄλλων ἢ Φρυγῶν, τῶν πρώτων περιεργασαμένων ὀρνίθων πτησίν τε καὶ κινήματα; Καὶ, ἵνα μὴ μακρολογῶ, πόθεν σοὶ τὸ καθ' ἕκαστον; οὐχ ἓν ἐξ ἐκάστων; ὧν πάντων εἰς ταυτὸ συνελθόν των, ἐν δεισιδαιμονίας συνέστη μυστήριον; Τί οὖν; δεξόμεθα, πάντων ἀποχωρησάντων εἰς τοὺς πρώτους τε καὶ τοὺς εὐρομένους, μηδὲν ἔχειν ἡμέτερον πλὴν τῆς κακίας, καὶ τῆς περὶ τὸ θεῖον ταύτης καινοτομίας; Πρῶτος γὰρ Χριστιανῶν ἐπανάστασιν τῷ Δεσπότῃ, καθάπερ οἱ δοῦλοί ποτε τοῖς Σκύθαις, ὡς φασιν, ἐπενόησας. Πολλοῦ μὲντ' ἂν ἄξιον ἦν, εἴ σοὶ διελύθη τὸ πονηρὸν τοῦτο σύνταγμα, κατὰ τοὺς σοὺς ὄρους καὶ νόμους, ἵν' ἡμεῖς ἡμεν πραγμάτων ἀπηλλαγμένοι, καὶ πά λιν ἐπὶ τῆς ἀρχαίας εὐδαιμονίας τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν ὄρα ὑπῆρχε, πάσης ἀπηλλαγμένην ἐμφυλίου στάσεως· ὃ τοῦ παρὰ τῶν ἔξωθεν πολέμου πολλῷ φευκτότερόν ἐστι καὶ φοβερώτερον, ὅσῳ τὰς οἰκείας δαπανᾶν σάρκας τῶν ἀλλοτρίων φευκτότερον. ΡΙ'. Εἰ δὲ ταῦτά σοι κακουργίας εἶναι δοκεῖ τὸ 35.648 λεῖον ἡμφιεσμένης, καὶ πόρρω βασιλικῆς μεγαλοπρεπείας, φέρε, σοὶ παραστήσω καὶ τὰ τούτων ἔτι κερ δαλεώτερα. Ὅρων γὰρ τὸν ἡμέτερον λόγον μέγαν μὲν ὄντα τοῖς δόγμασι καὶ ταῖς ἄνωθεν μαρτυρίαις, τὸν αὐτὸν παλαιόν τε καὶ νέον· παλαιὸν μὲν ταῖς προρρήσεσι, καὶ τοῖς ὑπαστράπτουσι κινήμασι τῆς θεότητος· νέον δὲ τῆ τελευταία θεοφανεῖα, καὶ τοῖς ἐκ ταύτης τε καὶ περὶ ταύτην θαύμασιν· ἔτι δὲ μείζω καὶ γνωριμώτερον τοῖς παραδεδομένοις, καὶ εἰς τόδε τετηρημένοις τύποις τῆς Ἐκ κλησίας· ἵνα μηδὲ τοῦτο ἀκακούρητον μένη, τί μηχανᾶται, καὶ τί ποιεῖ; Μιμεῖται Ῥαψάκην τὸν Ἀσσύριον· ἐστρατήγει δὲ ἄρα τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀσσυρίων Σεναχηρείμ. Οὗτος, ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν στρατεύσας, καὶ δυνάμει πολλῇ καὶ χειρὶ τὰ Ἱεροσόλυμα πολιορκῶν, καὶ τῆ πόλει προσκαθεζόμενος, ἐπειδὴ μήτε δυνάμει παραστήσασθαι τὴν πόλιν οἶός τε ἦν, μήτε τι τῶν ἔνδον αὐτῷ παρὰ τῶν προδοτῶν ἐνεδίδοδο, λόγοις ἡμέροις καὶ ὁμογλώσσοις ὑποποιεῖσθαι τὴν πόλιν ἐπιχειρεῖ. Ὁ δὲ συνέντας λέγεται τοὺς πολιορκουμένους, τοῦτο παραιτήσασθαι πρῶτον, Συριστὶ λαλεῖσθαι αὐτοῖς, ἀλλὰ μὴ Ἑβραῖστὶ κελεύσαντας, ὡς τάχα ἂν εἰς δουλείαν κλαπεῖσι τῷ ἡμέρω τῆς διαλέξεως.

ΡΙΑ'. Τοῦτο δὴ καὶ οὗτος διανοηθεῖς, διδασκαλεῖα μὲν ἰδρύσασθαι κατὰ πᾶσαν πόλιν ἔτοιμος ἦν, βήματά τε καὶ προεδρίας, καὶ ὑφεδρίας, Ἑλληνικῶν τε δογμάτων ἀναγνώσεις καὶ ἀναπτύξεις, ὅσαι τε ἦθος ρυθμίζουσι, καὶ ὅσαι τῆς ἐπικρύψεως· εὐχῶν τε τύπον ἐν μέρει, καὶ τῆς τῶν ἀμαρτανόντων κατὰ μέτρον

ἐπιτιμήσεως· προτελείων τε καὶ τελειώσεως, καὶ ὅσα τῆς ἡμετέρας σαφῶς ἐστὶν εὐταξίας· ἔτι δὲ καταγώγια πῆξασθαι καὶ ξενῶνας, ἀγνευτήριά τε καὶ παρθενῶνας, καὶ φροντιστήρια, καὶ τὴν εἰς τοὺς δεομένους φιλανθρωπίαν, τὴν τε ἄλλην ὀπόση, καὶ τὴν ἐν τοῖς ἐπιστολιμαίοις συνθήμασιν, οἷς ἡμεῖς ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος τοὺς χρήζοντας παραπέμπομεν· ἃ δὴ καὶ μάλιστα τῶν ἡμετέρων εἶχε θαυμάσας.

PIB'. Ταῦτα διεννοεῖτο μὲν ὁ καινὸς δογματιστὴς τε καὶ σοφιστὴς· μὴ ἐπιτελεῖ δὲ γενέσθαι, μηδὲ εἰς ἔργον ἀχθῆναι τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἐγχείρησιν, οὐκ οἶδ', 35.649 εἶτε ἡμῖν κέρδος, τοῖς ἐκείνου τε καὶ τῶν ἐκείνου θᾶπτον ἀπηλλαγμένοις, εἶτε τῷ προελθόντι μέχρι τῆς ὄνειρώξεως· ἐδείχθη γὰρ ἂν τίνα μὲν ἀνθρώπων κινήματα, τίνα δὲ πιθήκων μιμήματα. Ἐπεὶ καὶ οὗτοι μιμεῖσθαι μὲν λέγονται τῶν ἀνθρωπίνων τινὰ δελεασμάτων, κακοτέχνως προτιθεμένων· τούτοις μέντοι καὶ ἀλίσκονται, μὴ δυναμένης ἐξικέσθαι τοῦ ἡμετέρου σοφοῦ τῆς μιμήσεως. Οὐ γὰρ μᾶλλον ἵππος Θεσσαλική, καὶ γυνὴ Λακεδαιμονία, καὶ ἄνδρες οἱ τῆς Ἀρεθούσης πίνοντες, οἷον δὴ λέγω Σικελιώτας, ὡς ὁ περὶ αὐτῶν χρησμὸς, τὸ ἔκκριτον τῶν ὁμογενῶν ἔχουσιν, ἢ Χριστιανοῖς τὰ τοιαῦτα ἔθνη τε καὶ νομοθετήματα τῶν πρεπωδεστάτων ἐστί· καὶ οἷα ὑπ' οὐδενὸς ἂν ἄλλου ζηλωθέντα τῶν ἡμῖν ἔπεσθαι βουλομένων· ἐπειδὴ μὴ ἀνθρωπίναις ἐπινοίαις μᾶλλον ἢ θεῖα δύναμις καὶ χρόνου βεβαιότητι τὰ τοιαῦτα νενίκηκεν.

PIΓ'. Οὐδὲν δὲ οἷον καὶ τὴν θαυμασίαν αὐτῶν ταύτην ἀνάπλασιν ἢ μετάπλασιν ὡς ἐπὶ σκηνῆς θεωρῆσαι καὶ καταμαθεῖν, τίς μὲν ἂν ἦν ὁ τῆς διδασκαλίας τρόπος αὐτοῖς, τί δὲ τὸ πέρας τῶν συνελεύσεων· ἴν', ὃ φησι Πλάτων περὶ τῆς ἐν λόγῳ πόλεως, ἴδωμεν κινουμένην αὐτῶν τὴν ἐπίνοιαν. Εἰς δύο γὰρ ταῦτα διηρημένης πάσης φιλοσοφίας, θεωρίαν τε λέγω καὶ πρᾶξιν· καὶ τῆς μὲν ὑψηλοτέρας οὔσης, δυστεκμάρτου δέ· τῆς δὲ ταπεινοτέρας, χρησιμωτέρας δέ· ἡμῖν μὲν ἀμφοτέρω δι' ἀλλήλων εὐδοκιμεῖ· καὶ γὰρ θεωρίαν συνέκδημον πρὸς τὰ ἐκείθεν ποιούμεθα, καὶ πρᾶξιν θεωρίας 35.652 ἐπίβασιν· οὐδὲ γὰρ οἷόν τε εἶναι σοφίας μετέχειν μὴ σοφῶς ἀναστραφέντας· τοῖς δὲ οὐκ οἶδ' ὀπότερον δόξει γελοιότερόν τε καὶ ἀσθενέστερον, οὐκ ἔχουσιν ἐκ θεῖας ἐπιπνεύσεως τὸ δυνατόν τοῦ συστήματος, ὥσπερ τῶν ῥιζῶν, αἱ καθ' ὕδατος ὀχοῦνται, πῆξιν οὐκ ἔχουσαι. Καὶ δὴ βάλωμεν εἰς τὴν μακαρίαν αὐτῶν, ἴν' ὀλίγα καὶ αὐτοὶ παίζουσιν αὐτοῖς καὶ μυθολογοῦσιν, ὥσπερ ἐν πολλοῖς τῶν δραμάτων, συμπαίζωμεν· καὶ προστεθεῖ τῷ χαίρειν μετὰ χαιρόντων, καὶ κλαίουσι συνδακρύνειν, τὸ καὶ ληραίνουσι συλληρεῖν ἀνέχεσθαι· καὶ γέλωτα ἐν δακρύοις ποιηταὶ γινώσκουσιν.

PIΔ'. Ἔστω τὸ θέατρον εὐτρεπές· ἢ οὐκ οἶδ' ὅτι καὶ καλεῖν τὸν οἶκον αὐτῶν κελεύσουσιν· οἱ κήρυκες βοάτωσαν· ὁ λαὸς συνίτω· τὴν προεδρίαν ἐχέτωσαν εἶτε οἱ πολιᾶ, καὶ χρόνῳ, καὶ τῷ τῆς πολιτείας ἐξειλεγμένῳ προέχοντες, εἶτε οἱ γένει καὶ δόξῃ περίβλεπτοι, καὶ σοφία τῇ κάτω πλεκομένη, καὶ πλεῖον ἐχούση τὸ τερπνὸν τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας· τοῦτο γὰρ ἐπ' αὐτοῖς ποιησόμεθα. Τί ποιήσουσι τὰ ἐξῆς; Αὐτοὶ τοὺς ἑαυτῶν προέδρους γραψάτωσαν. Ἀλουργίς αὐτοὺς κοσμήσει, καὶ ταινία, καὶ στεφάνων ἄνθος καὶ κάλλος· ἐπειδὴ πολλαχοῦ τὸ σεμνὸν ἔγνω αὐτοῖς σπουδαζόμενον, καὶ τὸ ὑπερᾶνω τοῦ ἰδιώτου ὡς τοῦ μὲν κοινοῦ καὶ πεζοῦ τὸ εὐκαταφρόνητον ἔχοντος, τοῦ δὲ ὑπερόγκου καὶ δυσεφίκτου τὸ ἀξιοπίστον. Ἡ κἀνταῦθα μέχρις ἡμῶν καταβήσονται, μὴ τὸ ἐν τοῖς σχήμασιν ὑψηλὸν μᾶλλον ἢ τὸ ἐν τῷ τρόπῳ πρέπειν αὐτοῖς, ὥσπερ ἡμεῖς, νομίζοντες; Ἡμῖν γὰρ τοῦ μὲν φαινομένου καὶ γραφομένου βραχὺς ὁ λόγος· ἢ πλείων δὲ πραγματεία περὶ τὸν ἐντὸς ἀνθρώπων, καὶ μεθέλκειν τὸν θεατὴν ἐπὶ τὸ νοούμενον, ᾧ καὶ μᾶλλον τοὺς πολλοὺς ἐκπαιδεύομεν.

PIE'. Ταῦτα μὲν δὴ ταύτη· τί δὲ τὸ ἐντεῦθεν; Παρ 35.653 ἔξεις αὐτοῖς ὑποφήτας δηλαδὴ θεοφόρων λογίων, ὡς ἂν αὐτοὶ φαίητε, καὶ βίβλους ἀνελίξεις θεολογικάς τε καὶ ἠθικάς. Τίνας ταύτας, εἶπέ μοι, καὶ τίνων; Καλὸν προσάδεσθαι τὴν Ἡσιόδου Θεογονίαν αὐτοῖς καὶ τοὺς ἐκεῖ πολέμους καὶ κλόνους, τοὺς Τιτᾶνας, τοὺς Γίγαντας, μετὰ τῶν φοβερῶν ὀνομάτων τε καὶ πραγμάτων; Κότος, Βριάρεως, Γύγης, Ἐγκέλαδος, οἱ δρακοντόποδες ὑμῶν, οἱ κεραυνοφόροι θεοὶ, αἱ τούτοις ἐπαφιέμεναι νῆσοι, βέλη τε ὁμοῦ καὶ τάφοι τοῖς ἀπαντήσασι· τὰ πικρὰ τούτων γεννήματα καὶ προβλήματα, Ὑδραι, Χίμαιραι, Κέρβεροι, Γορ γόνες, φιλοτιμία παντὸς κακοῦ. Ταῦτα ἔστω τῶν Ἡσιόδου καλῶν ταῖς ἀκοαῖς προτιθέμενα. Ὀρφεὺς παρίτω μετὰ τῆς κιθάρας καὶ τῆς πάντα ἐλκούσης ὥδης, ἐπιβρεμέτω Διὶ τὰ μεγάλα καὶ ὑπερφυῆ τῆς θεολογίας ῥήματα καὶ νοήματα· Ζεῦ κύδιστε, μέγιστε θεῶν, εἰλυμένη κόπρω, ὄση τε μηλείη, ὄση τε ἵππων, ὄση τε ἡμιόνων, ἴν' ἐντεῦθεν, οἶμαι, δειχθῆ τὸ ζωογόνον τοῦ θεοῦ καὶ φερέσβιον· οὐ γὰρ ἄλλως οἶόν τε ἦν· καὶ μηδὲ τῆς ἄλλης φεῖδεσθαι μεγαληγορίας. Ὡς εἰποῦσα θεὰ, δοιοὺς ἀνεσύρατο μηροῦς, ἵνα τελέσῃ τοὺς ἐραστάς, ἃ καὶ νῦν ἔτι τελεῖ τοῖς σχήμασιν. Ἐπὶ πᾶσιν ὁ Φάνης τε καὶ ὁ Ἡρικαπαῖος, καὶ ὁ πάντας καταπίνων τοὺς ἄλλους, εἶτ' ἀναδιδούς θεοὺς, ἵνα γένηται πατήρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε. Ταῦτα ἐπεισκυκλείσθω τοῖς θαυμαστοῖς τῆς θεολογίας ἀκροαταῖς, εἶτ' ἐπινοεῖσθω τούτοις ἀλλήγο ῥήματα καὶ τερατεύματα· καὶ τῶν προκειμένων ἐκ πίπτων ὁ λόγος εἰς βάραθρα χωρεῖτω, καὶ κρημνοὺς θεωρίας οὐκ ἐχούσης τὸ στάσιμον.

PIΣ'. Ὅμηρον δὲ ποῦ θήσεις, τὸν μέγαν τῶν θεῶν σου κωμωδιογράφον, εἶτ' οὖν τραγωδοποιόν; Ἀμφοτέρω γὰρ εὐρήσεις ἐν τοῖς θαυμασίοις αὐτοῦ ποιήμασι· τὰ μὲν συμφορᾶς, τὰ δὲ γέλωτος ἄξια. Καὶ γὰρ ὄντως οὐ μικρὰς τῆς φροντίδος ἐκεῖνο ἰδεῖν, πῶς μὲν Ὠκεανὸς Τηθύϊ καταλλαγῆσεται δι' Ἴφρας πορνικῶς κοσμουμένης· ἐπειδὴ κίνδυνος τῷ παντὶ χρόνον τινὰ σωφρονούντων αὐτῶν· εἶτ' οὖν τὴν ξηρὰν φύσιν καὶ τὴν ὑγρὰν καταλλάττεσθαι δέοι, μὴ τῷ πλεονασμῷ τοῦ ἑτέρου τὸ πᾶν συγχεθῆ· εἶτε τι ἄλλο τούτων ἐπινοεῖς ἀτοπώτερον. Τίς δὲ ἡ θαυμασία μίξις τοῦ νεφεληγερέτου καὶ τῆς σεμνῆς Ἴφρας, ἠνίκα ἀσχημονεῖν αὐτὸν ἀναπέθει μεσοῦσης ἡμέρας, 35.656 κἂν οἱ ποιηταὶ μετὰ τῶν μέτρων αὐτὸν κολακεύωσι, λωτὸν ὑποστρωννύντες ἐρσήεντα, καὶ κρόκον ἀνα φύοντες ἐκ τῆς γῆς καὶ ὑάκινθον; Πόθεν ταῦτα, καὶ τίς τούτων ὁ λόγος; Πῶς δὲ ἡ αὐτὴ καθ' ὑμᾶς Ἴφρα, ἡ τοῦ μεγάλου Διὸς ἀδελφὴ καὶ ὁμόζυγος, νῦν μὲν ἐν αἰθέρι καὶ νεφέλαις κρεμαμένη, καὶ σιδηροῖς ἄκμοσι καθελκομένη, καὶ χρυσαῖς τιμωμένη χειροπέδαις, ἡ λευκώλενός τε καὶ ῥοδοδάκτυλος, ὡς μηδὲ τοῖς παραιτεῖσθαι βουλομένοις τῶν θεῶν ἀκίνδυνον εἶναι τὴν φιλανθρωπίαν· νῦν δὲ ὅλον τὸν τῶν ἐρώτων κεστὸν ἐφ' ἑαυτὴν ἔλκουσα διὰ τῶν πρὸς τὸν Δία καλλωπισμάτων, ὡς καὶ πάντας ὁμολογεῖσθαι αὐτῷ τοὺς ἐπὶ πάσαις ἔρωτας ἑνὸς τούτου παραπολὺ λειπομένους; Τίς δὲ ὁ φόβος, μὴ τῶν θεῶν κινουμένων ὑπὲρ τῆς Λακαίνης μοιχάδος, καὶ οὐρανοῦ σαλπίζοντος, ἀναρῶραγῃ μὲν γῆς ἔδρα, μεθαρμωσθῆ δὲ θάλασσα, δημοσιευθῆ δὲ ἄδου βασιλεία, καὶ εἰς τούμφανές ἔλθῃ τὰ τῷ μακρῷ χρόνῳ κεκαλυμμένα; Τίς δὲ ἡ τῶν κυανέων ὀφρύων ἐπίνευσις, καὶ ἡ τῶν ἀμβροσίων τριχῶν συγκίνησις, ὅλον Ὀλυμπον κατασειούσα; Τίς δὲ ὁ τιτρωσκόμενος Ἄρης, ἡ χαλκῷ κεράμῳ κατακλειόμενος; ὁ τῆς χρυσοῦς Ἄφρο δίτης ἀφυῆς ἐραστῆς, καὶ μοιχὸς ἀπερίσκεπτος καὶ τῷ Ἀμφιγυήεντι κρατούμενος, καὶ θέατρον τῶν θεῶν ἐφ' ἑαυτῷ συλλέγων ἀσχημονοῦντι, καὶ μικροῖς χρήμασιν ἀφιέμενος;

PIZ'. Ταῦτα πάντα καὶ πλείω τούτων οὕτω σοφῶς καὶ πολυτρόπως συγκείμενα, καὶ παντάπασιν ἔξω τῶν νενομισμένων, τίς οὕτως ὑμῖν ὑψηλός τε καὶ μέγας, καὶ ὄντως Διὶ μῆτιν ἀτάλαντος, ὡς εἰς τὸ εὐπρεπὲς ἀγαγεῖν λόγους θεωρίας

ὑπερνεφούς, καὶ ὑπὲρ τὰ ἡμέτερα μέτρα τῆς καταλήψεως; Καίτοι ταῦτα εἰ μὲν ἀληθῆ, μήτ' αἰσχυνέσθωσαν, καὶ φιλοτιμείσθωσαν, ἢ, ὅτι μὴ αἰσχρὰ, πειθέτωσαν· καὶ τί δεῖ καταφεύγειν αὐτοὺς ἐπὶ τὸν μῦθον, ὡς τῆς αἰσχύνης συγκάλυμμα; οὐ γὰρ θαρρῶντων, ἀλλ' ὑποχωρούντων ὁ μῦθος· εἰ δὲ ψευδῆ, πρῶτον μὲν ἐπιδεικνύτωσαν ἡμῖν τοὺς γυμνοὺς θεολόγους, ἴν' ἢ πρὸς ἐκείνους ἡμῖν ὁ λόγος· ἔπειτα λεγέτωσαν πῶς οὐκ εὐήθεις, οἷς ὡς μυθικοῖς αἰσχύνονται, τούτοις ὡς ἰσχυροῖς καλλωπίζεσθαι· καὶ ἅ τοὺς πολλοὺς λανθάνειν δυνατὸν ἦν, οὐ γὰρ πάντων ἢ παιδείους, ταῦτα δημοσιεύειν ταῖς ἀπάντων ὄψεσιν ἐν πλάσμασι τε καὶ σχήμασι, καὶ τὸ δεινότατον, μεθ' 35.657 ὄσης τῆς εἰς χρήματα ζημίας, ἔν τε ναοῖς καὶ βωμοῖς, καὶ ἰδρύμασι, καὶ ἀναθήμασι, καὶ θυσίαις πολυταλάντοις, καὶ ἀζημίως ἐνὸν εὐσεβεῖν, ἄσε βεῖν αἰρεῖσθαι μετὰ ζημίας;

ΠΗ'. Εἰ δὲ ταῦτα μὲν ποιητῶν εἶναι φήσουσι πλάσματα καὶ ληρήματα, δύο τούτοις προσχρωμένων εἰς τὸ τερπνὸν τῆς ποιήσεως, μέτρῳ καὶ μύθῳ, καὶ οἷον καταγλυκαιόντων τούτοις τὴν ἀκοήν, αὐτοῖς δὲ ἀπορρήτοτερον εἶναι καὶ βαθύτερον τὸν ἐναποκείμενον τούτοις νοῦν, καὶ διαβατὸν ὀλίγοις τῶν σοφωτέρων, σκοπεῖτε, ὡς ἀπλῶς καὶ δικαίως περὶ τούτων ἐγὼ διαλέξομαι. Πρῶτον μὲν πῶς ἐπαινοῦσι τοὺς ὦν σέβουσιν ὑβριστὰς, καὶ μικροῦ τῶν ἰσοθέων ἀξιούσι τιμῶν, οἷς τὸ μὴ δοῦναι δίκην τῆς ἀσεβείας κέρδος αὐταρκες ἦν; Εἰ γὰρ τοῖς εἰς ἕνα θεὸν αὐτῶν καὶ ἰδίᾳ καὶ μικρὰ βλασφημήσασιν θάνατος ἢ ζημία παρὰ τῶν νόμων, τί πάσχειν ἔδει τοὺς πᾶσιν ὁμοῦ καὶ δημοσίᾳ, καὶ ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις ἐπαφιέντας τὴν ποίησιν, καὶ μακρῶ χρόνῳ παραδόντας τὴν κωμωδίαν; Ἐπειτα καὶ τοῦτο λογίζεσθαι ἄξιον· εἰσὶ καὶ παρ' ἡμῖν κατ' ἐπίκρουψιν λόγοι τινές, οὐκ ἀρνήσομαι, ἀλλὰ τίς ὁ τρόπος αὐτῶν τῆς διπλόης, καὶ τίς ἡ δύναμις; Οὔτε τὸ φαινόμενον ἀπρεπές, καὶ τὸ κρυπτόμενον θαυμάσιον καὶ ὑπὲρ λαμπρον τοῖς εἰς τὸ βάθος εἰσαγομένοις, καὶ ὡς περὶ τι σῶμα καλὸν καὶ ἀπρόσιτον, οὐ φαύλη τῇ ἐσθῆτι περικαλύπτεται· δεῖ γὰρ, ὡς γοῦν ἔμοιγε δοκεῖ, τῶν θεῶν μηδὲ τὰς ἐνδείξεις, καὶ τὰς ἐμφάσεις ἀπρεπεῖς εἶναι καὶ ἀναξίας τῶν δηλουμένων, μηδὲ οἷαις ἂν καὶ ἄνθρωποι λεγομέναις περὶ αὐτῶν δυσχεραίνουσαν· ἀλλ' ἢ τὸ κάλλιστον πάντως ἔχειν, ἢ μὴ τὸ αἰσχιστον, ἵνα τὸ μὲν τοὺς σοφωτέρους εὐφραίνει, τὸ δὲ μὴ βλάπτῃ τοὺς πλείονας.

ΠΘ'. Ὑμῖν δὲ οὔτε τὸ νοούμενον ἀξιόπιστον, καὶ τὸ προβεβλημένον ὀλέθριον. Καὶ τίς ἢ σύνεσις διὰ βορβόρου πρὸς πόλιν ἄγειν, ἢ διὰ προβόλων τε καὶ ὑφάλων εἰς ὄρμον ἐπείγεσθαι; Τί γὰρ ἐκ τούτου συμβήσεται; καὶ τί τῶν λόγων τὸ πέρας; Σὺ μὲν ληρήσεις, καὶ ἀλληγορήσεις τὰς σὰς ἀτυχίας ἢ φαντασίας· ὁ δὲ πεισόμενος οὐκ ἔσται· τὸ γὰρ ὀρώμενον πιθανώτερον. Οὔτε οὖν τὸν ἀκροατὴν ὦνησας, καὶ τὸν θεατὴν ἀπώλεσας μετὰ τοῦ φαινομένου 35.660 γενόμενον. Ἄλλ' ὁ μὲν θεωρητικὸς τόπος αὐτοῖς τοιοῦτος, καὶ οὕτω πόρρω τῶν ὑποθέσεων, ὡς πάντα πρότερον εἶναι συμβαλεῖν ἀλλήλοις, καὶ εἰς ἕνα ἀγαγεῖν τὰ μακρῶ κεχωρισμένα, ἢ ταῦτα συνθεῖναι καὶ συναρμόσαι, καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς εἶναι φῆσαι, τὰ μυθολογήματά τε λέγω καὶ τὰ σκεπάσματα.

ΡΚ'. Τί δ' ἂν εἴποις περὶ τοῦ ἠθικοῦ μέρους αὐτῶν; Πόθεν, καὶ ἐκ τίνων ὀρμώμενοι, καὶ τίσι χρώμενοι λόγοις, πλάττειν αὐτοὺς εἰς ἀρετὴν δυνήσονται, καὶ πλείστου ποιεῖν ἀξιόους ταῖς παραινέσεσιν; Ἄριστον ὁμόνοια, καὶ τὸ συμφρονεῖν ἀλλήλοις πόλεις, καὶ δήμους, καὶ οἰκίας, καὶ τοὺς καθ' ἕκαστον, νόμῳ καὶ τάξει φύσεως ἐπομένους, ἢ πάντα διεΐλε τε καὶ συνέδησε, καὶ τὸ πᾶν τοῦτο κόσμον ἕνα ἐκ πλειόνων πεποίηκε. Τίσι τοῦτο διδάξουσιν ὑποδείγμασιν; Ἄρα τοὺς πολέμους λέγοντες τῶν θεῶν, καὶ τὰς στάσεις, καὶ τὰς ἐπαναστάσεις, καὶ τῶν κακῶν τὸ πλῆθος, ὧν αὐτοὶ τε ἔχουσι, καὶ ἀλλήλοις παρέχουσιν, ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ, ὧν μικροῦ πᾶσα πεπλήρωται συγγραφὴ τε καὶ ποίησις; Θᾶττον μὲν τ' ἂν ἐξ εἰρηνικῶν

μαχίμους, καὶ παραπλήγας ἀντὶ σοφῶν, ἢ τούναντίον μετρίους καὶ σώφρονας ἀντὶ θρασέων καὶ ἀπαιδευτῶν τοῖς τοιούτοις ἂν ἐργάσαιντο παραδείγμασιν. Οὐς γὰρ καὶ δίχα τῶν εἰς τὸ χεῖρον ἐλκόντων χαλεπὸν μεταθεῖναι κακίας, καὶ πρὸς τὴν κρείσσω μεταστῆσαι μοῖραν ἀπὸ τῆς χείρονος, τούτους τίς ἂν πείσειεν ἡμέρους εἶναι καὶ καθεκτοὺς, θεοῖς χρωμένους ὁδηγοῖς τῶν παθῶν καὶ προστάταις· ἔνθα τὸ κακὸν εἶναι καὶ τίμιον, ὡς θεῶν τινα προϊστάμενον, οὗ τὸ πάθος ἐστὶ βωμοῖς τε καὶ θυσίαις τιμώμενον, καὶ παρρησίαν εἰληφὸς ἔννομον; Τοῦτο γὰρ τὸ δεινότατον, ὅτι ἂ τοῖς νόμοις κολάζεται, ταῦτα ὡς θεῖα σέβεται· τοσαύτη τις ὑμῖν τῆς ἀδικίας ἢ περιουσία.

PKA'. Δεύτερον αὐτοῖς προκείσθω γονέων αἰδῶς καὶ τιμῆ, καὶ τὸ τὴν πρώτην αἰτίαν τοῦ εἶναι σέβειν μετὰ τὴν πρώτην· τοῦτο καὶ λόγος εἰσηγείσθω, καὶ θεολογία πειθέτω. Πῶς δὲ οὐ πείσει Κρόνος Οὐρανὸν ἐκτεμῶν, ἴν' ἄγονος ἢ θεῶν, καὶ δῶ κύμασιν ἀποτελέσαι θεὸν, ἀφροῦ γέννημα· 35.661 καὶ Κρόνω Ζεὺς ἐπανιστάμενος, κατὰ μίμησιν τοῦ πατρὸς, ὁ γλυκὺς λίθος καὶ πικρὸς τυραννοκτόνος· εἴτε τι ἄλλο τοιοῦτον αὐτοῖς εἰς τιμὴν τῶν γεννησαμένων αἰ βίβλοι φέρουσι. Τρίτον αὐτοῖς ἔστω χρημάτων ὑπεροψία, καὶ τὸ μὴ πανταχόθεν κερδαίνειν, μηδὲ τοῦ δυστυχεῖν ἀρραβῶνα, τὸ κακῶς κτᾶσθαι λαμβάνειν. Πῶς οὖν ὁ Κερδῶος αὐτοῖς σταθήσεται, καὶ τὸ σακέλλιον προβληθήσεται, καὶ ἡ κλεπτικὴ τοῦ θεοῦ δύναμις τιμηθήσεται, καὶ τό· Ἄνευ χαλκοῦ Φοῖβον μὴ μαντεύεσθαι, μηδὲ εἶναι τι τοῦ ὀβολοῦ τιμιώτερον; Ταῦτα γὰρ αὐτῶν τὰ σεμνὰ καὶ σεβάσμια.

PKB'. Τί ἔτι; Σωφροσύνην διδασκέτωσαν, ἐγκράτειαν εἰσηγείσθωσαν· καὶ ὁ πείθων ἐγγὺς, πάντα γινόμενος διὰ τὰς γυναῖκας, ὁ Ζεὺς, καὶ Φρυξὶ μειρακίσκοις ἀετὸς ἐραστής ὁ φίλτατος (ἴν' ὡς ἥδιστα συμποσιάζοιεν οἱ θεοὶ, τοῖς Διὸς οἰνοχοοῦμενοι παιδικοῖς)· καὶ ταῖς πεντήκοντα Θεοστίου θυγατράσιν ἐναθλεύων Ἑρακλῆς ἐν μιᾷ νυκτὶ ὁ Τριέσπερος, καὶ τρισκαίδεκατον ἄθλον τοῦτον ἐπιτελέσας, οὐκ οἶδ' ὅπως τοῖς ἄλλοις γε οὐ συναριθμούμενον. Ἐπικοπέτω τὸν θυμὸν Ἄρης, μέθην Διόνυσος, μισοξενίαν Ἄρτεμις, ἀπάτην ὁ Λοξίας αὐτῶν χρησμολόγος, γέλωτος ἀμετρίαν ὁ καταχλωεύων θεὸς, τῶν θεῶν λυπουμένων, καὶ ἀραιαῖς ταῖς κνήμαις ἐπιρῶννύμενος· γαστριμαργίαν ὁ Ζεὺς ἐπὶ δαῖτα λιπαρὰν τρέχων μετ' ἀμύμονας Αἰθιοπῆας σὺν τοῖς λοιποῖς δαίμοσιν· ὁ Βουθοίνας, τὸν γεωργὸν τυραννήσας, καὶ τὸν ἀρότην βοῦν λαφύξας, καὶ τὴν κλῆσιν λαβῶν ἐκ τῆς πράξεως, καὶ πάντες ταῖς κνίσσαις καὶ ταῖς λαιβαῖς ἐπιτρέχοντες.

PKΓ'. Καίτοι πῶς ταῦτα τῶν ἡμετέρων ἐγγὺς, οἷς ὄρος μὲν φιλίας αὐτὸς ἕκαστος, καὶ τὸ τὰ αὐτὰ βούλεσθαι τοῖς πλησίον ἂ καὶ σφίσιν αὐτοῖς· ἔγκλημα δ' οὐ μόνον τὸ γενέσθαι κακὸν, ἀλλὰ καὶ τὸ μελλῆσαι μικροῦ, καὶ τῆς ὀργῆς κολαζομένης, ὡς πράξεως· οἷς σωφροσύνη μὲν οὕτω σπουδάζεται, ὥστε καὶ ὀφθαλμὸς ἀναστέλλεται· χεῖρ δὲ φονικὴ τοσοῦτον πόρρωθεν εἴργεται ὥστε καὶ θυμὸς σωφρονίζεται· ἐπίορκον δὲ ὁμόσαι οὕτω δεινὸν καὶ ὑπέρογκον, ὥστε καὶ τὸν 35.664 ὄρκον μόνοις ἡμῖν τυγχάνειν ἀπώμοτον; Χρήματα δὲ τοῖς μὲν πολλοῖς οὐδ' ἐγένετο· πολλοῖς δὲ διὰ τοῦτ' ἂν ἦν ἡδέως πλείω καὶ μόνον, ἵνα πλειόνων ὑπερίδωσι, τὸ μηδὲν ἔχειν ἀντὶ παντὸς πλοῦτου φιλοσοφούντες· γαστέρα δὲ τοῖς πολλοῖς ἀπορρήψαντες ὡς πικρὰν δέσποιναν καὶ ἀπόπτυστον, καὶ πάντων κακῶν μητέρα· οὐ μέγα φῆσαι, ὅτι μηδὲ σάρκες εἶναι βιάζονται, τῷ ἀθανάτῳ τὸ θνητὸν ἀναλίσκοντες· καὶ νόμος εἰς αὐτοῖς ἀρετῆς, τὸ μηδὲ τῶν μικρῶν ἠττᾶσθαι, καὶ πᾶσι παρορωμένων. Τὸ γὰρ κάλλιστον, ὅτι, τῶν ἄλλων τὰ τέλη τιμωρουμένων κατὰ τοὺς νόμους, ἡμεῖς καὶ τὰς ἀρχὰς κολάζομεν, ὥσπερ τι ῥεῦμα πονηρὸν καὶ δυσκάθεκτον πόρρωθεν ἀναστέλλοντες.

PKΔ'. Ποῦ δὲ καὶ παρὰ τίσιν ἀνθρώπων, εἶπέ μοι, τὸ λοιδορουμένους εὐφημεῖν, βλασφημουμένους παρακαλεῖν, ὡς οὐ τῆς κακηγορίας βλαπτούσης

μᾶλλον ἢ τῆς ἀληθείας, διωκομένους ὑποχωρεῖν, γυμνομένους προσαπεκδύεσθαι, καταρωμένους ὑπερέχεσθαι τῶν ἀρωμένων· ἐνὶ λόγῳ, χρηστότητι νικᾶν θρασύτητα, καὶ βελτίους ποιεῖν τοὺς ἀδικοῦντας, οἷς καρτεροῦμεν πάσχοντες; Καίτοι κἂν εἰ κακίαν δοίημεν αὐτοὺς κολάζειν ταῖς τοῦ πλάσματος παραινέσεσι, ποῦ τὸ φθάσαι πρὸς τὰ μέτρα τῆς ἡμετέρας ἀρετῆς καὶ παιδεύσεως, οἷς καὶ τὸ μὴ προβαίνειν τῷ καλῷ, μηδὲ νέους ἀντὶ παλαιῶν ἀεὶ γίνεσθαι, ἀλλ' ἐν ταυτῷ μένειν κακία δοκεῖ; Στρόμβων τὸ πάθος περιτρεχόντων, οὐ προϊόντων, καὶ στάσιμον κινουμένων, ἴν' οὕτως εἴπω, τῇ βίᾳ τῆς μάστιγος. Καὶ δεῖ τὸ μὲν ἡμῖν ἐξηγῆσθαι τῶν καλῶν, τοῦ δὲ ἔχεσθαι, τοῦ δὲ ἐφίεσθαι μέχρι τοῦ τέλους καὶ τῆς θεώσεως, ἐφ' ἣ γέγοναμεν καὶ πρὸς ἣν ἐπειγόμεθα, οἷ γε διαβατικοὶ τὴν διάνοιαν, καὶ τι τῆς τοῦ Θεοῦ μεγαλονοίας ἐλπίζοντες ἄξιον.